

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Disp. XLVII. De relationibus realibus creatis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94179](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94179)

gio vniformiter, difformiter, semper: emissus agendo in distantiore partem, posset tamē illa actio tota consistere supra aliquem certum, vel diuisibilem gradum signatum, & ita ex hoc modo agendi nec colligitur dari minimum in his qualitatibus, neque non dari. At vero si agens sit liberum, potest pro sua libertate applicare vim suam ad magis vel minus agendū, & ita licet demus semper facere simul aliquam partē qualitatis, non tamen certam, sed pro suo arbitrio potest facere minorem & minorem: vnde ex hoc modo agendi non colligitur minimum, sed potius oppositum.

XV. Atq; hoc idem dicendum est de actibus nostris vitalibus, quatenus à libertate pendent, & in instantiā in nobis sunt. Verisimilius enim est, non esse in potestate nostra efficere solum aliquem indiuisibilem terminum talis qualitatis. Et probabile etiam est, quod regulariter, atq; humano modo loquendo, semper applicamus potentias ad efficiendos hos actus cum aliqua intentione maiori, quam sit aliqua minima quæ excogitari potest, non quia talis intentio sit simpliciter necessaria ad esse talis qualitatis, sed quia nos non applicamus potentias ad operandum illo mathematico modo, sed physice, & quasi confuse ad operandum perceptibile, vt sic dicam, & ita determinatur ad maiorem intentionem, quam in rigore sit necessaria ad esse actus. Deus autem, vel aliud agēs quod posset distincte discernere inter minimas partes qualitatis, posset talem qualitatem in quolibet minimo gradu efficere, & saltem respectu Dei nō repugnaret vnicuique etiam indiuisibile solum fieri.

XVI. At vero quando hæc qualitates producantur cum resistentia passi, vel ab agente limitate virtutis, tunc videtur magis necessaria successio, & inceptio per vltimum non esse. Dicunt vero aliqui, etiam tunc semper introduci prius aliquem gradum seu partē qualitatis in instanti, quia agens vt agit semper: habet proportionem maioris in qualitate ex parte passi, & ideo secundum proportionem excessus aliquid prius simul agit, & postea successiue continuat intentionem. Sed licet hoc demus, non sequitur dari minimum in his qualitatibus, quia etiam in illa proportionē & excessu nō datur minimum, sed potest qualitas esse minor & minor in infinitum, & ita licet demus aliquid semper simul fieri in instanti, tamen respectu diuersorum agentium & diuersarum proportionum potest illud esse minus & minus intentum. Et præterea ille modus agendi non videtur necessarius, quia aliās, postquam agēs in instanti produxit illam partem qualitatis in passo, multo magis superabit resistentiam eius, quam antea: ergo plures etiam ager in quolibet instanti, quā in illo, quod repugnat successioni. Imo nulla esset sufficiens ratio successioni, quia in eodem instanti in quo ille gradus producitur manet agens cum eadem vel maiori proportionē: ergo statim sine successione vlla poterit perfectiorem effectum producere.

XVII. Quocirca si in eo casu agens prius introducit aliquid in instanti in tale passum, illud non est nisi primum indiuisibile qualitatis introducendæ, quia, ad vincendam resistentiam quoad illud sufficit instantanea mora. Nec videtur inconueniens, illud indiuisibile ita fieri, quia solum est quali in fieri, & in eo statu non permanet nisi per instans, nā immediatē post illi adiungitur aliquid qualitatis, & pro illo momento solum est in actuali emanatione à suo agere. Quod si hoc non placuerit, dicendū est quotiescunq; qualitas incipit cum resistentia passi, incipere successiue & per vltimum non esse, tardius autem, vel velocius, iuxta maiorem, vel minorem proportionem inter actiuitatem & resistentiam. Et tunc etiam illud indiuisibile potest incipere per vltimum non esse, quia non incipit adæquatē & per se solum, sed simul cum aliis partibus & ad modum earum: sicut in successione extensiuæ necessario dicendum est.

Tom. II. Metaphys.

Ex his ergo satis factum est, & illi rationi, & omnibus fundamentis relictis in sect. præc. Secunda item ratio cum inductione, quæ ibi fiebat, expedita est, nā intentio qualitatis non est dispositio ad illā, sed quædam eius integritas, & ideo determinata intentio requiritur ad eius consummatam perfectionem, non vero simpliciter ad illius esse.

De termino maximo intentionis.

XIX.

Ex quo etiam facile responderetur ad tertiam rationem, in qua tangitur secunda pars præcipua huius quæstionis, quæ est de termino maximo intentionis. Dicendum est enim qualitates naturalis ordinis determinare sibi certum gradum summæ intentionis ad quam possunt peruenire ex natura rei. Tum quia vnaquæque res determinat sibi certum modum perfectionis intrinsecæ, qualis est intentio. Tum etiam, quia hæc qualitates commensurantur substantialibus formis, quarum sunt proprietates, vel naturalibus agentibus finitis à quibus fieri possunt. Et ideo non est similis ratio de termino paruitatis, tum quia res quæ in suo naturali statu postulat certam integritatem, in præternaturali & imperfecto retinet id quod potest suæ entitatis, quantumuis minimum sit: tum etiam quia agens finitum licet non possit excedere certam perfectionem effectus tamen intra illud terminum potest minorem & minorem effectū producere. Locutus sum autem de qualitatibus naturalibus, quia supernaturales & per se infusæ nō habent definitum terminum sui argumenti propter peculiare rationes, quas latius Theologi considerant. Locutus sum etiam de hac intentione ex natura rei, quia Deus per suam potentiam posset magis ac magis huiusmodi qualitates intendere, cum nulla implicatio contradictionis in hoc esse videatur. Et hæc de qualitatibus dixisse sufficiat.

DISPUTATIO XLVII.

De Relatione reali in communi.

Ost duo præcedentia genera quantitatis & qualitatis, tractat Aristot. de Ad aliquid in 5. Metaphysicæ. 15. non quia perfectius sit in entitate sua, quam omnia sex vltima prædicamenta, cum Commentator 12. Metaph. com. 19. dicat relationem inter omnia genera esse minimæ entitatis: quod quæ verum sit, ex dicendis constabit. Non ergo perfectionis ordinem, sed ordinem doctrinæ videtur Aristoteles obseruasse, tum quia doctrina ad hoc prædicamentum pertinens, vniuersalius est, tum etiam quia est quodammodo necessaria ad cæterorum prædicamentorum cognitionem, eo quod magna ex parte videntur in relatione consistere. Accedit etiam, quod quam plurimæ relationes ad quantitatem & qualitatem proxime consequuntur. De relatione igitur prius in communi videbimus, an sit, quid sit, & quod duplex, & quas proprietates vel causas habeat: & deinde de præcipuis relationum generibus, earumque fundamentis ac terminis magis in particulari differemus.

SECTIO I.

An relatio sit verum genus entis realis, distinctum à reliquis.

Varie rationes, quibus tota fere difficultas huius prædicamenti proponitur.

Prima ratio dubitandi esse potest, quia relatio vt relatio, nihil rei ponit in re, quæ referri dicitur: ergo non potest constituitur reale genus entis. Consequentia est euidens, quia reale genus fundatur in

I. Prima.

Tt 3 turin

natura sit, seu ponat aliquid: relatio autem, prout rebus creatis tribuitur (sic enim nunc de illa agimus) non potest aliquid rei esse in rerum natura, si illud non ponit in re ipsa relata: quia neque in termino aliquid ponit, ut per se notum est licet forte supponat de quo postea; neque in se se manet, cum non sit substantia: ergo si in re ipsa relata nihil ponit, absolute nihil rei est. Probatur autem antecedens primo, quia ad ut ad, non dicit realem rationem, tum quia vniuoce & secundum totam proprietatem suam conuenit relationibus rationis, tum etiam quia ad ut ad, praescindit ab esse in: ergo ut sic nihil rei ponit in aliquo. Alioqui secundum propriam & ultimam rationem suam includeret in esse, quod repugnat. ergo relatio nihil rei ponit in re quam refert. Patet consequentia, quia relatio ut relatio nihil aliud dicit, quam esse ad, dicente Aristotele, relatiua illa esse, quorum totum esse est aliud se habere.

II. *Secunda.* Secundo, quia haec denominatio relatiua adueniens alicui de nouo, non immutat illud nec in re ipsa facit illud aliter se habere quam antea, dicente Aristotele 5. Physicor. tex. 10. relationem aduenire sine rei mutatione. ergo relatio nihil rei ponit in tali re. Patet consequentia, quia impossibile est intelligere aliquid rei de nouo adiungi alicui subiecto, & illud non se habere in re ipsa aliter quam antea: quia si ei aliquid est additum, aliquid habet quod antea non habebat: hoc autem ipsum est aliter se habere. Quod autem quidam respondent, non habere aliquid, sed ad aliquid, ludus quidam verborum esse videtur: nam interrogo an illud ad aliquid, sit aliquid: nam si est: ergo qui habet ad aliquid de nouo, aliquid etiam de nouo habet, ergo aliter se habet, & mutatum est: si vero ad aliquid non est aliquid ergo nihil est, & hoc intendimus.

III. *Tertia.* Terrio declaratur hoc amplius, quia relatio, ut relatio, nihil est praeter absoluta: ergo simpliciter nihil est. Patet consequentia, quia cum quaerimus, an relatio sit aliquid rei, de illa agimus, ut distinguitur vel praescinditur a rebus absolutis: alioqui quomodo erit distinctum genus reale. Antecedens vero probatur, quia si ponamus, v.g. duo alba in rerum natura, illa, ex vi qualitatum absolutarum quas habent, sunt inter se similia: ergo habent illam denominationem relatiuam ex vi absolutorum simul existentium, seu simul sumptorum absque aliqua alia additione reali: ergo relatio nihil rei addit rebus absolutis. Vtraque consequentia est manifesta, quia si relatio aliquid est, si est propter illam denominationem relatiuam, quae intercedere videtur inter illa absoluta: si ergo haec ipsa denominatio ex solis absolutis sumitur, quidquid aliud adiungitur, fictitium est. Probatur autem antecedens quia positus duobus albis in rerum natura, siue mente separet omne aliud reale eis additum, siue per potentiam Dei absolutam ponamus illud separari aut impediri, nihilominus illa duo manebunt inter se similia, nec mens potest aliud concipere, quia necessario retinet unitatem formalem, & nihil aliud est esse similes, quam habere qualitates eiusdem rationis. Quod si quis respondeat, hoc vere dici de rebus similibus fundamentaliter, non formaliter, petet sane principium, nam hoc est quod intendimus, scilicet ibi non esse aliam denominationem, nisi hanc quae appellatur fundamentalis. nam haec satis est, ut illa res vere sint similes, & illa alia formalis denominatio aut nihil est, aut ad summum est consideratio rationis.

IV. Et confirmatur, nam hoc modo saluantur multae denominationes similes absque additione aliqua, quae intrinsece fiat in re denominata: sic enim dicitur Deus creator vel Dominus ex tempore: sic columna dicitur dextra vel sinistra: sic paries dicitur visus, &c. ergo eadem ratione potest sufficienter saluari omnis similis denominatio sine additione relationis, quae sit aliquid rei. Quod si quis dicat, in exemplis positis deesse fundamentum ex parte rerum deno-

minatarum. R. respondebimus, & fortasse hoc non esse in vniuersum verum, quod postea tractabimus, & non satisfacere, quia si res quae non habet fundamentum, denominari potest relatiue ex positione alterius, etiam si nihil rei ipsi addatur: ergo multo magis res quae habet aliquod fundamentum, poterit ex vi eius, & coexistentiae alterius praecise, sic denominari, absque additione alicuius rei respectu: ergo huiusmodi respectus nihil rei est praeter absolutum.

Quarto argumentari possumus (& est altera ratio principalis dubitandi) quia licet demus relationem esse aliquid rei, non tamen potest nouum genus entis constituere, diuersum a reliquis. Probatur, quoniam ordo est ad aliud, intrinsece includitur in omni reali conceptu entis creati. Nam in primis omne ens creatum, quatenus tale est, etiam ipsa substantia, dicit habitudinem essentialis dependentiae ad ens increatum, & ideo est analogice ens, vel substantia, comparatione illius. Omne item accedens dicit essentialem habitudinem ad subiectum obquam dicitur esse entis ens, potius quam ens. Rursus, in singulis generibus accidentium inuenire est singulas habitudines: nam quantitas quatenus continua est, dicit essentialem habitudinem ad terminos, quibus continuatur, & e conuerso punctus, & alii similes termini, dicunt essentialem habitudinem ad partes, quarum sunt termini. Et inter qualitates potentiae dicit essentialis habitudinem ad obiectum, & de scientia, & consequenter de habitu ad dispositionem, Arist. in c. de Qualit. faceret esse aliquid.

Addit vero, esse ad aliquid secundum rationes genericas scientiae, v.g. non vero secundum speciem, nam scientia (inquit) est ad scibile, Grammatica vero vis non est ad aliud. Sed hoc in primis est falsum, nam licet forte nomina non sint tam clare imposita, tamen secundum rem, sicut scientia in communi dicit habitudinem ad obiectum scibile in communi, ita haec scientia ad hoc obiectum. Deinde nihil refert ad praesentem difficultatem, nam genus & species ad idem praedicamentum pertinent: ergo si haec scientia in specie est qualitas: ergo scientia in communi est genus de praedicamento qualitatis: ergo cum sit etiam ad aliquid, impossibile erit, ut ea quae sunt ad aliquid, in speciali praedicamento collocentur. Multo vero minus satisfacere videtur quod statim subdit Arist. non esse absurdum idem collocari sub qualitate, & ad aliquid, si vtrumque ei conuenit. Quia idem non potest essentialiter constitui in diuersis praedicamentis: scientia autem, v.g. non accidentaliter tantum, sed essentialiter est ad aliquid, tum quia tota eius entitas intrinsece ordinatur ad scibile, ut in c. de Ad aliquid, Aristoteles faceret, tum etiam quia alias, si tantum accidentaliter scientia referretur ad scibile, non constitueretur ipsa scientia sub genere Ad aliquid, sed illa relatio, quae illi accidentaliter aduenit, quod est contra Aristotelem in eodem cap. de qualitate. Eademque difficultas urget de sex vltimis praedicamentis, quae ex omnium sententia relationem aliquam includunt: & sic de situ id expresse faceret Aristoteles in Praedicamentis, & de ceteris suis locis dicemus. Ergo haec relatio Ad aliquid, transcendens est, & inclusa in omni entitate, praesertim creaturae non ergo constituit peculiare genus.

Dux vero responsiones dari solent ad hanc vltimam difficultatem. Prior est, haec omnia quae enumerauimus in ceteris praedicamentis, solum esse relatiua secundum dici: ea vero quae constituunt speciale praedicamentum, solum esse relatiua secundum esse. Sed haec responsio refutabitur facile: si interrogemus, quid significetur per relatiua secundum dici: aut enim sic appellantur res illae, de quibus ita loquimur, ac si essent relatiuae, cum tamen nullam in re habeant inter se habitudinem, aut ita appellantur quaedam res, quae habent quidem in re aliquam habitudinem, alterius tamen rationis a relatione reali. Primum

num dici non potest, tum quia scientia non solum in modo loquendi, sed in re habet suum esse ordinatum ad scibile, & potentia ad obiectum suum, & sic de aliis, ut etiam, quia si hæ denominationes, vel locutiones effectivæ, dicuntur esse in nostro modo loquendi & non in re, idem dicitur de omni simili denominatione, nec relinquatur probabilis via ad ponendas huiusmodi relationes reales, nā maxime colliguntur ex huiusmodi denominationibus. Si vero alterum membrum eligatur, explicandum est, quoniam sint huiusmodi habitudines, aut in quo distinguantur à relationibus, vel ad quid sint necessariae relationes diversæ rationis ab huiusmodi habitu dinibus. Et in hoc indicatur alia responsio, & difficultas eius. Dici enim solet, in prædictis rebus aliorum prædicamentorum includi respectus transcendentales, non vero proprias relationes prædicamentales, quæ peculiare genus constituunt. Statim vero circa huiusmodi partitionem interrogandum occurrit, quid necesse sit multiplicare hos diversos modos respectuum, nam si respectus transcendens est verus & realis, ille sufficit ad omnes denominationes relationes, quæ non sunt pure denominationes extrinsecæ: ergo superuacuum est fingere alias relationes. Deinde oportebit explicare, quidnam discriminis sit inter huiusmodi respectus, vel cur unus constituat peculiare genus, & non alius.

Varia sententia proponuntur.

VIII. Hæ videntur esse præcipuæ difficultates, quæ circa relationem realem in communi occurrunt. Aliæ vero, quæ circa singula genera relationum offerri poterant, inferius proponuntur. Ob hæ ergo difficultates possunt esse duo dicendi modi. Prior est, nullas esse veras relationes reales, sed denominationes omnes, quæ ad modum relationum explicantur, desumi ab ipsis absolutis, vel ex eorum coexistentia. Hanc opinionem referunt Averroes 12. Metaph. comment. 19. & Avicenna lib. 3. sup. Metaph. ca. 10. eamque secutus est Aureolus apud Capreol. in 1. dist. 30. quæst. 1.

IX. Aliæ sententia esse potest, esse quidem in rebus relationes reales, illas vero non constituere peculiare genus entis, sed esse conditionem quandam transcendentem, quæ in omnibus entibus includi potest. Hanc sententiam Zenoni & antiquioribus Philosophis ante Platonem tribuit Soto in principio prædicamenti Ad aliquid & ex Albert. & Alexand. ibidem.

X. Jam vero recepta sententia, & quasi Philosophicum, & commune axioma est, dari in rebus creatis relationes reales, proprium ac speciale prædicamentum constituentes. Hæc fuit sententia Platonis, eamque secutus est Aristoteles, & hunc omnes eius interpretes, Averroes, Simplicius, & ceteri omnes Græci & Latini, quos imitati sunt Theologi, Divus Thomas prima parte quæst. 13. artic. 7. quæst. 28. art. 1. & 2. & sæpe aliis, Capreol. & alii, in primo, distinctione 33. Gregor. late distinctione 28. quæstione 1. Henric. quodlib. 3. quæstione 4. & quodlib. 9. quæstione 3. Non solum propter rationes Philosophicas, sed etiam quod illa sententia aptior sit ad mysterium Trinitatis declarandum, & ex illo plurimum confirmari videatur.

XI. Docet enim fides Catholica, esse in Deo tres relationes reales, constituentes & distinguentes divinas personas: ex quo fit evidens argumentum, conceptum relationis ut sic, non addendo quod creata sit, vel increata, non esse fictitium, & rem aliquam referri non esse denominationem extrinsecam provenientem ex sola comparatione mentis, sed esse aliquid rei, quandoquidem in Deo aliquid rei est. Et hinc ulterius magna verisimilitudine colligitur, etiam in rebus creatis esse posse aliquid rei. Quia vel repugnet rebus creatis ob perfectionem earum, vel repu-

gnaret ob imperfectionem. Primum dici non potest, quia si relatio non repugnat summæ perfectioni Dei, cur repugnet perfectioni creaturæ? Dices, quia illa relatio Dei substantialis est, in creatura vero esse debet accidentalis. Sed contra, quia relationi ut sic, non magis repugnat, quod sit accidentalis, quam quod sit substantialis, quia, sicut accidens dicitur esse in alio, ita substantia dicitur esse in se: si ergo cum hac ratione coniungi potest esse ad aliud, multo magis cum illa: & alioqui creaturæ ut sic non repugnat accidens reale: ergo nec repugnet illi talis relatio, quæ, etsi sit accidentalis, aliquid rei sit. Nec vero repugnare potest ob imperfectionem, quia relatio ut relatio non dicit imperfectionem: quod si aliquid imperfectionis ei adiungitur ex eo, quod accidentalis sit, talis imperfectio non est extra latitudinem rei creatæ. Hoc ergo argumento Theologico efficaciter probari videtur dari posse in rebus creatis, & de facto dari respectus reales.

Argumentis autem ex sola naturali ratione desumptis probari hoc solet, præcipue ex locutionibus, & denominationibus relativis, quæ in rebus ipsis existunt, absque ulla fictione intellectus, quas proinde necesse est in aliquo ente reali fundari: non fundantur autem in absoluto: ergo in relativo, datur ergo in rebus ens reale relativum. Antecedens patet in his denominationibus, *maius, minus, æquale, simile, propinquum, remotum, pater, filius, & similibus*. Hæ namque omnes habitudines plane dicunt ad aliud, sine quo nec esse, nec intelligi possunt: & in rebus ipsis existunt, ut per se notum videtur.

Quanta vero sit vis harum probationum videbimus in sequentibus, nam posterior naturalis ratio magna ex parte pendet ex solutionibus argumentorum: quas tradere non possumus, nisi prius multa de distinctione, & divisione relationum, explicemus. Argumentum autem Theologicum, aliquibus non videtur satis efficax ad ostendendas relationes prædicamentales, quia relationes divinæ extra omne prædicamentum sunt: quod si Deus esset in prædicamento substantiæ, ad illud idem pertinerent, vel reducerentur illæ relationes, eo quod sint personalitates divine naturæ. Sicut personalitates vel substantiæ creatæ ad illud ipsum prædicamentum pertinent. Unde neque argumentum à simili à paternitate, verbi gratia divina ad creatam est nullum efficax, quia paternitas divina non est resultans, neque consequens generationem, sed potius constituit personam, quæ est generationis principium. Et ideo illa paternitas increata, sicut substantialis est, ita existimari potest quasi transcendentalis, id est, intime inclusa in conceptu adæquato talis entis, seu substantiæ personalis. Ex illis ergo relationibus non videntur posse colligi relationes prædicamentales, sed ad summum respectus reales transcendentales intime inclusi in aliquibus entibus.

Alia verò ostensio dictarum relationum specialiter sumi solet ex ordine universi, qui est accidentarium quid rebus ipsis absolutis, quibus constat universum: nam etsi elementa, & cæli alio ordine constituerentur, res ipsæ absolute eodem essent: est ergo ordo quem nunc habent, aliquid accidentarium ipsis. Et non est aliquid per rationem constitutum, nam per se constat in rebus ipsis esse, & ad magnam universi perfectionem spectare, ut testis est Aristoteles 12. Metaphysic. textu 52. & non est nisi relatio, quam necesse est per se ad proprium prædicamentum pertinere, quia non est deintus in se ratione alicuius rei absolutæ, nec etiam signari potest, ad quod aliorum prædicamentorum pertineat, vel renocetur. Verumtamen hæc probatio eas patitur difficultates, quæ inter argumentandum tactæ sunt, quia ordo pertinet ad perfectionem universi tantum est, ut singula corpora in suis naturalibus locis sint constituta, quod quidem absolutum est in singulis, & in omnibus si-

XII.

XIII.

XIV.

mul dicit coexistentiam eorū: quod vero ad hoc co-
sequatur peculiare accidens, quod sit relatio realis:
nihil videtur referre ad vniuersi perfectionem.

Questionis resolutio.

XXV.

Nihilominus tertiam, & communem sententiam,
vt veram & in Philosophia certam supponimus,
quam nunc maxime auctoritate confirmamus. Ra-
tio vero eius & ostensio, potissimum sumenda est ex
illis denominationibus relatiuis: addendo duo. Pri-
mum est, illas esse tales vt accidentibus creatis ab-
solutis, possintq; variari in aliquo subiecto sine ami-
ssione forme absolute, quod satis constat in omnibus
fere exemplis supra adductis. Secundum est, has non
esse denominationes mere extrinsecas, & in hoc est
difficultas, pendet tamen ex infra dicendis: oportet
enim prius modum entitatis talium relationum, &
denominationum declarare.

SECTIO II.

*Virum relatio realis predicamentalis distinguatur
realiter, vel modaliter, ac ex natura rei à sub-
stantia, & omnibus accidentibus
absolutis.*

I.

Ecce questio maxime necessaria est ad
explicandū quo sensu relationes crea-
te sint aliquid reale, & quid etiam sint,
quamve entitatem habeant. In eaque
varie sunt opiniones.

*Prima opinio ponens distinctionem rea-
lem, reuocatur.*

II.

Prima docet relationem realem semper esse re-
distinctam realiter à suo subiecto, & fundamento:
Hæc est opinio veterum Thomistarum, Capreoli in
1. dist. 30. quest. 1. Caiet. 1. par. q. 28. art. 2. Ferrar. 4. con-
tra Gen. c. 14. Qui fundantur in verbis D. Tho. eis-
dem locis, & quest. 8. de potent. artic. 2. & in 1. dist.
33. questione 1. artic. 1. quibus locis constituit differe-
ntiam inter relationem creatam, & increatā, quod
prior non identificatur cum substantia, sed est aliter
& facit compositionem cum illa, quod secus est in rela-
tione increatā. Hæc tamen sententia intellecta de
propria & rigorosa distinctione reali, qualis est inter
entitates omnino condistinctas, nullum habet fun-
damentum satis probabile. Nam, quæ ab his aucto-
ribus afferuntur de separabilitate relationis à funda-
mento, aut diuersis mutationibus, quæ in eis fieri
possunt, ad summum probant distinctionem ex na-
tura rei, si tamen aliquid probant: nam probabilius
fortasse est etiam illud non ostendere, vt videbimus
tractando sequentes opiniones. Ex quarum etiam ar-
gumentis, & ex probationibus nostræ sententiæ hæc
opinio sufficienter refutabitur. Quamquam ad eam
reuocandam sufficere possint ea, quæ in principio se-
ctionis præced. proposita sunt: illa enim, vt opinor,
sufficienter demonstrant, relationem non esse rem in
se habentem propriam entitatem realiter distinctā
ea ab omnibus entitatibus absolutis.

*Reuocatur opinio Scoti, quatenus superiori
concordat.*

III.

Atque idem iudicium ferendum est de opinione,
Scoti, in secundo, distinctione 1. questione tertia,
& in tertio, distinctio. 8. questio. 1. quantum ad eam
partem; qua cum præcedenti conuenit. Distinguit
enim ille quasdam relationes, quæ separari nullo mo-

do possunt à suis fundamentis, vt est relatio creatu-
ræ ab alijs, quæ separari possunt, vt est, v.g. relatio si-
militudinis, & has posteriores ait distinguere realiter à
fundamentis, propter ipsam separationem: illas
vero negat distinguere, quia cū inseparabiles sint, nul-
lum relinquunt signum distinctionis realis, neque a-
liunde apparet necessitas eius. Veruntamen, quod
attinet ad priorem partem, iam supra ostensum est,
illud signum non indicare distinctionem realem, sed
ad summum modalem: maxime quando separatio
non est conuertibilis (vt sic dicā) licet accidet in præ-
senti: nam licet fundamentum possit manere sine
relatione, relatio tamen non potest villo modo manere
sine fundamento. Ex quo potest non leue argumen-
tum sumi contra hanc partem, & contra totam superi-
orem sententiam. Addo præterea, hoc signum in
præsenti non esse sufficiens ad indicandam distinctio-
nem modalem, quæ sit actualis & ex natura rei, quia,
licet denominatio relatiua tollatur manente funda-
mento, & ablato termino, tamen vtroq; manente au-
ferri non potest, & ideo ex illo signo non concluditur
efficaciter, relationem esse aliquid distinctum à fun-
damento, quod ab illo auferatur, quādo cessat illa de-
nominatio, quia potest denominatio illa includere,
vel connotare concomitantiam, aut coexistentiam,
alterius extremi, & ideo cessare, non quia auferatur a-
liquid à fundamento, sed quia auferatur aliquid ex
termino. Vnde, si aliquæ relationes sunt inseparabi-
les à fundamentis, ideo est, quia termini eorum non
possunt non existerre, & ideo positæ fundamentis ne-
cesse est, vt denominationes relatiue insurgant. Vt si
per impossibile manere posset essentia creatā nō exi-
stente Deo, cessaret relatio creaturæ ad ipsum: quod
ergo nunc separari non possit, nō solum est propter
identitatem cum fundamento, sed etiam propter in-
trinsecam termini necessitatem. Ergo è conuerso, ex
eo, quod aliz relationes cessent ablatis terminis, non
recte inferitur distinctio ex natura rei, nisi aliunde o-
stendatur, solam destructionem ipsius termini ad id
non sufficere:

Durandus in hoc sententia non probatur.

Quapropter Durandus in primo, dist. 30. qu. 2. aliā
distinctionem vtitur, scilicet, quasdam esse relatio-
nes, quæ sunt vere habitudines & respectus reales,
consequentes ad sua fundamenta, per se, vel acciden-
tialiter, vt inhærentia per se sequitur ad naturam ac-
cidentis, & tangere aut tangi consequitur per acci-
dens ad corpora quanta: alias vero esse, quæ solū sunt
denominationes relatiuæ, vt esse quale & simile. Di-
cit igitur, has posteriores non distinguere in re à funda-
mentis, neq; addere aliquid rei vltra existentiam &
concomitantiam vtriusq; extremi absolute, ex qua mu-
tua coexistentia, ait sumi denominationes illas, quas
nihilominus dicit pertinere ad prædicamentum rela-
tionis, & sufficere ad illud constituendum. Et de hac
parte posteriores videbimus. De prioribus autem re-
spectibus ait, distinguere realiter à suis fundamentis, in
quo continet cum præcedentibus opinionibus, & eo-
dem vtitur fundamento, scil. illo signo separabilita-
tis fundamenti à tali respectu. De quo signo iam di-
ctum est, ad summum posse ostendere distinctionem
modalem, neque Durand. amplius intendit, vt legenti
facile patebit: solumq; differt in vsu vocis, appellans
eam realem, quia in rebus ipsis inuenitur.

Quod vero attinet ad hanc partem sententiæ Du-
randi; aduertenda est quasdam subdiuisio prioris
membri, seu realis habitudinis, quam in eadem par-
te breuiter attingit, & consideranda etiam sunt exem-
pla, quibus vtrumque membrum declarat. Nam
quidam respectus (inquit) consequitur per accidens
ad fundamentum, vt tactus ad quantitatem: alius se-
quitur per se, vt in esse, consequitur etiam ad quanti-
tatem, & vtrumq; respectum ait distinguere in re à suo
funda-

fundamento. Sed in priori membro & exemplo, nō videtur Durandus constanter loqui: nam qua ratione ait res dici similes vel equales, non per additionē alicuius respectus ex natura rei distincti: sed per solam coexistentiam vtriusque extremi, & denominationem inde ortam, consequenter dicere deberet, duo corpora sese tangere per denominationem ortam ex coexistentia vtriusque extremi in tali loco, absque aliquo alio respectu ex natura rei distincto: Suppono enim, sermonem esse de tactu pure quantitativo, nam tactus physicus aliquid aliud addit, quamvis non solam relationem, sed actionem physicam vnius in aliud. Tactus ergo quantitativus nihil aliud est, quam propinquitas quadam inter duas quantitates & terminos earum, ita ut nulla alia quantitas interposita sit. Sed hoc convenit duob. corporibus, hoc ipso quod in talibus locis seu spatiis existunt, absque additione alicuius modi, vel respectus ex natura rei distincti, saltem iuxta doctrinam ipsius Durandi, quia eadem argumenta, quæ hoc probare possunt de similitudine, probant de tactu, & de quacunque propinquitate vel distantia, nimirum, quia positis duobus corporibus in talibus locis, & præcisa omni alia re vel modo reali vel per intellectum, vel per diuinam potentiam, impossibile est, quin illa corpora se tangant: ergo est eadem ratio de hac denominatione. Et in vniuersum idem est de omni respectu, qui dicitur per accidens consequi ad fundamentum, nam ille ideo per accidens erit, quia est talis denominatio quæ requirit coexistentiam alterius extremi, quam tamen ipsum fundamentum secundum se non requirit, ut aperte constat in dicto exemplo de tactu. Ergo sepe potest illa denominatio sumi ex coexistentia extremorum, absque alio respectu in re ipsa distincto ab extremis, vel si illa non est sola denominatio, sed intrinseca habitudo, idem erit in omnibus illis, quas Dur. ponit in secundo membro suæ principalis distinctionis.

VI. Quod vero spectat ad aliud membrum de respectu, qui per se consequitur ad fundamentum, & de exemplo inhaerentis, nomine respectus potest significari ipsemet modus inhaerentis, seu vnionis, vel relatio aliqua prædicamentalis inde exorta. In priori sensu verum est, illum respectum distinguere ex natura rei à forma seu re cuius est modus, quæ appellatur fundamentum talis respectus, quod à nobis in superioribus sepe traditum est, & eodem argumento confirmatum. Quamquam illud, quod Durandus ait, scilicet, hunc respectum nullam compositionem facere cum suo fundamento, falsum sit, ut in superioribus sepe dictum est, tractando de distinctionibus rerum & de compositione naturæ & suppositi, & aliis locis. Hic vero respectus non est prædicamentalis, sed transcendentalis, quia ille modus vnionis vel inhaerentis, non est aliquid resultans ex fundamento & termino, sed est modus absolutus, qui per se fieri potest per actionem aliquam, quamvis intime & essentialiter includat respectum transcendentalem ad vniuersalia, quod etiam est in superioribus tactum, & infra ex professo declarabitur, partim in hac disputatione, partim disputando de actione. Consideratio ergo illius respectus in prædicto sensu, nihil refert ad præsentem quæstionem. Si autem sit sermo de respectu prædicamentali, qui resultare censetur inter formam inhaerentem & subiectum eius, & in vniuersum inter ea, quæ sunt vnita; eadem erit ratio de tali respectu, quæ de contractu, similitudine & omnibus similibus, quod nimirum ille nulla res, vel modus realis sit ex natura rei distinctus ab extremis, sed solum mutua denominatio orta in extremis ex coexistentia eorum sub tali modo existendi. Quod facile ostendi potest applicando rationem superius factam. Igitur proprie loquendo de respectu prædicamentali, hæc etiam distinctio Durandi necessaria non est, sed vel dicendum est, omnem relationem

prædicamentalem esse aliquid distinctum, vel non esse.

Quarta opinio de distinctione modali, vel formali relationis à fundamento exponitur.

Est igitur quarta sententia, quæ in vniuersum affirmat relationem realem distinguere actualiter à suo subiecto & fundamento, non tamen omnino realiter ut rem à re, sed modaliter tanquam modum realem ab ipsa re. Hanc opinionem videntur tenere lauell. quinto Metaphysic. quæstione 22. Et Scotus circa prædicamentum Ad aliquid, quæstione 2. Illi tamen non appellant hanc distinctionem modalem, sed formalem, sentiunt tamen esse actualiter in rebus, ante omnem considerationem intellectus. At vero Fonseca libro 5. Metaphysic. cap. decimo quinto, quæstione secunda, sect. quinta, affirmat quidem relationem prædicamentalem distinguere à fundamento, formali distinctione, ita ut habeat proprium esse essentiae & existentiae distinctum ab esse fundamenti: negant tamen illam distinctionem esse realem aut esse modalem, aut rationis tantum, sed quandam aliam mediam, quam significat esse minorem reali distinctione, & maiorem modali. Diuersitatem autem in hoc constituit videtur, quod in distinctione modali modus non habet proprium esse distinctum ab esse rei cuius est modus, in hac vero distinctione formali vtrumque extremum, habet proprium esse. Item in hac vtrumque extremum, est propria entitas: in distinctione autem modali modus non est entitas. Vnde in hoc maxime fundat sententiam suam, quod relatio habet proprium esse distinctum ab esse fundamenti, nam esse fundamenti est absolutum, & in se tantum: esse vero relationis est esse consistens in habitudine ad aliud, ut ex Aristotelis definitione constat.

Ego tamen in primis non percipio distinctionem hanc mediam inter realem & modalem, quæ sit vera distinctio actualis in re, & multo maior quam distinctio rationis, cum dicatur etiam esse maior quàm modalis. Primo, quia in distinctione modali, sicut modus in re ipsa distinguitur ab ipsa re cuius est modus, ita habet aliquod esse proprium, æque & proportionaliter distinctum ab esse ipsius rei, ut tractando de existentia declaratum est. Rursus sicut modus est aliquid in rebus existens, ita dici potest habere entitatem aliquam, prout hac voce significatur quidquid non est nihil: quia vero talis entitas eius est naturæ & conditionis, ut per se nō valeat ens reale primo ac per se constituere, sed necessario debet esse coniuncta & identificata alicui enti, quod efficiat & modifiet, ideo non res sed modus rei appellatur.

Hinc ergo constat nullum posse esse medium in distinctionibus ex natura rei inter realem & modalem, ut in genere supra tractatum est in disputatione septima: Et in particulari declaratur in re de qua agimus. Nam relatio realis, ex eo præcise quod habeat proprium esse, & sit aliquid in re distinctum à fundamento, nō habet quod sit entitas, aut modus realis, nam illud commune est vtrique: ergo præcise ex illo principio non concluditur sufficenter maior distinctio quam modalis, neque aliud genus entitatis præter illud quod in modis realibus reperitur. Deinde vel relatio realis talem habet entitatem, quæ possit intelligi primo ac per se & essentialiter constituta per solam rationem respectivam, ita ut ex hoc capite non repugnet talem entitatem solam esse sine entitate fundamenti: aut vero talem habet entitatis modum, ut intrinsece postulet esse coniunctum fundamento, & suo modo efficiens illud, ita ut per nullam potentiam aliter esse possit. Si primum dicatur, aperte concluditur esse veram ac propriam rem, omnino reali-

VII.

VIII.

IX.

realiter distinctam à fundamento, quod hæc sententia non admittit. Si vero dicatur secundum, non erit illa distinctio alia quam modalis, supposito quod actu sit in eo. Ergo sicut inter illa duo non potest cogitari medium, ita neque inter illas duas distinctiones ex natura rei potest medium excogitari. Aut enim extrema distinctionis possunt in re mutuo separari, & vnum sine alio vicissim conservari, & sic est distinctio realis omnino propria & rigorosa. aut vñ tantum extremum potest separari, & manere sine alio; non vero è conuerso, & hanc distinctionem nos vocamus modalem: præter hos autem duos modos non est alius, quia si vtrumque extremum sit inseparabile in re ab alio, erit distinctio rationis, non vero ex natura rei. Cum ergo in præsentia, fundamentum & relatio non sint mutuo separabilia, vt est per se notum apud omnes, quia nullo modo potest intelligi relatio prædicamentalis sine fundamento, non potest maior, aut alia distinctio, quæ in re actu sit, interuenire inter relationem & fundamentum, præterquam modalis. Quamuis ergo dicti authores aliis vocibus vtantur, appellantes hanc distinctionem, formalem, tamen necesse est, vt de modalis loquantur, si tamen de actuali distinctione, quæ in rebus ipsis existat, suam sententiam intelligant, nam aliqui eorum non satis hoc ipsum explicant, vt inferius dicemus.

Suadetur dicta opinio.

X. PRæcipuum autem fundamentum huius sententia sic expositæ de modalis distinctione est illud, quod ex signo separationis sumitur. Nam fundamentum est ita separabile à relatione, vt possit in re manere sine illa: ergo necesse est, vt in re ipsa distinguantur, saltem modaliter, iuxta principia superius posita disputat. 7. Secundo hoc satis apparenter confirmat illa ratio; quod relatio habet proprium esse, intrinsece consistens in habitudine ad aliud: ergo oportet, vt in re ipsa distinguatur ab esse absoluto, Tertio id declaro in hunc modum, quia quando existente vno tantum albo, verbi gratia, quod antea nulli erat simile, fit aliud album, vel illud prius habet aliquod esse reale respectuum quod antea non habebat, vel nihil habet de nouo: Hoc secundum dici non potest, alias relatio nihil rei est, quia si antea nihil erat, & postea nullum esse reale recipit, nunquam est aliquid: ergo necessario dicendum est illud primum: ergo illud esse respectuum quod additur, necessario debet esse distinctum ab eo cui additur, saltim modalis distinctione. Nam si vnum erat & aliud nondum erat, & postea additur seu confurgit, non possunt esse vnum & idem in re.

XI. Quarto, nam cum vna res dicitur similis alteri, vel vnus homo pater alterius, vel istæ sunt denominationes mere extrinsecæ, aut sunt intrinsecæ. Primum dici non potest, ergo necessario dicendum est secundum: ergo necessaria est aliqua forma intrinsece denominans: ergo illa necessario esse debet distincta ex natura rei, saltem modaliter à re denominata. Minor probatur primo, quia si esset denominatio extrinseca, vt sic non esset respectiva, quia potius esset veluti applicatio forme extrinsecæ ad subiectum denominatum, quæ habitudo ipsius subiecti ad terminum extrinsecum. Secundo quia ob hanc causam denominatio vestiti, aut loco circumdati, aut etiam agentis, non est respectiva proprio respectu prædicamentali. Tertio & difficilius, quia alias non minus esset relatio realis creatoris ad creaturam, quam cuiuslibet agentis creati ad suum effectum: nam extrinseca denominatio æque potest intercedere. Secunda item cõsequencia clara est, quia denominatio intrinseca dicitur, quæ ab intrinseca forma sumitur. Vltima vero cõsequencia nititur in fundamento sepe repetito: quod hæc denominatio amitti potest, &

acquiri de nouo, conservando omnem formam absolutam: ergo forma intrinseca & respectiva, à qua sumitur, est in re aliquo modo distincta ab omnibus formis absolutis saltem modalis distinctione. Atque hæc sententia ita explicata & confirmata est probabilior cæteris, quæ in re ponit distinctionem aliquam actualem inter relationem & fundamentum. Quæ si semel asseritur in aliquibus relationibus, consequenti ratione ponenda est in omnibus creatis & prædicamentis, quia nulla est sufficiens ratio aduertendum aliqua distinctione, vt ex dictis contra Scot. & Dur. intelligi potest.

Quinta opinio negans in re actualem distinctionem relationis à fundamento.

Nihilominus est alia sententia extreme his opposita, quæ negat relationem distinguere in realia distinctione actuali à suo fundamento absoluto, sed tantum aliqua distinctione rationis habere in rebus aliquod fundamentum. Hanc sententiam docent multi Theologi, præsertim Nominales in 1. distinct. 30. Ocham quæstione 1. & distinct. 31. quæst. 1. Gregorius distinct. 29. quæst. 2. art. 2. & in eadem sententia aperte est Egidius in 1. distinct. 26. quæst. 4. dum ait, relationem nullum esse proprium habere ultra esse fundamenti, neque aliquam compositionem ei adiunctam, quod non potest esse verum, nisi ratione omnimodæ identitatis in re ipsa: Eandem plane tenet Syluester in cõflato, quæstione 28. dubio primo, vbi ait, relationem esse eandem rem cum suo fundamento proximo. Et quamuis addat distinguere formaliter, tamen statim satis declarat, eam distinctionem solum esse rationis ex diuersitate conceptuum, quatenus eadem res solitarie sumpta absolute concipitur, posita vero alia, concipitur relatiue, nihil penitus in ea addito vel variato quoad rem ipsam. Expressius vero & melius hanc sententiam docet & tractat Heruæus in distinct. 30. articul. 1. & quodlib. 7. quæstione decimaquinta & quodlib. 10. quæstione prima. Qui etiam declarauit, has denominationes relatiuas sumi ex consortio plurium rerum absolutarum, & non ex peculiaribus entitatibus, aut modis ex natura rei distinctis, quos addant ipsis rebus absolutis.

Habetque hæc sententia fundamentum in Diuo Thoma, opusculo 48. cap. 2. de Ad aliquid, vbi sic ait Cum autem dico, quod similitudo sortis habet albedinem eius vt fundamentum, non est intelligendum, quod similitudo sortis sit aliqua res in sorte, alia ab ipsa albedine, sed solum est ipsa albedo, vt se habet ad albedinem Platonis, vt ad terminum. Idque statim confirmat ratione supra facta, scilicet, quia alias non posset similitudo alicui aduenire sine eius mutatione: quæ ratio tam probat de modo reali ex natura rei distincto, quam de propria realitate. Vnde etiam fundatur hæc sententia in illo dicto Philosophi, 5. Physicorum, textu 10. quod relatio aduenit rei, ipsa immutata manere. Et simili modo sumitur eadem sententia ex Anselmo in Monolog. cap. 24. quem locum inferius referemus latius tractando de relationibus non mutuis: & similis fere est apud Augustinum libro quinto, de ciuitate Dei cap. 16. Fauent denique huic sententiæ verba Damasceni in sua dialectica, capite quinquagesimo: Oportet ea, quæ aliquid dicuntur, prius ad aliud prædicamentum reduci tanquam separatim considerata, & tunc demum vt habitudinem, & affectionem ad alterum habentia, ad ea, quæ ad aliquid sunt, referri quippe prius aliquid sine habitudine ac relatione esse necesse est, ac tunc habitudinem in ipso considerare: quam Damasceni sententiam de relationibus non subsistentibus intelligendam existimo; nam alia est de subsistentibus ratio.

Ratio-

XIV. Rationes pro hac sententia præcipue sunt illæ, quibus aliz opiniones, quæ distinctionem in re ponunt, improbantur: nam illis seclusis, à sufficienti partium enumeratione hæc sententia concluditur. Deinde ex re ipsa, quia hæc distinctio rationis, & hic modus denominationis sufficit ad omnia, quæ de rebus absolutis relatiue dicuntur, ut videntur etiam convincere rationes primo loco positæ in principio sectionis præcedentis. Si autem hoc sufficit, superfluum est quippiam addere, nam distinctio ac multiplicatio rerum ac modorum realium fingenda aut asserenda non est absque necessitate, vel ratione sufficiente.

XV. Tertio possumus retorquere argumentum illud de separabilitate: nam positus, v. g. duobus albis, impossibile est etiam de potentia absoluta facere, ut non sint similia ergo hæc denominatio non sumitur ex aliqua re, aut modo reali distincto ex natura rei ab vtroque albo, simul sumpto. Alioqui cur repugnaret Deum auferre modum illum, si in re ipsa distinctus est aut cur non posset impedire resultantiam talis modi? Nam si hæc est circa rem distinctam aliquam efficientia est, quæ sine influxu Dei esse non potest: poterit ergo Deus suum in fluxum suspendere, & illam resultantiam impedire. Quod aliqui argumento conuicti concedunt ut Mairon in i. dist. 29. q. 2. At tunc interrogo an illa duo alba maneant similia, necne: hoc posterius non potest mente concipi, cum retineant eandem unitatem in albedine: si vero dicatur primum, conuincitur, modum illum distinctum, & resultantiam, quæ nunc fingitur, esse sine fundamento adinuenta, cum sine illis maneat vera similitudo. Signum ergo est hanc denominationem non sumi, nisi ab his absolutis coexistentibus, & eodem modo se habentibus. Vnde, ut supra dicebam, quod per ablationem termini cesset illa denominatio, nullum argumentum est quod similitudo sit aliquis modus realis ex natura rei distinctus ab albedine, sed solum est argumentum quod ipse terminus in re distinctus à fundamento & aliquo modo concurrat, vel necessarius est ad complendam talem denominationem: hoc enim sufficit, ut illo ablato cesset denominatio, etiam si nihil rei auferatur à re denominata. Ergo ex inseparabilitate relationis posito fundamento & termino, potius inferatur omnimoda identitas in re, seu (quod idem est) infertur relationem denominationem nihil rei addere supra omnes res absolutas.

XVI. Quarto urget argumentum illud, quod res sit similis vel æqualis alteri, sine vlla sui mutatione, per positionem alterius, nam siue similitudo sit res omnino distincta, siue modus realis ex natura rei distinctus, non potest de nouo aduenire aliquid absque illius mutatione. Aliqui respondent, motum respectuum non sufficere, ut ratione illius solius res dicatur mutata, quia non est aliquid, sed, ad aliquid, & quia totum fundamentum à quo illa relatio habet suam entitatem, iam præexistit in re. Hoc vero non satisfacit, quia illa verba, scilicet, relationem non esse aliquid, sed ad aliquid, vel inuolunt repugnantiam, vel sunt valde æquivoca, & minime ad rem. Nam si non esse aliquid, absolute & transcendentem sumatur, sequitur plane relationem esse nihil, & esse aliquid, nihil rei esse, ut supra argumentabar. Si vero contractius sumatur esse aliquid, ut idem sit quod esse rem vel modum absolutum, petitur principium, & non soluitur, sed eluditur argumentum. Nam quamuis relatio non sit aliquid absolutum, si tamē est aliquid rei, nouum, & ex natura rei distinctum ab omni eo, quod antea erat: ergo ratione illius vere ac proprie intrinsece aliter se habet res, quam antea se habebat: ergo vere mutata est. Neque etiam sufficit ad vitandam mutationem, quod totum relationis fundamentum præexistat, quia non diximus rem mutari propter fundamentum, sed propter id, quod additur fundamento, quod dicitur esse aliquid rei, & ex natura rei distinctum

ab ipso. Vnde iuxta hanc sententiam non potest consequenter dici, quod relatio habeat suam propriam, seu modalem entitatem ab ipso fundamento formaliter, sed ad summum radicaliter, quatenus ab ipso fundamento pullulat relatio posito termino: hoc autem non excludit veram mutationem, quandoquidem aliquid nouum & distinctum sit in re, etiam si ab intrinseco manet.

Vnde aliqui tandem fatentur, per aduentum nouæ relationis seu denominationis relatiuæ fieri in re ipsa relata veram mutationem realem, non quidem per propriam actionem, sed per intrinsecam dimanationem. Aristotelem autem non esse locutum vniuersè de quacunque mutatione communissime sumpta, sed de illa quæ per propriam actionem & passionem fit. Veruntamen, quamuis hæc responsio consequenter procedat supposita dicta sententia, possitque facile defendi ad effugiendum testimonium Aristotelis in citato loco 5. Phys. tamen per se se considerata quippiam dicit creditu difficillimum, & nullo sufficienti signo aut experimento fundatum, nimirum quoties aliquis de nouo sit albus aut calidus pullula re in omnibus aliis rebus calidis aut albis, quæ sunt in mundo aliquid nouum & reale, vere ac proprie vnicuique inhærens. Ut enim in superioribus videretur satis probatum, ad solas illas denominationes, similis, æqualis, & huiusmodi non est necessaria illa resultantia noui realis modi, & entitatis: secluso autem hoc signo nullum est aliud vnde colligi possit: gratis ergo & sine probabilitate fingitur. Accedit, quod illa qualiscunque mutatio vel acquisitio illius noui realis modi vel entitatis, non potest esse sine efficientia, saltem per modum resultantiæ, quia omnis mutatio, eo modo quo talis est, includit actionem proportionatam. Inquiri ergo, an illa efficientia sit ab ipso termino in fundamentum, vel ab ipso fundamento in se ipsum per naturalem resultantiam. Primum à nemine asseritur, neque est probabile: quomodo enim terminus ageret simul in res pene inhnitas, & quatumcunque distantes? Item, quia si ita fieret relatio, nihil ei decederet, quominus per propriam actionem & per se fieret ab extrinseco agere. Denique, quia relatio intrinsece conuenit rei posito fundamento & termino: non ergo pendet ex sufficientia extrinsece agentis. Secundum etiam improbari potest, quia talis efficientia, etiam si sit ab intrinseco principio, erit per propriam actionem, & consequenter per propriam mutationem, quia licet talis resultans non sit nisi posito termino, id solum erit, quia terminus est aut necessaria conditio, ut relatio resultet, aut quasi obiectum specificans, sine quo esse non potest: hoc autem non obstat, quominus resultantia, quæ fit ex fundamento, sit per propriam actionem, quæ in tali subiecto sit absque ipsa actione, quæ tunc in illo interueniat. Sicut descensus deorsum naturaliter resultat ex gravitate lapidis ablato impedimento, & nihilominus sit per propriam actionem & mutationem. At denique hic habet locum argumentum sæpe tactum, quod talis resultantia, & qualiscunque efficientia non potest esse sine concursu Dei, quem ipse potest suspendere. Et quamuis ponamus illum suspendere, & consequenter nullam interuenire resultantiam realem, adhuc intelligimus res esse similes, vel æquales, positis talibus extremis: ergo nullum signum est talem resultantiam vel mutationem interuenire.

Tractatur opinio distinguens inter esse in, & esse ad relationis.

XVII. Quapropter alii ut huic difficultati respondeant quadam distinctione vtuntur: & posset hæc referri ut sexta opinio in præsentia questione, quæ tractamus de distinctione relationis & fundamenti. Distinguunt ergo in relatione esse in & esse ad: & dicunt relationem secundum esse in, non resultare proprie,

XVII.

Admittentes mutationem fundamentum per resultantiam relationis ut explicat Aristoteles.

XVIII.

prie, nec pullulare à fundamento, sed resultare motum secundum esse ad vt ad : & idcirco non mutari fundamentum per ealem resultantiam, quia res non mutatur nisi per id, quod de nouo ei inest, atq; adeo secundum esse in. Ex qua distinctione plane efficitur, relationem secundum esse in, non distingui ex natura rei à fundamento, quia necessario conuenit illi, etiam antequam terminus existat, seu independenter à termino: at vero esse ad, distingui ex natura rei, id-eoque posse resultare ex fundamentoposito termino.

XIX.

Quot in conuenientia ex allata opinione oriuntur.

Primum.

Quapropter hæc sententia multa inuoluit impossibilia, & quæ non satis intelligi possunt. Primum, quia ex illa sequitur, in vna & eadē relatione distinguenda esse actualiter & ex natura rei, esse in, & esse ad: nā esse in, dicitur esse in re idem & distinctum à fundamento, esse autem ad, dicitur actu distinctum in re à fundamento: ergo esse in, & esse ad, erunt inter se actu distincta, nam quæ ita comparantur ad vnum tertium, vt vnum sit idem cum illo, aliud vero minime, neq; etiam inter se possunt esse idem. Consequens autem est impossibile, quia esse in, & esse ad, comparantur tanquam superius & inferius, seu tanquam commune vel transcendens, & modus determinans seu modificans illud, quæ impossibile est esse in re distincta, vt in superioribus traditum est.

XX.

Secundum.

Secundum inconueniens est, quia sequitur, esse ad relationis realis creatæ vt sic, non esse accidens alicuius, & consequenter non constituere verum accidens reale, quod est contra rationem huius prædicamenti. Sequela patet, quia illud esse ad non includit essentialiter esse in, cum ab illo ex natura rei distinguatur, & præscindatur. Item, quia si illud esse ad esset accidens alicuius, illud afficeret, & de nouo ei adueniret, & ita redit difficultas quam tractamus, quod nimirum ex resultantia ipsius esse ad, mutaretur res seu fundamentum ex quo resultat. Sed aiunt, esse ad vt ad, non esse aliquid reale, & ideo mirum non esse, quod neque sit accidens, neq; inest, neq; immutet relationem quod denominat. Sed hoc, neq; est vere, neq; consequenter dictum, si vniuocè terminis vtamur, & præsertim, iuxta dictam sententiam, quæ supponit relationem realem esse aliquid in re ipsa, quod in rebus sit, & secundum aliquid sui in re ipsa à fundamento distinguatur. Quamuis enim loquendo de esse ad vt attribuitur relationibus rationis, illud non sit aliquid reale, tamen, vt infra ostendam, illud solum æquiuocè, vel ad summum secundum analogiam quædam proportionalitatis, appellatur esse ad, de quo nunc non est sermo, sed de vero esse ad, quod reale prædicamentum accidentis constituit: illud autem non potest non esse aliquid reale, alias quomodo posset verum accidens reale constituere? Aut quomodo posset relatio esse intrinseca forma referens suū subiectum ad terminum, si non afficeret illud secundum propriam rationem suam & consequenter etiam secundum ipsum esse ad?

XXI.

Et confirmatur, nā quoad hoc eadem est fere ratio de ipso esse in, potest enim æquiuocè, vel analogicè sumi, vt attribuitur entibus rationis, sic enim dicitur cecitas esse in oculo: ergo vt sic esse in, non dicit aliquid reale: nihilominus tamen verum esse in reale est, quod accidens reale constituit. Simili ergo modo philosophandum est de vero esse ad, quod nimirum sit quippiam reale, vnde fit, vt necessario esse debeat aut intrinsece subsistens, quod dici non potest de relatione accidentali, aut intrinsece inherens, quod intendimus. Igitur, si esse ad relationis realis est quid distinctum ex natura rei à fundamento talis relationis, etiam si esse in proprium & intrinsecum talis relationis erit distinctum, vel è conuerso, si nullum esse in relationis distinguitur ex natura à fundamento, neque esse ad distinguetur. Vnde tamen argumentor, quia impossibile est, vt relatio secundum esse ad, resultet à fundamento, tanquam quid reale ex natu-

ra rei distinctum ab ipso, quin illud ipsum reale, quid quid est, alicubi inest, nam vel in se existit, & sic erit subsistens, vel ab aliquo sustentatur, & ita illi inest: ergo, vel inest in termino, quod dici non potest, vt per se notum est, vel inest in proprio subiecto seu fundamento, & ita ab illo distinguitur tale esse ad, etiam secundum proprium esse in, quod intrinsece includit. Est ergo vana illa distinctio ad præsentem rem explicandam, nec per illam vitatur difficultas tacta: quod per relationem resultantem mutetur aliquo modo res relata, si relatio secundum proprium esse reale est aliquid ex natura rei actualiter distinctum à suo fundamento.

Quinta sententia conuenienter exposita approbatur.

Inter has ergo sententias mihi maxime probatu-
XXII.
quinta, quam Heraclitus, & nonnulli alii Thomæ docuere, à quorum sensu fere nihil discrepat Nominales, & Aristoteles, & D. Thom. multum fauent, vt vidimus. Hæc tamen sententia ita est interpretanda, vt non intelligatur, rationem formalem relationis nihil esse, aut denominationem relatiuā esse mere extrinsecam sumptam ab aliqua forma absoluta: iuxta hunc enim sensum omnino euerteretur, & è medio tolleretur reale prædicamentum ad aliquid. Sed intelligendum est, relationem quidē dicere formam aliquam realem, & intrinsece denominantem proprium relatiuum, quod constituit illam verò nō esse rem aliquam aut modum, ex natura rei distinctum ab omni forma absoluta, sed esse in re formam aliquam absolutam, non tamen absolute sumptam, sed vt respicientem aliam, quam denominationi relatiuā includit seu connotat. Ita vt similitudo, v. g. aliqua forma realis sit existens in re, quæ denominatur similis: illa tamen non sit in re distincta ab albedine, quantum ad id, quod ponit in re, quæ dicitur similis, sed solum quantum ad terminum quem connotat: & ita similitudo in re non est aliud, quam ipsamet albedo vt respiciens aliam albedinem, tanquam eiusdem seu similis rationis. Atq; hæc distinctio rationis sufficit, cum ad diuersas loquendi formas, tum etiam ad prædicamentorum distinctionem: nam vt supra diximus, prædicamentalis distinctio interdum est sola distinctio rationis cum aliquo fundamento in re, vt de actione etiam, & passionē, & de aliis prædicamentis inferius dicemus. Atq; hæc sententia magis declarabitur, tum ex solutionibus argumentorum, tum etiam ex sequentibus sect.

Fundamentis aliorum opinionum satisfi.

Fundamenta ergo primæ, secundæ, tertiæ, & sextæ opinionis, inter eas referendas & impugnandas tacta sunt, & soluta: neque aliquid aliud argumentum occurrit, quod in fauorem earum difficultatem aliquam ingerere possit, cui satisficere necesse sit. Solum ergo super sunt soluenda argumenta quartæ opinionis. Et primum quidem de separabilitate relationis à fundamento iam solutum est: negamus enim, relationem separari vnquam à fundamento secundum aliquid reale, quod ei intrinsecum sit. Sed solum contingi, separari aut destitui terminum: quo ablato cessat etiam relatiua denominatio non quia aliquid rei vel realis modi auferatur ab ipso relatiuo sed quia denominatio relatiua includit aliquo modo terminum, sine quo non manet actualiter, sed fundamentaliter tantum, seu in proxima aptitudine. Ad secundum responderetur, esse relationis in re non esse secundum responderetur, ratione tamen distingui, aliud ab esse fundamenti, ratione tamen distingui, quatenus illudmet esse concipitur vt includens aliquo modo, seu connotans terminum quem respicit. Ad tertium respondeo, quando vnum album de nouo fit, nihil rei de nouo addi altero albo, vt de claratu & pro-

& probatum est. Neque inde sequitur relationem similitudinis nihil esse, sed solum sequitur non esse aliquid distinctum ab albedine, quæ antea inerat tali rei albæ. Cum autem instatur, quia prius in tali realba non erat similitudo, & postea est similitudo: ergo vel similitudo nihil rei est, vel aliquid rei de nouo est in illa realba. Respondetur negando consequentiam quoad utramque partem, nam præter illa duo membra est aliud tertium, nimirum aliquid rei esse de nouo, non in re quæ prius erat alba, sed in termino, qui de nouo factus est albus: quem terminum aliquo modo includit seu connotat illa res, quæ est similitudo sub ratione albedinis. Ad quartum respondetur, has denominationes respectiuas, non esse mere extrinsecas, vt recte ibi probatur. Vnde consequenter concedimus, huiusmodi denominationem esse ab aliqua forma intrinseca: includendo tamen seu connotando aliquam aliam extrinsecam in extrinseco termino. Ac propterea negatur vltima consequentia, nimirum hanc formam sic denominantem intrinsece cum habitudine ad extrinsecum, debere esse ex natura rei distinctam saltem modaliter, ab omni forma absoluta: nam supposito termino extrinseco ipsamet forma absoluta secundum rem sufficit ad talem denominationem tribuendam, quæ auferri, vel cessare potest per solam ablationem extrinseci termini, vt dictum est.

Satisfit argumentis ex sectione prima relictis.

XXIV. EX his etiam, quæ in hac sectione dicta sunt, soluta manent multa ex argumentis propositis in principio sectionis præcedentis. Nam quod ad primum attinet, iam explicatum est quomodo ipsum esse ad relationis realis & accidentalis, sit aliquid in re ipsa quæ refertur dicitur. Falsumque est, esse ad vniuocæ dici de relationibus rationis, & realibus. Falsum item est verum esse ad posse ita præcise ab esse in, vt illud intrinsece non includat: ad eum modum quo in superioribus diximus, modos entis non posse ita præcise ab ente, quin illud in se claudat. De secundo item argumento, nimirum, quod relatio adueniat sine mutatione fundamenti, satis multa dicta sunt, concedimus enim inde recte concludi, relationem non esse aliquid in re distinctum à fundamento, non tamen non esse aliquid rei. Vnde ad tertium negatur prima consequentia, scilicet, relatio nihil est præter absoluta: ergo simpliciter nihil est, si in antecedente illa particula præter indicet æqualem distinctionem ex natura rei. Nam licet relatio non sit aliquid in re distinctum ab absolutis, potest esse aliquid ratione distinctum: & ideo non sequitur qd sit simpliciter nihil. Neq; refert, quod relatio vt relatio præcise dicitur ab absolutis, quia neq; præcise dicitur vt aliquid per rationem confictum, neq; etiam vt aliquid in re ipsa præcise & distinctum, sed vt aliquid verum & reale ratione sola præcise: sæpe enim distinctio est rationis inter extrema vera & realia, quæ ad prædicamenta constituta sufficiunt: vnde probationes omnes, quæ in illo tertio argumento afferuntur, viles sunt ad declarandum, quomodo relatio realis non addat rebus ab solutis rem, vel realem modum, ex natura rei distinctum ab ipsis, non tamen quicquam valent ad concludendum huiusmodi relationem nihil omnino esse.

XXV. Duo tamen in illis argumentis cauenda sunt. Primum est, cum dicitur denominatio respectiva consergere ex coexistentia plurium absolutorum absq; vlla reali additione, nõ esse intelligendum, illam denominationem æque ac simul sumi ex pluribus formis absolutis, vna intrinseca, & altera extrinseca. Sed intelligendum est, illam denominationem requirere quidem consortium, seu coexistentiam talium rerum seu formarum: tamen in vnoquoque extremo sumi à propria forma vt respectiue aliam, quæ vt sic habet

Tom. II. Metaphys.

rationem relationis, quamuis in re nõ sit alia ab ipsa forma absolute. Secundo (propter exemplum quod ibi adducitur de Deo quatenus denominatur dominus, vel creator, &c.) cauendum est, ne quis existimet huiusmodi denominationes esse eiusdem modi & rationis in omnibus: id enim verum esse non potest iuxta communem doctrinam, quæ distinguit relationes in mutuas & non mutuas: quæ distinctio nulla esset si prædictæ denominationes omnes essent eiusdem modi in omnibus extremis. Quæ autem sit hæc diuersitas, non est facile ad explicandũ iuxta doctrinam ac sententiam quam defendimus. Quapropter de hac re erit inferius specialis Sectio instituenda: nunc solum dicimus, quando in re denominata est aliquid propriũ & proportionatũ fundamentum talis denominationis, tunc provenire ex propria relatione reali: quãdo vero attribuitur rei sine tali fundamento, tunc denominationem esse extrinsecam seu rationis.

SECTIO III.

Quotuplex sit relatio, & quæ sit vere prædicamentalis.

Ac dubitatio proponitur propter difficultatẽ tactam in quarto argumento in prima sectione proposito. Ad quam expediendam nonnullæ distinctiones relatiuorũ præmittendæ sunt. ac declarandæ, vt seclis iis, quæ ad hoc prædicamentum non pertinent concludamus quale possit esse genus accidentis realis ab aliis diuersum, & proprium prædicamentum ad aliquod constituens.

Prima diuisio relationis, in realem, & rationis.

PRIMO ergo diuidi solet relatio in eam quæ realis est vel tantum rationis: quam aliqui ita interpretantur, vt doceant, genus prædicamenti ad aliquid utramque relationem sub se continere, ac propterea illam diuisionem esse vniuocam, imo & generis in species. Cui sententiæ videtur fauere Diuus Thom. 1. part. quæst. 28. artic. 1. vbi sic inquit, Considerandum est, quod solum in iis, quæ dicuntur ad aliquid, inueniuntur aliquæ secundum rationem tantum, & non secundum rem. Sentit ergo ea quæ secundum rationem, tãtum referuntur, vere ac vniuocæ esse ad aliquid: nam si tantum esset sermo de denominatione æquiuoca vel analoga, non tantũ in his quæ sunt ad aliquid, sed etiam in aliis generibus inuenirentur aliqua secundum rationem tantum, vt cœcitas in qualitate, & sic de aliis. Idem sumi potest ex art. 2. eiusdem quæst. & ex qu. 13. artic. 7. & quodlib. 1. artic. 2. quodlib. 9. artic. 5. & quæst. 2. de potent. art. 5. & sæpe alibi. Vnde Caietan. dictis locis 1. part. aperte sentit ipsum esse, ad vniuocæ dici de relatione reali, vel rationis, quod antea videtur docuisse Capreol. in primo, distinct. 33. quæst. 1. & sequi videtur ibi Deca quæst. 1. notab. 4. & Ferrar. 4. contra Gent. cap. 14. & expressius Soncin. 5. Metaph. quæst. 26. concl. 2. qui afferunt alia testimonia D Thomæ. Fundamentum eorum est, quia definitio relatiuorum quam Aristoteles tradit, & proprietates omnes quæ ad illam consequuntur, æque conueniunt relationibus rationis, ac realibus. Patet, nam relatiua esse dicuntur, quorum totum esse est ad aliud se habere: hoc autem omnino & propriissime conuenit respectibus rationis, nam licet esse eorum sit magis imperfectum ac diminutum, quam esse relatiuorum realium, tamen illud esse qualecunque est, tam proprie consistit totum in habitudine ad aliud, sicut esse relationis realis. Vnde fit, vt relatio rationis nec cognosci possit, nec definiri sine habitudine ad aliud, æque ac relatio realis.

Vu

Sola

Sola relatio realis predicamentum Ad aliquid
constituit.

III.

Nihilominus dicendum est, solas relationes reales pertinere ad constitutionem predicamenti ad aliquid, quod est satis evidens ex iis, quæ in superioribus tradita sunt de conceptu entis, & de divisione eius in novem genera summa. Ostendimus enim ens non solum non esse uniuocum ad ens reale & rationis, verum etiam non habere unum conceptum communem illis, etiam analogum, sed vel esse æquiuocum, vel ad summum, analogum analogia proportionalitatis. Et hac ratione etiam diximus, obiectum adæquatum & directum Metaphysice non esse ens commune ad reale & rationis, sed ad reale tantum: & hoc etiam ostendimus diuidi in decem supremæ genera. Cum ergo relationes rationis non sint entia realia, & consequenter nec vera entia non possunt ad predicamentum Ad aliquid quod reale est, pertinere. Adde præterea, non posse habere uniuocam conuenientiam, cum relationibus realibus, si supponamus illas esse vera entia realia, ut supra ex communi sententia suppositum est, & in discursu huius materiæ paulatim declarabitur, & probabitur. Ratio autem est, quia cum ens rationis nihil sit, non potest habere veram similitudinem ac conuenientiam cum ente reali, in qua conuenientia fundari solet uniuocatio & unitas conceptus: ergo non potest aliquis verus conceptus & essentialis esse communis enti reali & rationis. Et ideo merito Soncin 4. Metaph. quæst. 5. & 6. approbat dictum Heruxi (quantum errore typographi tribuitur Henrico) quodlib. 3. quæstio. artic. 1. in fine, non magis posse ens esse uniuocum ad ens reale & rationis, quam sic homo ad hominem viuum & mortuum. Habet autem hoc dictum eandem rationem veritatis in ente in communi & in tali ente, scilicet relatione, quia sicut ens rationis non est verum ens, sed fictum seu relatio rationis non est vera relatio, sed ficta, vel quasi picta, per intellectum.

IX.
Obiectioni
satisfit.

Dicit fortasse aliquis hoc verum esse de integro & completo conceptu relationis, de quo procedit ratio facta, quia in huiusmodi conceptu relationis realis includitur, quod sit verum ens, & accidens reale: non tamen ita procedit de præciso conceptu ipsius modi seu constitutiuui relationis, qui per hanc vocem significatur, esse ad, quia talis conceptus per se præscindit à ratione entis & accidentis. Quo sensu videntur locuti citati auctores: cum quibus videtur sentire Henricus quodlib. 9. quæst. 3. ubi de hac materia obscurissime disputat: inter alia vero ait: esse ad aliud ex se nullam recipit distinctionem aut diuersitatem, siue fuerit in diuinis, siue in creaturis, siue in relationibus secundum rem: siue in relationibus secundum rationem. Veruntamen contra hanc euagationem eandem vim habet ratio facta, nam vel illud esse ad prout est modus constituens relationem realem, est etiam realis modus, vel est tantum ens rationis: hoc secundum dici non potest, alioqui relatio realis non habebit proprium & formale constitutum reale, quæ est implicatio in adiecto: quomodo enim potest ens reale ut sic, per id quod reale non est constitutum de qua re diximus multa superius disputatione tractando de modis contrahentibus ens. Si autem illud ad in relatione reali est modus realis, rursus interrogo, an in relatione rationis sit etiam verus & realis modus, vel tantum per intellectum constitutus. Primum dici non potest, quia repugnat relationi rationis de cuius essentia est ut non dicat habitudinem in re existentem, sed in mentis comparatione seu denominatione. Item quia contradictionem implicat, quod ens fictum existens tantum obiectiue in intellectu, per modum realem & in ipsa existentem, constituatur: est ergo illud esse ad in relatione rationis purum

ens rationis. Ergo sicut non potest dari conceptus communis vel uniuocus ad ens reale & rationis, vel ad relationem realem & rationis secundum completum conceptum relationis, ita neque esse ad, ut ne præcise conceptum, potest dicere vnum communem conceptum & uniuocum ad esse ad relationis realis & rationis, quia non magis potest esse inter hæc vera similitudo & conuenientia, quam inter quilibet alia entia realia & rationis. Nec magis potest in his, quam in cæteris intelligi qualis sit ille conceptus abstractus ab ente reali & rationis, aut qualis esse possit contractio vel determinatio talis conceptus ad ens reale per modum realem, & ad ens rationis per modum rationis.

Dicendum ergo est solam relationem realem esse vere & proprie ad aliquid: relationem autem rationis non esse, sed concipi ac si esset ad aliquid, ideoque solas relationes reales ad proprium predicamentum ad aliquid pertinere: relationes autem rationis non constitui in reali predicamento, sed per analogiam & proportionem ad veras relationes declarari. Vt magis in particulari dicemus in disputatione vltima huius operis. Neque D. Thomas in citatis locis oppositum intendit: nunquam enim dixit aut relationem rationis esse uniuoce relationem cum reali, aut esse ad aliud non esse aliquid reale in relatione reali, sed solum dixit naturam relationis realis talem esse, ut per similitudinem & proportionem ad illam possint entia rationis per modum relationum, ab intellectu conungi cum aliquo fundamento in re potius, quam per modum quantitatis, vel qualitatis, &c. Quod ait, ex eo provenire, quod relatio ut relatio solum significat respectum ad aliud. Vbi particula solum non excludit concomitantia: vnde neque excludere potest transcendentalem rationem entis, vel accidentis, si relatio accidentaliter sit. Quia vero relatio quatenus præcise concipitur aut significatur ut est ad aliud, non concipitur nec significatur expresse ut inherens ideo ait D. Thomas ut sic solum dicere respectum ad aliud, non quia in re ipsa non sit aliquid in se, vel in subiecto existens, sed quia in tali modo concipiendi & significandi nihil aliud exprimitur. Et inde etiam fit, ut facilius possint entia rationis secundum illum modum habitu dinis concipi, non quod in tali relatione sit vera habitudo, seu verum esse ad tale quale est in relatione reali, sed quia ad instar seu proportionem eis concipitur. Vnde idem D. Thomas postquam dixit relationem secundum propriam relationem solum significare respectum ad aliud subdit hæc respectum aliquando esse in ipsa natura rerum, aliquando vero esse solum in apprehensione rationis conferentis vnum alteri. Ad rationem autem illius sententia facile responderetur, negando propriam rationem relationis vere reperiri in relatione rationis, quia in tali relatione nec est vera habitudo, nec verum esse ad aliquid, sed solum apprehenditur ac si esset ad aliquid.

Secunda diuisio relationis, in secundum dici, & secundum esse.

Secunda diuisio relationis est in relationem secundum esse, & secundum dici. Quæ diuisio fundamentum habet in Aristotele cap. de Ad aliquid, ubi prius tradit definitionem communem relationi secundum dici, postea vero tradit propriam definitionem relationum secundum esse. Relatio ergo secundum dici definitur, quod sit res quæ concipitur & explicatur, seu dicitur per modum respectus cum in re ipsa verum respectum non habeat: relatio autem secundum esse, dicitur, quæ reuera habet proprium esse cum habitudine ad aliud.

Ex quo aliqui, & non sine verisimilitudine opinati sunt, relationem secundum dici, esse eandem cum relatione ratione. Quod significat Henricus quodlib. 3. quæst. 4.

q. 4. ex Auicenna lib. 3. suae Metaphys. dicente relationem secundum dici, esse illam, quae solum habet esse in intellectu, & conuenit rebus quae non sunt simpliciter & absolute ad aliquid, sed solum secundum quod ab intellectu concipiuntur. Et videtur hoc consentaneum rationi, nam sicut concipimus ita loquimur: relationes autem secundum dici non alia de causa sic appellantur, nisi quia ita à nobis dicuntur aut explicantur, ac si relationes essent, cum tamen non sint: ergo ille modus loquendi de his relationibus, supponit modum concipiendi nostrum, ex quo nascitur, nimirum, quod haec res concipiuntur à nobis cum relatione & habitudine, seu per modum relationis & habitudinis, cum vere & in re habitudinem non habeant sed in hoc consistit ratio & essentia relationis rationis ergo secundum dici idem est, quod relatio rationis.

Sed nihilominus communiter non ita intelligitur haec diuisio, nam relatio rationis eo modo quo est, censetur esse relatio secundum esse sibi proportionatum, ut patet de relatione generis & speciei, & similibus, quia eo modo quo haec cogitantur, non solum dicuntur, sed etiam sunt ad aliquid. Et è conuerso relatio secundum dici non limitatur ad relationem rationis sed dicitur de quacunque reali re, cuius esse sit absolutum, & à nobis non nisi per modum habitudinis seu relationis relatiuae explicatur. Sic enim diuinam omnipotentiam dicimus esse relatiuam secundum dici, non propter relationem rationis quam in illa fingamus, sed quia illam non concipimus, nec explicamus, nisi cum concomitantia alterius ad quod est potentia & per modum habetis habitudinem ad illud. Vnde, licet verum sit, hunc dicendi modum seu loquendi de relatione secundum dici supponere modum concipiendi, tamen ille modus concipiendi non est talis ut ex illo necessario resultet vel apprehendatur relatio rationis, quia non est conceptus reflexiuus, aut comparatiuus, sed est conceptus directus rei absolute, imperfecte tamen conceptus ad modum earum rerum quae habet habitudinem ad alia in quo modo concipiendi non attribuitur ipsi obiecto cognito habitudo vlla nec realis, nec rationis, sed solum ex parte concipientis. sic conceptus per quadam imitationem & analogiam ad conceptus rerum respectiuorum. Sicut quando à nobis concipitur res spiritalis instar corporeae non attribuiamus obiecto corporeitatem realem aliàs falsa esset conceptio, neque etiam fingimus aut cogitamus in illo obiecto aliquid ens rationis: quale enim illud esset? Solum ergo concipimus vnam rem per analogiam ad aliam: Sicutigitur interdum concipimus rem absolutam instar respectiuam, & de illa ita loquimur ac si respectiuam esset & ideo dicitur esse relatiua secundum dici tantum. Vnde constat, relationes tantum secundum dici extra genus relationis esse, nec per se posse pertinere ad predicamentum ad aliquid, imò sub ea ratione ad nullum predicamentum pertinere nam ex eo quod res à nobis imperfecte concipiatur aut dicatur, non accipit peculiarem naturam, ratione cuius debeat in peculiari predicamento collocari. Et ideo Aristoteles in predicamento ad aliquid, ut ibi Boetius, & alii notarunt, exclusa priori definitione relatiuorum, quae relatiuis etiam secundum dici communis erat, posteriorem addidit, quae propria est relatiuorum secundum esse.

XI. Sunt vero qui existunt diuisionem hanc relationis secundum dici, & secundum esse coincidere cum alia partitione relationis in transcendentem, & pradicamentalem, ita ut relatio transcendentalis tantum sit relatio secundum dici: omnis vero relatio secundum esse, pradicamentalis sit (de creatis loquimur). Haec vero sententia licet in ore ferè omnium circumferri videatur, mihi non probatur. Opinor enim relationes transcendentales includere in re ipsa & in suo esse veras & reales habitudines, quod paulo

Tom. II. Metaphys.

inferius ostendam: relationes autem quae tantum sunt secundum dici, proprie & in rigore sumptas distinguuntur ab omnibus relationibus secundum esse, siue transcendentales sint, siue pradicamentales. Non enim requirunt in re sic concepta, seu relatiue denominata veram aliquam habitudinem, quae ratione sui esse illi conueniat, sed tantum denominationem ex modo nostro concipiendi & loquendi, ut à nobis explicata est. Ut in exemplo posito de potentia Dei probabilius est non includere respectum etiam transcendentalem, etiam si relatiua secundum dici appelleretur. Igitur relatio secundum dici tantum, non est idem quod relatio transcendentalis: imò ab illa etiam condistinguitur, si cum praecisione sumatur, prout sumi debet. Quod ideo addo, quia etiam relatio transcendentalis potest dici relatio secundum dici, quia etiam de ea loquimur ad modum relatiuorum, imò & relatio pradicamentalis erit relatio secundum dici, quia etiam ipsa dicitur cum habitudine ad aliud. Ut ergo proprie fiat diuisio, sumi debet relatio secundum dici cum exclusionem & praecisionem, ita ut solum in ipso dici, habitudinem habere videatur in esse tamen nullam habeat, nec transcendentalem, nec pradicamentalem. Dices, Si res sit tam absoluta, ut in esse nullam habeat habitudinem, etiam transcendentalem, cur necesse erit concipi vel dici cum habitudine, cum vnaquaeque res possit concipi eo modo quo est absque omni eo, quod est extra essentiam eius. Respondetur, id sepe prouenire ex nostro modo imperfecto concipiendi, quia non valemus concipere res prout ipse sunt. Addo praeterea interdum contingere, ut res etiam perfecte concepta, cognosci non possint sine concomitantia aliarum, etiam si sint extra essentiam eius, non propter habitudinem aut dependentiam, sed propter aliam altiore connexionem in ratione causae eminenter continentis suos effectus: quomodo aunt Theologi non posse Deum perfecte videri aut comprehendere, quin in eo cognoscantur creaturae de quo aliàs.

Tertia diuisio inter relationem transcendentalem, & pradicamentalem.

Tertio ac praecipue diuiditur relatio realis & secundum esse, in transcendentalem & pradicamentalem, quae diuisio maxime necessaria est ad concludendum & declarandum id quod in praesenti sectione intendimus. Haec enim solum constat, relationem pertinentem ad hoc pradicamentum ad aliquid, debere esse realem & secundum esse: nunc autem videndum superest, an omnis relatio huiusmodi ad hoc pradicamentum pertineat. Ex quarto vero argumento in prima sectione proposito constat, non omnem habitudinem realem & secundum esse, posse ad vnum definitum pradicamentum spectare. Et ideo proponitur haec diuisio, quia significatur esse certum quendam modum realis habitudinis habentem particularem ac definitum essendi modum, qui peculiare genus entis constituit, & huiusmodi esse relationes pradicamentales. Praeter has vero esse alias habitudines veras etiam reales, essentialiter pertinentes ad varia & fere ad omnia genera entium, quae propterea transcendentales dicuntur, & à pradicamentibus distinguuntur, quia ad certum aliquod pradicamentum non pertinent, sed per omnia vagantur.

In primis ergo diuisio sic explicata quoad singula membra probanda est. Quod enim duntaxat quaedam relationes pradicamentales, ex recepta diuisione pradicamentorum supponimus, & ex communi omnium sententia, ut in prima sectione dictum est, quod vero praeter has dentur relationes transcendentales quae non fiat tantum secundum dici, sed vere & reales habitudines secundum esse satis probatur inductione & discursu facto in illo quarto argumento sectione

mentalib.
& transcendentibus.

X.

XI.

Vu 2

etione prima proposita. Et potest confirmari nam in genere substantiæ materia & forma habent inter se veram & realem habitudinem essentialiter includentem in proprio esse illarum, & ideo una definitur per habitudinem ad aliam, & inde accipiunt specificationem suam. Eademque ratio est de potentiis accidentibus per se primo institutis & ordinatis ad suos actus: & de habitibus operatiuis, de quibus supra ostensum est, natura sua specificari per habitudinem ad actus vel obiecta: quia nimirum in suo esse includunt veram habitudinem ad actus, & illis mediantibus ad obiecta: ergo hi respectus transcendentales sunt veri & secundum esse reale earum rerum quibus conueniunt. Quocirca sicut inductio facta nititur in communioribus, magisque receptis sententiis, ita hæc doctrina communiter à doctoribus approbata celsenda est. Præsertim vero in favorem eius notanda sunt verba Diui Tho. p. 1. q. 28. art. 1. ubi sic scribit: *Ea quæ dicuntur ad aliquid significant secundum propriam rationem solum respectus ad aliud, qui quidem respectus aliquando est in ipsa natura rei, utpote quando aliqua dua res secundum naturam suam ad inuicem ordinata sunt, & inuicem inclinationem habent, huiusmodi relationes oportet esse reales, sicut in corpore graui est inclinatio & ordo ad locum medium: unde respectus quidam est in ipso graui respectu loci medi, & similiter est de aliis huiusmodi.* Hæc enim ratio D. Thomæ æque aut maxime procedit de respectu transcendentali: nam, secundum illum præcipue inueniuntur res ad inuicem ordinatæ. Et quidem exemplum D. Tho. optime intelligitur, ac verificatur de respectu transcendentali, nam grauius inclinatio & propensio ad locum medium, non pertinet ad prædicamentum relationis, sed qualitatis, nam est propria essentia talis qualitatis.

IX. Obiectio. Dices, nullus realis respectus includitur in conceptu rei absolutæ, sed hic respectus transcendentalis includitur in conceptu rei absolutæ: ergo non est verus respectus secundum esse, sed tantum secundum modum loquendi & concipiendi nostrum: hoc enim possimum argumento nituntur, qui ita sentiunt de his respectibus transcendentalibus, ut solum in verbis consistere arbitrentur. Aliqui vero respondent, & sumi potest ex Scotto in 4. d. 12. q. vnica huiusmodi respectus consequi ad res absolutas, non vero esse de intrinseca ratione illarum. Hæc enim de causa negat Scotus, in hærentiam aptitudinalem esse de essentia accidentis, quia est verus respectus. Iuxta quæ responsionem, hi respectus non essent extra latitudinem prædicamenti ad aliquid, unde nec possent dici proprie transcendentales, neque de prædicamentis talibus distinguui, quia non est contra rationem determinati prædicamenti, ut res in illo contentæ consequantur ex rebus aliorum prædicamentorum, si non sunt de essentia earum, sed proprietates consequentes illas. Melius tamen responderetur cum Caietano de ente & essent. c. 7. q. 15. non esse contra rationem rei absolutæ ut in sua essentiali ratione includat respectum transcendentalem, suæ naturæ proportionatum, nā reuera inherencia aptitudinalis non est proprietas consequens naturam accidentis, sed est intrinseca essentia eius, ut in superioribus ostensum. Quinimo verisimile est, in entibus creatis nullum esse ita absolutum, quin in sua essentia intime includat aliquem transcendentalem respectum, saltem quatenus est ens per participationem, per se essentialiter pendens ab ente per essentiam: Nam licet ipsa actualis dependentia sit aliquid ex natura rei distinctum ab ipso ente creato, tamen ipsa aptitudo & necessitas dependendi est intrinseca & essentialis illi: non videtur autem posse concipi, aut esse sine transcendentali respectu & habitudine ad illud à quo pendet, in quo respectu maxime consistere videtur potentialitas & imperfectio entis creati ut tale est.

XIII.

Quidquid vero sit de completis entibus ut sunt integre substantiæ, præsertim simplices & immateria-

les, quæ inter creata entia videtur maxime absolutæ, ex reliquis omnibus quæ incopleta dicuntur, nullum est ita absolutum, ut non includat essentialiter aliquem transcendentalem respectum. Et ratio est, quia omnia illa ex natura sunt instituta ad aliud, seu propter aliud, nam materia est propter formam, forma vero est ad actuadam materiam & complendum compositum & accidens est ad substantiam, & sic de reliquis. Vnaquæque autem res accipit modum entitatis accommodato suo primario fini & institutioni: quia ergo omnes hæc res per se primo ordinantur ad alias, ideo talem modum entitatis accipiunt, ut intime includant habitum ad aliud, & hæc est propria habitudo seu respectus transcendentalis, sunt ergo inter reales habitudines veras, & secundum esse aliquæ transcendentales, quæ ad speciale prædicamentum reuocari non possunt: & ideo à prædicamentis distinguuntur.

SECTIO IV.

Quomodo differat prædicamentalis respectus à transcendentali.

Ed iam occurrit magna difficultas in explicanda differentia inter hos duos ordines respectuum, & consequenter in explicanda ratione, ob quam necesse sit præter transcendentales respectus prædicamentales admittere.

Proponuntur nonnulla discrimina inter dictos respectus

V Ariz igitur possunt excogitari differentie inter huiusmodi respectus. Prima, & quæ plures includit, est, quia relatio transcendentalis, non requirit eas conditiones, quas postulat prædicamentalis relatio, quæ præcipue sunt tres, ut infra videbimus. Prima quod relatio prædicamentalis requirit aliquod fundamentum reale absolutum, ut similitudo albedinem, paternitas vim generandi seu generationem, secunda, quod requirit terminum realem & realiter existentem: tertia, quia petit distinctionem realem, vel saltem ex natura rei inter fundamentum & terminum. At vero respectus transcendentalis nullam harum conditionum per se requirit. Nam diuina scientia, verbi gratia, habitudinem transcendentalem dicit ad diuinam essentiam, ut ad proprium obiectum, & diuinus amor ad diuinam bonitatem, & tamen inter ea nulla est distinctio ex natura rei, sed rationis tantum: Rursum transcendentalis respectus non semper requirit realem terminum, sed interdum esse potest ad ens factum, seu rationis, vel ad extrinsecam aliquam denominationem, ut conceptus rei cogitatio de ente rationis, seu priuatione, ut sic transcendentalis habitudinem dicit ad illud obiectum, quod tamen ens reale non est. Sæpe etiam hic transcendentalis respectus, licet sit, ad terminum realem, non tamen requirit realem existentiam eius, ut scientia de futuro eclipsi dicit habitudinem realem transcendentalem ad illam, quamuis non existat, & idem est in qualibet scientia de obiecto possibili, & de potentia respectu actus non existentis. Denique hic respectus transcendentalis nullum requirit fundamentum: respectus enim transcendentalis materiz ad formam nullum habet fundamentum, sed intime includitur in ipsa materia. Et idem est de respectu forme ad materiam, scientia ad obiectum, & similia. Et ratio est manifesta, quia hic transcendentalis respectus non aduenit alicui rei iam constitutæ in suo esse essentiali, sed est quasi differentia constitutus, & complens essentiam illius rei cuius respectus esse dicitur. Et ideo, sicut illa res cum sit absoluta, non requirit aliud fundamentum

tum ut sit, præter proprium subiectum, si fortasse sit accidentalis entitas, ita etiam hic respectus transcendentalis non prærequirit fundamentum aliud, sed constituit potius ipsam rem, quæ potest esse fundamentum aliarum relationum prædicamentali-um.

Atque hinc colligi potest aliud discrimen, nam relatio prædicamentalis est quædam forma acciden- talis, adueniens fundamento plene constituto in suo esse essentiali & absoluto, ad quod comparatur ut completa forma in suo accidentali genere, afficiens ipsum & referens ad aliud. Respectus vero transcen- dentalis nec comparatur ut accidens, neque ut com- pleta forma ad illam rem, quam proxime actuat, & eius est respectus: sed comparatur ut essentialis dif- ferentia, & consequenter ut ens incompletum in illo genere, ad quod pertinet illa res quam actuat vel constituit, eamque non proprie refert ad aliud per modum Physicæ formæ sed illam constituit per mo- dum Metaphysicæ differentiæ, ut ordinatam vel re- latam ad aliud.

Obiectiones contra positas differentias

IV. Sed hæc differentiæ partim veræ non sunt, partim non videntur satis facere. Nam quod in prima dif- ferentia dicitur inueniri transcendentelem respec- tum eiusdem rei ad se ipsam propter solam distin- ctionem rationis, verum non est; alias dici etiam pos- set identitatem rei ad se ipsam esse transcendentelem respectum, & ad illum sufficere distinctionem ratio- nis. Quod si dicas, requiri distinctionem rationis ra- tiocinata, & fundatam in re saltem sequitur, inter rationem genericam & specificam esse respectum re- alem transcendentelem actus & potentie quia genus & differentia distinguuntur ratione cum fundamē- to in re. Item exempla adducta falsa sunt, nam scien- tia, vel amor Dei non dicit respectum realem etiam transcendentelem ad ipsum Deum ut ad primum obiectum, sed potius illa scientia & amor, sunt abso- lutissima ab omni respectu reali, quia per se primo non respiciunt aliquod obiectum extra se. Vnde si- cut sibi non distinguuntur actus & obiectum nisi ra- tione, ita nullus interuenit respectus actus ad obie- ctum nisi rationis. Et ratio vniuersalis est, quia cum respectus & habitudo sit veluti tendentia quædam ad aliud, non potest inuenire verus & realis respectus eiusdem, ad se ipsum, nulla in re interueniente distin- ctione saltem ex natura rei.

V. Quod vero vltius dicitur, transcendentelem respec- tum interdum esse posse ad ens rationis, est qui- dem verum quædo ille respectus est ad aliquid quod se habet per modum obiecti, in quo sufficit esse ob- iectum, ut possit habere rationem termini tran- scendentis habitudinis. Et eadem ratione vera est etiam alia pars, nimirum, posse interdum transcen- dentalem respectum tendere in rem seu essentiam realem, nondum actu existentem, quia etiam ad ra- tionem obiecti sufficit sæpe esse essentia, absque esse existentia. Veruntamen non est in vniuersum verum, quod nullus respectus transcendentalis requirat ter- minum realem & realiter existentem, nam in primis actus visionis vel intellectus creatæ intuitus & naturalis, dicit transcendentelem habitudinem ad rem actu existentem, neque sine illa potest naturaliter esse aut conservari. Deinde, modus actualis vni- onis dicit transcendentelem respectum ad terminum seu extremum vni- onis in quo requirit & realitatem, & actualem existentiam, ita ut neque esse, nec intelligi possit actualis vni- onis realis, nisi actu existat res ad quæ sit vni- onis, ut in superioribus sæpe tractatum est. Actio etiam ut actio, & passio ut passio dicunt transcen- dentales respectus ad reale agens, vel patiens actu ex- stens, sine quibus neque esse, neque intelligi possent. Ac denique creatura, præcisa relatione prædicamen- tali ex hoc solum quod est ens participatum & de-

Tom. II. Metaphys.

pendens, dicit essentialem habitudinem transcen- dentalem ad primam efficiens, & ad ens per essentiam ac- tu existens. Non est ergo de ratione transcen- dentalis respectus ut non requirat in termino realem & ac- tualem existentiam. Ergo ex illo discrimine solum habetur, inter transcendentes respectus quosdam esse, qui terminum realem vel actu existentem non requirunt etiam si sint alii, qui huiusmodi terminum habent & possunt, in quibus non habet locum il- la secunda differentia.

Quod si dicas differentiam consistere in hoc, quia respectus transcendentalis ex se non requirit talem terminum, licet ex peculiari aliqua ratione possit il- lum habere: respectum autem prædicamentalem ex adæquata ratione sua postulare, huiusmodi terminum instari contra hoc potest, quia hæc doctrina suppo- nit, inter respectus ad terminos realiter existentes, quosdam esse transcendentales, & alios prædicamen- tales, qui differunt in ratione ob quam requirunt ta- lem terminum. At vero hoc ipsum est quod inquiri- mus, quodque non satis videtur explicari, scilicet, quanam sit hæc diuersa ratio in his respectibus po- stulantibus similem terminum, & quanam sit neces- sitas multiplicandi illos. Quandoquidem distinctio illa respectuum transcendentalium habentium ter- minos reales vel non reales, existentes vel non ex- istentes, sufficiens videtur ad quascunque rerum ha- bitudines declarandas.

Præterea quod de fundamento reali asserbatur, non minus obscurum & incertum est. Primo qui- dem, quia non omnis relatio prædicamentalis requi- rit fundamentum reale ex natura rei distinctum a suo subiecto, sed solum illa quæ medio aliquo accidente substantiæ conuenit. ut patet de relatione identitatis specificæ inter duos homines, vel animas, verbi gra- tia, quæ censetur relatio prædicamentalis, & imme- diate fundatur in ipsa natura substantiæ, de quo in- fra latius. Deinde, relatio prædicamentalis, quæ con- uenit substantiæ medio accidente, quamuis compa- rata ad substantiam dicatur habere aliud fundamē- tum proximum, nempe illud accidens, quo median- te conuenit substantiæ, tamen respectu ipsiusmet ac- cidentis immediate & sine alio fundamento illi con- uenit, ut similitudo albedini: alioqui procedendum esset in infinitum. At vero idem proportionaliter reperitur in relationibus transcendentalibus: nul- lum ergo est illud discrimen. Declaratur minor, nam si quæ sunt relationes transcendentales in ipsis inter substantiis inclusæ, illæ non requirunt aliud funda- mentum, tamen multæ aliæ sunt, quæ non conueni- unt substantiæ, nisi mediis accidentibus, & illæ respec- tu substantiæ etiam habent fundamentum, quam- uis respectu accidentis illud non habeant, sed imme- diate talibus accidentibus conueniant. Ut relatio scientiæ ad seibile conuenit scientiæ mediante scienti- a, ipsi autem scientiæ immediate inest. Ergo in ne- cessitate fundamenti nullum videtur esse discrimen inter respectus transcendentales & prædicamenta- les.

Vltima denique differentia etiam est difficilis ad explicandum, nam vel respectus comparatur ad for- mam, vel essentiam proximè constitutam per ipsam, vel ad subiectum talis formæ. Si priori modo fiat cõ- paratio, tam respectus prædicamentalis, quam tran- scendentis, est essentialis formæ vel essentia per i- psum constituta, & comparatur ad illam ad modum differentiæ constituentis ipsam. Vnde etiam loquen- do de ipso summo genere relationis prædicamenta- lis, constitui dicitur per ipsum esse ad, tanquam per essentialem modum determinantem communem rationem accidentis, & formaliter ac essentialiter constituentem talem essentiam: ergo in hoc non est differentia inter respectum transcendentelem & præ- dicamentalem. Si vero posteriori modo fiat compa- ratio, sicut respectus prædicamentalis est accidenta-

V u 3

lii

VI.

VII.

VIII. Contrarietatem al- latam differe- rentiam obiecto.

his alicui subiecto, etiam potest esse respectus transcendentalis, ut respectus scientiæ ad obiectum, licet sit essentialis scientiæ, est tamen accidentalis scientiæ. Vnde licet ille respectus Metaphysice consideratus, non sit forma Physica referens subiectum ad aliud, sed differentia constituens aliquam formam, tamen illa forma constituta per talem respectum, est forma Physica respectiva, referens subiectum ad suum terminum. Neque enim potest forma respectiva informare aliquod subiectum secundum ultimam rationem suam, quin illud referat ad terminum, quem ipsa suo modo respicit. Vt in exemplo de gravitate, quod supra ex D. Thoma afferebamus, sicut gravitas est inclinatio ad infimum locum, in quo includit respectum transcendentalem ad illum, ita afficiendo seu informando ipsum graue, inclinat illud, & hoc ipsum est referre illud in centrū. Et idem est de quacunque potentia, & scientia, & similibus. Valde ergo obscurum & difficile est ex his differentiis proprias rationes relationis transcendentalis & predicamentalis, & earum discrimen, & veram necessitatem admittendi relationes predicamentales præter transcendentales colligere.

Alia differentia inter dictos respectus, à Caietano tradita expenditur.

XI.

A Liter ergo Caietanus in Opusc. de ente & essent. cap. 7. quæstione 15. attingens hanc diuisionem. respectuum realium in transcendentales & predicamentales, differentiam inter illos declarat ex parte terminorum: nam respectus predicamentalis (inquit est, qui respicit terminum pure sub ratione termini: transcendentalis autem respicit aliud, non ut pure terminum, sed sub aliqua alia determinata ratione, vel subiecti, vel obiecti, vel efficientis, aut finis. Quæ differentia aprior videtur ad hanc rem declarandam, quia omnis respectus sumit speciem suam à termino, seu ab ea re, ad quam tendit: & ideo si quod est discriminē inter hos duos ordines respectuum, ex terminis desumendum videtur. Non est tamen facile ad explicandum, quomodo assignata differentia generalis sit, & in quo proprie consistat, seu quid per eam importetur. Ratio difficultatis circa priorem partem est, quia motus, actio, & passio, dicunt transcendentalem respectum ad terminum, & tamē non respiciunt illum, nisi sub pura ratione termini. Item vnio, verbi gratia hypostatica dicit transcendentalem habitudinem ad verbum diuinum, & tamen non respicit illud, nisi sub pura ratione termini. Ratio vero difficultatis circa posteriorem partem est, quia omnis respectus, si abstracte & in communi sumatur, solum dicit habitudinem ad aliud sub ratione termini, abstractendo ab aliis rationibus, si vero sumatur contrahe, ut est talis vel talis respectus, siue transcendentalis ille sit, siue predicamentalis, dicit habitudinem ad talem terminum, qui sit vel causa, vel effectus, vel obiectum, vel aliam particularem rationem termini habeat. Vt respectus paternitatis, etiam si predicamentalis dicatur, respicit talem terminum, qui sit effectus, vel productus à patre, & sic de aliis.

Positum discrimen defenditur, & probatur.

x.

R Espondetur tamen ad priorem rationem laborare in æquiuoco. Nam relatio predicamentalis dicitur respicere aliud ut pure terminum, quia circa illud nullum aliud munus exercet, nisi respiciendi tantum. Hoc autem modo non potest dici motus, aut actio, vel passio esse purus respectus ad terminum, nam habitudo motus ad terminum, est habitudo viæ, per quam ipse terminus in esse constituitur: vnde non dicit habitudinem ad terminum ut respiciendum tantum, sed ut constituendum per ipsum,

& ita non respicit ut pure terminum in prædicto sensu: atque idem est proportionaliter de actione & passionem vnio vero hypostatica dicitur à Theologis attingere Verbum ut purum terminum, ut per illam particulam purum excludant omnem causalitatem propriam, quam Verbum, ut sic habet circa talem vnionem, non est tamen Verbum pure terminum: & vnionis in eo sensu, in quo hic dicitur de termino relationis predicamentalis, quia illa vnio: ut est realis modus humanæ naturæ, non utcunque respicit Verbum, sed realiter illi coniungit humanam naturam, & realiter attingit Verbum ipsum tanquam alterum extremum illius vnionis, à quo intime & realiter pēdet, quamuis sine propria causalitate. Sicigitur vniuersaliter conuenit formæ, vel modo absoluto includendi respectum transcendentalem, aliquod reale munus exercere circa illum, ad quem dicit respectum, vel causando, vel vniendo, vel representando illum, vel aliquid aliud simile efficiendo: & hac ratione dicitur non respicere illum ut pure terminum. At vero relatio predicamentalis ita respicit terminum, ut circa illum nullum aliud munus exercet, nisi pure respicere, ut patet in similitudine vnus albi ad aliud: & hoc modo dicitur esse proprium talis relationis respicere aliud ut pure terminum.

Vnde etiam patet responsio ad alteram rationem, in qua etiam laboratur in æquiuoco. Nam respicere aliud ut pure terminum, non est respicere terminum abstracte & in communi, ut videtur in argumento supponi, constat enim, predicamentales relationes específicas & diuersarum rationum, tendere etiam in terminos particulares & diuersarum rationum. Omnibus tamen illis commune est, ut circa illos terminos, etiam ut tales sint, nullum aliud munus exerceant, nisi respiciendi illos, & ideo semper nos respiciunt ut pure terminos, etiam si sub propriis eorū rationibus eos respiciant. Quod fecus est in respectu transcendentali, ut declaratum est. Sic ergo explicata illa differentia, vera & vniuersalis esse videtur: recteque explicare proprium munus relationis predicamentalis, quod est referre formaliter, seu respicere aliud à munere & officio respectus transcendentalis, quod est constituere formam vel naturam, aliquid causantem, vel operantem aliquo modo circa rem ad quam dicit habitudinem, vel è conuerso.

Aliud discrimen ex præcedenti colligitur.

A Tque hinc oritur alia differentia communiter recepta, quæ licet à posteriori esse videatur, confert tamen ad explicandam naturam horum respectuum. Respectus ergo predicamentalis talis est, ut à natura non sit per se intentus, & ideo nunquam per se fit ex vi actionis alicuius agentis, sed consequitur posito fundamento & termino, teste Aristotele 5. Physicorum, cui in hoc ceteri consentiunt. At vero respectus transcendentalis sæpe est per se intentus à natura, & ideo forma essentialiter includens talem respectum sæpe fit formaliter, ac per se primo per actionem propriam, per calefactionem verbi gratia, fit calor ut inhxrens, in quo intime includitur transcendentalis respectus; & per actionem videndi fit actus includens in transcendentalem habitudinem ad obiectum, & per actionem vniuiam fit modus vnionis, qui includit transcendentalem habitudinem ad vniuersalia: idemque in multis aliis videre licet. Et hoc ipsum fortasse est, quod Scotus distinxit de relationibus extrinsecus, & intrinsecus ad uenientibus, dicens, ad priores esse terminari per se actionem, non vero ad posteriores, quæ solæ sunt predicamentales. De qua diuisione sub illis vocibus dicemus disputatione sequenti, quæ erit prima de sex ultimis predicamentis, propter quæ videtur Scotus pgrissimum inuenisse distinctionem illam.

sub illis vocibus non est nobis necessaria, & res ipsa non limitatur ad sex ultimâ prædicamenta, sed in aliis etiam inuenitur, ut ibi videbimus.

Ratio ergo huius discriminis inter relationes prædicamentales & transcendentales est, quia relatio prædicamentalis non est in rerum natura instituta ad aliquod peculiare munus obeundum, sed ad hoc solum res alias comitari dicitur, ut aliquæ res sese respiciant ex vi alicuius rationis, seu fundamenti realis, quod in ipsis supponitur, & ideo talis relatio nihil aliud est quam respectus confurgens posito fundamento & termino, nunquam autem per se fit. Respectus autem transcendentalis conuenit alicui formæ vel entitati, aut modo entis, quatenus à natura per se est institutus & ordinatus ad aliquod peculiare munus, quod potest per se intendi per aliquam actionem: & ideo ille etiam respectus potest per se fieri per actionem, ut inclusus in forma dicente talem respectum. Cum enim talis forma in proprio & specifico conceptu illum respectum includat, non potest ille respectus minus esse per se intentus, aut minus per se fieri, quam ipsa forma: cum actio & intentio agentis per se tendat ad totam formam, usque ad specificam rationem eius.

Aliud discrimen inter dictos respectus.

Et hinc etiam fit, ut relatio pura & prædicamentalis nunquam sit principium agendi, tum quia, sicut nunquam per se fit, ita etiam nunquam per se agit, tum etiam quia, ut diximus, non est instituta à natura, ob aliquod peculiare munus per se necessarium ad esse, vel fieri rei, sed solum est quidam respectus ex consequenti resultans: principia autem agendi sunt per se instituta, & ad peculiare munus ordinata. At vero forma dicens respectum transcendentalem secundum propriam etiam rationem respectum, hæpe est principium per se agendi, ut patet de scientia, potentia, & similibus.

Quarta differentia, & aliarum explicatio.

Andem ex his intelligitur, respectum prædicamentalem concipiendum esse tanquam formam quandam minimam & accidentalem, quæ non dat subiecto aliquod esse, nisi respicere aliud, neque ad aliud aliud in natura deseruit. Respectus autem transcendentalis non est concipiendus tanquam integra forma, cuius munus sit tantum referre, sed est essentialis modus, seu differentia alicuius formæ seu entitatis, quatenus ad causandum aliquo modo, vel operandum circa alia, per se primo instituta est, vel è conuerso, quatenus ab alia essentialiter pendet. Et iuxta hanc rationem explicandi hos respectus, potest ad eundem sensum reduci differentia superius tacta quod respectus transcendentalis semper est intrinsecus & essentialis alicui entitati, sub entitate modos etiam reales comprehendendo: relatio autem prædicamentalis habet propriam & peculiarem rationem accidentis. Et ita etiam possunt ad conuenientem sensum reduci duæ aliæ differentie sumptæ ex parte fundamenti, & realitatis, seu existentie termini.

Quæ relationes sint prædicamenti ad aliquid.

Andem ex his differentiis concluditur, respectus transcendentales, etiam si vere sint in rebus secundum proprium esse eorum, non pertinere ad vnum aliquod speciale prædicamentum, quia res illæ, seu naturæ, vel essentia quibus conueniunt, ad varia munera, & interdum primo diuersa ordinantur, ideoque ad varia prædicamenta reuocantur, iuxta diuersas eorum conditiones & naturas. Et ideo prædicamentum ad aliquid solas illas relationes co-

plectitur, quæ proprie ac peculiariter prædicamentales appellantur, nam omnes illæ inter se conueniunt, & ab aliis distinguuntur in peculiari modo pure referendi rem quam afficiunt. Et ideo generatim etiam conueniunt in modo quo esse incipiunt per coexistentiâ extremorum, seu fundamenti & termini, & in aliis conditionibus quas requirunt, ut ex discursu sequentis sectionis magis constabit.

Responsio ad quartam difficultatem, ex sectione prima relictam.

Ex his etiam soluta relinquitur difficultas tacta in Argumento quarto primæ sectionis. Nam respectus illi, in quibus ibi fit inductio, omnes sunt transcendentales, & ut sic fatemur non pertinere ad speciale prædicamentum. Vnde in illo speciali exemplo, quod ibi tangitur de scientia, quatenus dicitur respectum ad scibile, facior responsiones ibi tactas ex Aristotele, capit. de qualitate, magnam habere difficultatem. Nam prima videtur satis improbatâ obiectionibus ibi factis: quæ confirmari possunt testimoniis eiusdem Aristotelis 4. Topicorum, cap. 1. loco 4. ubi generatim agit, genus & speciem in eadem diuisione, scilicet prædicamentali esse oportere: & in particulari adhibet exemplum de Ad aliquid. Nā genera (inquit) eorum quæ sunt ad aliquid, oportet habere species quæ sint etiam ad aliquid, & è conuerso, & idem ait de qualitate idemque repetit 5. Topicorum, cap. 4. loco 39. ubi sic ait: Amplius in his quæ ad aliquid sunt, considerandum, si ad quod genus assignatur, & species ad aliud quoddam assignatur, ut si opinio & opinatum, & quædam opinio ad quoddam opinatum, si autem non sic assignatur, manifestum, quoniam peccatur. Idem denique patet ex regulis positis ab Aristotele in antepædicament. c. 3. præsertim illa. Genera non subalternatim posita, non habent easdem differentias. Et in præfati latius constat ex re ipsa: nam qualibet scientia secundum propriam & specificam rationem suam dicit propriam habitudinem ad suum proprium obiectum. Quod enim Soto ait in prædicamento qualitatibus, exponens illum locum Aristotelis, licet scientia ut sic dicat habitudinem ad scibile, ut mensurabile ad mensuram, tamen scientias particulares non dicere proprias relationes mensurabilis ad propria obiecta. Hoc (inquam) falsum est, & contra expressa verba Aristotelis in dicto loco sexto Topicorum, & contra manifestam rationem. Nam sicut veritas scientiæ in communi mensuratur ex obiecto scibili in communi, ita veritas huius scientiæ ex hoc obiecto scibili. Item, quia determinata scientia sumit suam speciem ex habitudine ad suum obiectum: ergo non solum ut scientiam, sed etiam ut talis scientia dicit respectum ad tale scibile.

Quare dicendum est, Aristotelem non approbasse illam primam responsionem, & ideo addidisse secundam, nimirum, eandem rem, quæ est scientia, in diuersis prædicamentis collocari, scilicet, qualitatibus, & Ad aliquid, utique sub diuersis rationibus, nam sub vna & eadem non potest vna res in diuersis prædicamentis constitui. Sed contra hanc etiam responsionem non parum virgent obiectiones superius appositæ: & ideo aliqui sentiunt, Aristotelem ibi non ex propria sententia esse locutum, sed iuxta opinionem eorum, qui amplectebantur primam definitionem relationum, quam in cap. de ad aliquid tradiderat, scilicet omnia quæ ad aliquid aliquo modo dicuntur, esse de prædicamento ad aliquid. Nam iuxta illam ibidem subiunxerat, habitum, dispositionem, & scientiam esse ad aliquid: postea vero illam definitionem non approbat, & ideo neque censendus est approbare omnia, quæ ex illa consequuntur, quamuis insinuet quomodo iuxta illam consequenter loquendum sit. Nec vero satis facit alia responsio, quod hæc sint tantum relatiua secundum dici, nam sufficienter ostenditur, in proprio esse harum rerum includi re-

XVII.

Scientia, an secundum Aristotelem sit de genere relationis.

Singulas scientias ad singula obiecta referri oportet.

XVIII.

pectum. Vera ergo responsio est illa, quæ ultimo loco in eodem argumento quarto proposita est, nimirum, scientiam, & alia huiusmodi entia secundum essentialiam suam rationem non dicere respectum prædicamentalem, sed transcendentelem tantum, & ideo ut sic non pertinere ad prædicamentum ad aliquid. Quatenus vero scientia adiungi potest aliquis purus respectus accidentalis, & extra essentialiam eius, ut sic non pertinere ad prædicamentum qualitatis, sed ad aliquid. Iuxta quem sensum posset etiam explicari secunda Aristotelis responsio.

XX.

Erat vero ultima replica, quæ per interrogationem fiebat in illo quarto argumento, scilicet, quid necesse sit huiusmodi respectus accidentales & prædicamentales adiungere, & admittere, præter transcendentales. Si enim attente considerentur rationes, quibus à Doctoribus probari solet, dari relationes reales, illæ certe maxime probant dari in rebus huiusmodi respectus reales secundum esse, ut maxime videre licet apud Dium Thomam in 1. parte questionis 13. art. 7. & questione 28. art. 7. & questione art. 1. & 2. & Scotum in 2. distinctione 1. & alios supra citatos. Sed vero præter relationes transcendentales dunt prædicamentales, ab illis distinctione non videtur posse demonstrari. Nihilominus tamen sufficit communis Philosophorum consensus, ut ab ea sententia nullo modo recedendum sit. Ratio autem introducendi & admittendi huiusmodi respectus fuit, quia inuenimus multas predicationes respectivas accidentales, quæ non desumuntur ex solis transcendentibus respectibus, ut esse patrem, si millem æqualem, &c. neque etiam ortæ sunt ex aliqua apprehensione aut fictione intellectus, sed ex rebus ipsis, in quibus existunt formæ, à quibus tales denominationes & predicationes oriuntur. Neque etiam tales denominationes sunt extrinsecæ, id est ab extrinsecis rebus aut formis desumptæ, nam res non dicitur similis alteri per quod in altera est, sed per id quod in se habet: & sic de cæteris. Hinc ergo intellectum est, huiusmodi denominationes desumi à quibusdam respectibus resultantibus ex coexistentia plurium rerum habentium ad id sufficiens fundamentum: quorum munus solum est referre & ordinare unam rem ad aliam, ita ut una alteram respiciat ratione alicuius fundamenti, quod in ea supponitur. Et hi respectus, quoniam peculiarem modum habent efficiendi, in proprio prædicamento collocati sunt.

XX.

Addo vero, hanc communem sententiam: & rationem eius faciliorem & verius similem fieri, si dicamus has relationes prædicamentales non esse novas res, aut modos reales ex natura rei distinctos ab illis rebus in quibus fundari dicuntur, sed illam res duplicem habere modum denominandi: unum per se, & (ut ita dicam) ex primaria institutione sua: alium quali resultantem ex coexistentia unius rei cum alia Prior modus denominationis, vel est omnino absolutus, vel si includat respectum, erit transcendentalis, qui sæpissime non postulat coexistentiam alterius extremi ad quem tendit, & quādo illam requirit, non ideo est, quia talis respectus confurgat quasi per accidens ex coexistentia talium extremorum, sed quia talis res est per se instituta ad actualiter exercendum aliquod munus circa aliam, quod exercere non potest nisi circa rem existentem: & hoc modo explicata quedam differentia relationū transcendentium supra tacta, optima est. Posterior vero denominatio est peculiari modo respectiva, & ex suo genere accidentalis, quia quod una res coexistat alteri, præcise spectando conceptum & rationem coexistentiæ, & extra rationem uniuscuiusque rei: & ideo denominatio etiam, quæ requirit hanc coexistentiam non ob aliam causam, nisi ut ex ea resultet talis denominatio, accidentaria est. Et ideo licet in resumatur ab eadē entitate, tamen, quia accidentaria

est, habet sufficiens fundamentum distinctionis, ut intellectus concipiat illam entitatem ad modum duarum formarum. Ac Denique, quia denominatio illa ex rebus ipsis sumitur, sufficit etiam, ut ratione illius speciale prædicamentum accidentis realis & respectivi constituitur. Hoc ergo modo videtur sufficiens ratio reddi & prædicta diuisionis, & constitutionis prædicamenti ad aliquid.

Hic vero occurrebat difficultas Theologa de relationibus diuinis, quomodo ad illas applicari possit doctrina data, & ad quod membrum dictæ diuisionis reuocandæ sint. Sed hæc disputatio ad nos non spectat, neque oportet ut prædicta omnia in illis relationibus locum habeant, quia illæ relationes non sunt accidentales, sed substantiales. Certum est tamen non esse relationes tantum secundum dici, sed secundum esse: neque esse proprie & in rigore relationes prædicamentales, quia substantiæ sunt infinitæ, & altioris ordinis, ideoque in nullo prædicamento collocantur: unde neque etiam habent illam imperfectionem seu modum essendi per resultantiam ex fundamento & termino, vel sunt, vel esse ut ratio producentis, verbi gratia, paternitas, vel per se producuntur per propriam productionem, aut (iuxta nostrum modum concipiendi loquamur) comprouducuntur & formaliter loquendo, per se attinguntur per ipsas origines, ut filiatio, & processio passiva. Sunt ergo illæ relationes altioris ordinis, eminenter complectentes quiddam perfectionis, & proprietatis, necessariæ ad verum respectum realem, reperiuntur in respectu transcendentali, & prædicamentali, seculis imperfectionibus.

SECTIO V.

Quenam sit essentia propriaque definitio ipsius ad aliquid seu relationis prædicamentalis.

Ve hæcenus disputauimus fere pertinent ad explicandam & definiendam questionem an sit relatio realis prædicamentalis, de qua hic agimus: obiter tamē multa attingamus, ex quibus facilius nobis erit essentiam huius relationis, & definitionem, quam Aristoteles in hac re approbat, explicare.

Relationis prædicamentalis definitio.

Dicendum ergo est relationem (de sola prædicamentali, iam est sermo) esse accidens, cuius totum esse est ad aliud esse, seu ad aliud se habere, seu aliud respicere. Hæc definitio sumitur ex Aristotele in lib. Prædicamentorum. c. de ad Aliquid, ubi duas designat definitiones eorum, quæ sunt ad aliquid, quæ solum in uno verbo differunt. Prior est, ea esse ad aliquid, quæ id quod sunt, aliorum esse aut ad aliquid aliquo modo dicuntur. Posterior est, ea esse ad aliquid quorum esse est ad aliquid se habere. Tota ergo differentia est in verbo illo, dicuntur. Quod quidem præsertim in y Philosophorum frequenter usurari solet pro verbo essendi, ut ipsemet Aristoteles dixit: *Qualitatem esse quales quidam dicuntur*: & ideo multi volunt non esse admodum curandum de discrimine aut diuersitate inter illas descriptiones. Nihilominus tamen iuxta mentem Aristotelis constat illas esse diuersas, & in priori verbum, dicuntur, sumptum esse cum rigore & proprietate, ac præterea sub distinctione in illa definitione positum esse, ea esse ad aliquid, quæ id quod sunt aliorum sunt, vel aliquo modo aliorum esse dicuntur, ut indicetur, non esse de ratione relationis ut sit ad aliud, sed ut sit vel dicatur: & hoc voluit Aristoteles in secunda definitione, corrigere, ut in propria definitione prædicamenti ad aliquid solum relationes secundum esse, & non relatiua secundum dici comprehendantur. Ex illa

Quæ sit ratio
offensio
di relationis
prædicamentalis.

illa ergo posteriori definitione, nostra desumpta est, vel potius eadem est cum illa: solum enim maioris claritatis gratia per quandam proportionem generis & differentie constituta & composita est.

III. *Accidens ergo positum est in illa definitione loco generis. Per quod in primis excluduntur diuina relationes, quæ non sunt accidentia, sed substantiæ. Excluduntur deinde omnes substantiæ creatæ quæ relationes prædicamentales esse non possunt, ut ex dictis in præcedenti sectione constat. Excluduntur præterea relationes rationis, quæ propriæ & simpliciter non possunt dici accidentia: cum accidens simpliciter dictum sub ente reali cōtineatur. Nec probo quod Cæcilianus 1. par. 13. art. 7. significat definitionem relationum datam in prædicamentis communem esse relationis rationis & realibus, quia data est (inquit) de eis secundum quod important ad, & ita ut abstrahant ab ente reali. Repugnat enim hoc Aristoteli, qui prius diuinitatem reale, & unum eius membrum posuit. Ad aliquid & postea hoc definiuit. Deinde ex illa sententia sequitur, aut relationes rationis constitui prædicamento ad aliquid, aut definitionem illam latius patere quam suum definitum. Quamuis ergo Aristoteles non posuerit expresse in illa definitione nomen accidentis illud tamen tacite subintelligit ex priori diuisione entis in nouem genera. Eo vel maxime, quod etiam illa posterior particula, scilicet esse ad propriæ & in rigore sumpta, non conuenit relationibus rationis, sed tantum per quandam analogam imitationem seu proportionem, ut superius declaratum est. Et ideo per illam etiam particulam cum proprietate sumptâ possent relationes rationis excludi, quæ non tam sunt, quam apprehenduntur esse ad aliquid.*

IV. Altera pars illius definitionis, quæ locum differentie habet, separat prædicamentum hoc à reliquis prædicamentis accidentium, nam illa cum sint absoluta habent suum esse in alio, non vero ad aliud, quod est proprium relationis. Statim vero insurgunt duæ difficultates.

Prima difficultas circa definitionem.

V. Prima est, quia tota illa definitio competit relationis transcendentalibus, nam etiam scientia habet totum suum esse ad aliud. Ad quam difficultatem, communiter responderi solet huiusmodi entia excludi esse ab Aristotele in secunda definitione auferendo verbum illud, *dicuntur*, quod erat in prima. Sed hæc responsio non est consentanea doctrinæ à nobis traditæ in superiori sectione, nam huiusmodi entia, concepta etiam prout in se sunt, includunt in suis rationibus essentialibus habitudinem ad aliud: non ergo tantum dicuntur, sed vere sunt ad aliud: ergo etiam ablata definitione verbo illo, *dicuntur*, vere illis competit definitio. Denique illud verbum solum est ablatum ad excludenda relatiua secundum dici: ostendimus autem hæc non esse relatiua tantum secundum dici sed etiam secundum suum esse, ergo non satis excluduntur. Existimo ergo huiusmodi transcendentales respectus excludendos esse per illam particulam, *cuius totum esse est esse ad aliud*, si in ea proprietate intelligatur, quam in fine præcedentis sectionis declarauimus. Nam illa entia quæ transcendentalem respectum includunt, non sunt ita ad aliud, ut totum suum esse positum habeat in puro respectu ad aliud, & ideo non respiciunt aliud sub pura ratione termini, sed sub aliqua ratione & exercendo circa illud aliquod munus, ad quod huiusmodi res sunt per se institutæ. At vero relatio, quæ hic definitur, habet totam suam essentiam in puro respectu ad aliud: & ideo illi specialiter conuenit, ut totum illius esse ad aliud sit, tanquam ad purum terminum talis respectus, seu habitudinis.

(:)

Si relatio habet esse in, quomodo sit ita ad aliud.

VI. Sed tunc insurgit secunda difficultas, quæ præcedentem augeat, nam hæc posterior definitionis pars videtur repugnare priori, nam si relatio est accidens, ergo non potest totum esse illius consistere in habitudine ad aliud: necesse est enim ut aliquid eius in subiecto sit, ut ea ratione accidens esse possit cum accidentis esse sit in esse. Ad quam difficultatem respondent aliqui, cum dicitur relatio habere totum suum esse ad aliud, intelligendum esse de esse proprio relationis, ut sic, quod est esse ad, non de esse quod habet commune cum cæteris accidentibus, quod est esse in. Et hinc ortum habuit opinio supra tractata de distinctione inter esse ad & esse in relationis, & quod esse ad ut sic abstrahat ab omni esse reali, & de se commune sit vniuersæ relationibus rationis, & realibus. Veruntamen hæc responsio ex superius dictis contra prædictam sententiam satis refutata est. Primo quia de ratione accidentis prout in re ipsa existit non solum est quod in se secundum aliquam rationem genericam vel communem, sed etiam secundum propriam, & prout est talis forma in rerum natura: imo impossibile est quod forma informet vel afficiat secundum communem rationem, & non secundum aliquam propriam, cum hæ rationes à parte rei non distinguantur. Secundo, quia alias relatio non tribueret subiecto proprium effectum formalem, relatiuum, quia accidens non dat effectum formalem, nisi inhærendo & afficiendo: si ergo relatio non inest secundum propriam rationem: nec confert proprium & specificum effectum formalem. Tertio quia si illud esse proprium relationis quod dicitur esse ad, non inesset, nihil reale esset in rerum natura, & consequenter relatio prædicamentalis secundum propriam constitutum eius non esset reale quid. Sequela prior probatur, quia illud esse ad, ut sic non est substantia, ut supponimus: & si non inest, non est accidens: ergo nihil reale erit. Unde merito D. Thom. in 1. distin. 25. quæst. 1. artic. 4. ad tertium dicit quod relatio realis secundum propriam quidditativam rationem ponit aliquid in eo cuius est relatio, quamuis illud quod ponit, non sit absolutum. Quod latius docuit in alio opere super primum sentent. ad Annibaldum distin. 25. artic. 4. ad tertium dicens: *Quamuis relatio non ponat ex illo respectu aliquid absolutum, ponit tamen aliquid relatum, & ideo relatio est quadam res: si enim secundum relationem relationis sue respectus non poneret aliquid cum secundum suum esse ratione cuius ponit aliquid inherens, non cadat in genere relationis: non esset aliquid genus entis.*

igitur ad difficultatem positam cōcedendum est, relationem secundum se totam, esse accidens, hæc enim ratio, ut in superioribus diximus, est quasi transcendentalis respectu nouem prædicamentorum. Unde, cum dicitur totum esse relationis, esse ad aliud, particula exclusiua ibi virtualiter contenta non excludit cōcomitantia, seu extrinsecas & transcendentales rationes, quare sicut non excludit rationem entis realis, ita nec rationem accidentis & inherens. Solum ergo excludit esse absolutum, & indicat, esse relationis, ut sic non sistere in subiecto, quod suo modo afficit seu denominat, sed illud ordinare ad terminum, & in hoc posita esse totam formalem rationem relationis. Itaque licet similitudo verbi gratia, secundum totam rationem suam etiam relatiuum, concipienda sit ut forma afficiens rem quam denominat simile, tamē tota illius affectio in hoc posita est, quod illam rem ordinat seu refert ad aliam, & in hoc sensu dicitur totum esse relationis esse ad aliud se habere.

VIII. Dices hoc commune esse formis illis seu modis rebus & absolutis includentibus respectum transcendentalem, scientia enim ita inest & afficit scientem ut illum suo proprio modo ordinet ad obiectum scibile.

Dissoluitur

bile, neque aliter possit suum formalem effectum exercere: & idem est de potentia, vniione, & similibus. Respondetur concedendo in hoc esse aliquam similitudinem & proportionem, propter quam hæc forma dicuntur includere aliquem respectum secundum esse, licet transcendentalem. Differentia vero est illa eadē sæpe tacta, quod relationes prædicamentales consistunt in puro respectu: alię vero formę vel qualitates dñt proprium aliquod esse absolutum exercendo aliquod munus, ad quod natura sua ordinantur, in quo propterea includunt aliquam habitudinem: & ideo non ita habent totum suum esse ad aliud, sicut relationes prædicamentales.

Essentia relationis sine apta actu vel aptitudine referre.

IX.

Ultimo vero obiici potest, quia si relatio in abstracto consideretur, ut est forma quædam referens subiectum vel fundamentum, sic non est de ratione eius, ut actu referat, sed ut sit apta referre: ergo non consistit totum esse eius in esse ad terminum. Patet consequentia, quia esse terminum importat actuale exercitium (ut sic dicam) talis habitudinis ad terminum. Antecedens vero patet, tum quia communis ratio accidentis non est actu efficere sed aptitudine: tum etiam quia potest mens concipere relationem integram ut efficientem subiectum, & ut nondum referentem. Quomodo etiam Theologi aiunt, in diuinis concipi paternitatem ut constituentem primam personam & quasi adhaerentem illi, prius quam referentem: ergo non consistit ratio relationis in actuali respectu.

X.

Respondetur falsum esse antecedens: nam res non constituitur apta referri per relationem ut sic, sed per fundamentum proximum relationis: proprius autē effectus formalis relationis est actu referre. Alias nec distingueretur, etiam secundum rationem formalem a fundamento, nec requireret coexistentiam termini, nec vere diceretur totum esse eius positum esse in respectu ad aliud.

XI.

Ad primam ergo probationem antecedentis respondetur primo, aliud esse considerare an effectus formalis accidentis sit constituere actu tale: aliud vero an de essentia accidentis sit actu exercere suum effectum formalem: hæc enim duo distincta sunt. Vere enim dicimus, effectum formalem albedinis esse constituere actu album, & non tantum aptitudinem, quanquam absolute non sit de essentiali ratione albedinis ut actu conferat talem effectum formalem. Vnde etiam dici potest, quod licet de ratione albedinis, simpliciter loquendo non sit constituere actu album, tamen de ratione albedinis ut efficientis & informantis subiectum, est constituere actu album. Sicigitur in præserti in hoc posteriori sensu dicimus, formalem effectum relationis esse actu referre, quia hoc est quod ipsa per se primo cõfert formaliter subiecto, quod suo modo afficit.

XII.

Relationis essentia sita est in aptitudine affectione subiecti.

Adde vero deinde, non omni accidenti commune esse aptitudinem tantum afficere, sed quædam esse, de quorum essentiali conceptu est, ut non possint in rerum natura esse quin afficiant, ut de modis accidentibus in superioribus diximus. Relationes ergo in hoc posteriori ordine continentur, quia non possunt esse in rerum natura, quin actu referantur, eo quod non possint ab omni subiecto separata conservari, quin in re non distinguuntur a suis proximis subiectis, ut ostensum est. Quanquam non desint qui contrarium doceant ut Maior in 4. distin. 12. quæst. 3. Ledesm. 1. par. quarti, quæst. 28. art. 2. dub. 4. Qui aiunt, posse Deum conservare paternitatem, verbi gratia, creatam sine proprio subiecto, vel per se separatam, vel in alio subiecto. Putant enim paternitatem esse rem omnino distinctam a cæteris, & ideo consequenter loquuntur, præsertim quoad priorem partem

Nam quoad posteriorem impossibile apparet quod hæc paternitas ponatur in eo, qui non genuit hunc filium: alias vel constitueret patrem eum, qui non genuit, vel inhereret alicui, cui non daret suum effectum formalem: verumque autem impossibile est. Si cut autem verius est, relationem non esse rem distinctam a fundamento, ita etiam verius esse non posse ab illo separatam, vel per se conservari. Quod si interdum distinguitur realiter relatio a subiecto remoto: eatenus, id est, quatenus fundamentum proximum relationis est aliqua res distincta a subiecto remoto. Vnde eatenus etiam potest talis relatio conservari separata a tali subiecto, quatenus illa res, quæ est fundamentum eius, potest sine illo subiecto conservari. Tunc autem relatio sic conservata afficit suum fundamentum per modum subiecti, & illud actu referre: quo modo quantitas consecrata est æqualis alteri, & albedo separata, esset similis alteri: & ita nunquam potest esse actu relatio, quia actu referat ad aliud.

Ad alteram probationem respondentur, impossibile esse concipere relationem cum suo effectui formali plene ac proprie concepto, quin concipiatur ut actu referens: sicut impossibile est concipere albedinem cum suo effectui formali integre concepto, quin concipiatur ut constituens actu album, quia non potest res integre concipi sine eo, quod est de essentiali ratione eius. Contingit tamen aliquando, ut intellectus noster concipiens aliquam formam ut efficientem, non concipiat distincte proprie ac integre effectum formalem eius, sed tantum confuse, sicut in hac communi ratione efficiendi, vel inherendi, nam quia hæc ratio est quasi transcendens, & inclusa in quolibet modo seu differentia formæ, ideo potest tota forma ut efficiens, confuse tantum concipi quoad effectum suum, ut si quis concipiat albedinem secundum se totam esse formam adhaerentem subiecto, & informantem illud, non quidem concipiet illam, ut constitutivam actu album, non quia ille non sit effectus formalis albedinis, sed quia diminute & confuse concipit effectum eius. Ad hunc ergo modum potest concipi relatio secundum totam ut efficiens vel adhaerens, aut constituens quidpiam etiam si non intelligatur, ut actu referens, non quia effectus formalis relationis non sit actu referre, sed quia tunc non concipitur effectus formalis relationis proprio & adequato conceptu, sed confuso & communi. Atque ita nobis contingit quando in diuinis concipimus paternitatem ut priorem actu referendi ad Filium: de qua re latius Theologi disputant.

SECTIO VI.

De subiecto, fundamento, ac termino ad prædicamentalem relationem requisitis.

Xplicitum an sit, & quid sit prædicamentalis relatio, nunc oportet exponere causas vel principia eius, quali actui sint & quatenus ei convenire possunt.

Cum enim hæc relatio non sit per se intentata in rebus, non habet proprie causam finalem quavis eo modo quo est, dici possit esse propter suum formalem effectum, vel propter suum terminum. Et simili ratione, cum per se non fiat, sed resultet, vel formaliter consequatur positum fundamento & termino, nullam habet vel requirit efficietam causam præter eas, quæ fundamentum & terminum efficiunt. Nisi quis velit ipsi fundamento aut termino efficietiam aliquam circa relationem tribuere, saltem per resultantiam naturalem: quod esset probabile respectu fundamenti, si relatio esset modus ex natura rei distinctus ab illo, tamen quia contrarium ut verum supponimus, ideo non putamus ibi intervenire resultantiam effectivam, sed quasi formalem. Rursum cum ipsa relatio sit forma quædam, non habet a-

be aliam causam formalem propriam & physicam, sed habet suam quidditatem, & rationem formalem metaphysicam, quam iam explicuimus. Habet etiam terminum, qui quatenus specificans est, rationem, quandam formam participat. Fundamentum vero & subiectum causam materiale complere videntur, & ideo in his tribus subiecto, fundamento, & termino omnia principia & causa relationum polita sunt: id eoque de illis sigillatim dicendum est, & inde postea conabitur, quomodo ex horum varietate diuersa genera aut si ecies relationum distingi possint.

De subiecto relationum accidentalium.

II. PRIMO igitur dicendum est, omnem relationem predicamentalem requirere aliquod subiectum reale. Hæc assertio in communi sumpta clara est, nam relatio est accidens, ut dictum est: omne autem accidens requirit aliquod subiectum: ergo. Item, relatio est quedam forma: omnis autem forma aliquid informat: id autem quod informat, dicitur subiectum eius, præsertim si ei inhæreat, & ab eo pendeat: quod de relatione, etiam ut relatio est, ostendimus. Oportet autem aduertere posse nos loqui de relatione in abstracto, vel in concreto, sicut de aliis accidentibus, ut in communi hoc ipsum nomen relationis abstractum est, & in particulari nomen patris, filii, similitudinis, &c. & similiter relatiuum in communi est quoddam concretum, in particulari vero pater, filius, & similia. Cum ergo dicimus relationem requirere subiectum, de relatione in abstracto id intelligere oportet, nam relatiuum in concreto non habet proprie subiectum, sed potius ipsum est quod consistit ex subiecto & relatione, si formaliter sumatur, ut relatiuum est, seu ut compositum quoddam ex relatione & subiecto eius. Nam interdum ipsum subiectum relationis dici solet relatiuum, denominatione potius quam formaliter, id est, tanquam affectum non tanquam constitutum relatione, & ideo proprius ac formalis dicitur de ipso constituto. Nam id quod relatione afficitur, non dicitur proprie ipsum relatiuum, sed subiectum relationis, & sepe etiam vocatur extremum relationis, quia habitudo relatiua veluti clauditur inter duo subiecta relationum, ut inter duo extrema.

Vnam relationem, etiam secundum esse ad in vno tantum subiecto esse posse contra Henricum ostenditur.

III. QVARI vero hic potest an vna relatio vnum habeat subiectum, & quodnam illud sit. Quod præcipue interrogo propter Henricum, qui quodlibet 9. quæst. 3. sentit relationem secundum proprium esse ad vnam & eandem esse inter duo extrema que referuntur. Nam relatio secundum propriam rationem est veluti medium quoddam inter extrema relata, & ideo, sicut Aristoteles dixit, eandem esse viam ab Athenis ad Thebas & à Thebis ad Athenas, ita dicit Henricus vnam & eandem esse habitudinem quorumcumque duorum extremorum ad inuicem se habentium scilicet patris ad filium, & filii ad patrem, vel duorum fratrum, aut similium inter se. Quod si obiciatur, quia relatio patris, verbi gratia, est paternitas, & filii filiatio, & quod in vniuersum necesse est distinguere ex fundamentis, quia non potest vnū & idem accidens esse in diuersis subiectis. Respondet, relationes consideratas, ut existentes in fundamentis, & ut inseparabiles ab illis, multiplicari secundum distinctionem & pluralitatem eorum: nihilominus tamen, quatenus relatio est quoddam medium & quasi interuallum duorum habentium inter se habitudinem, sic esse vnam & eandem vtriusque.

IV. Veruntamen aut hæc distinctio, & tota opinio in

solis verbis consistit, aut intelligibilis non est. Quomodo enim fieri potest, ut vnum & idem numero accidens sit in subiectis re ipsa distinctis, & inter se non vnitis, sed omnino distinctis, & loco etiam separatis. Nam vel relatio hæc dicitur vna, vera & propria vnitate, tanquam simplex forma, & in hoc sensu procedit ratio facta, quæ conuincit non posse vnam & eandem relationem simul esse in vtroque extremo: vel dicitur illa relatio vna, solum collectione quadam, quia nimirum ex vtriusque relatione existente in vtroque extremo coalescit integra habitudo & veluti connectio in vtroque extremo: & hoc modo solo nomine vocatur illa relatio vna, quia est inusitatus modus loquendi, & ideo vitandus est. Et præterea iuxta illum consequenter loquendo dicendum esset, talem habitudinem eo modo quo vna est, habere vnam subiectum, non simpliciter, sed collectione vtriusque extremi inuicem ordinati. Quod si quis dicat illam mutuum habitudinem esse vnam simpliciter vtriusque extremi, non tamen esse in illis ut in subiectis, sed tantum esse inter illa, quod magis significat Henricus. Hoc sane euidentius falsum est, minusque intelligibile, nam vel interuallum illud seu mutua habitudo est aliquid rationis tantum, & sic est impertinens ad relationem realem, ut recte contra Aureolum ostendit Gregorius in 1. distinct. 28. quæst. 1. vel est aliquid rei, & sic, vel est aliquid in se subsistens, quod dici non potest, vel necesse est, ut sit in aliquo subiecto, non potest autem esse nisi in extremis inter se relatis, vel in aliquo eorum. Vel denique est aliquid abstrahens ab ente reali & rationis, ut indicat Henricus & hoc simpliciter falsum est, ut supra est ostensum & licet daremus, ut est in conceptu nostro posse abstrahi, nihilominus in singulis relationibus non posset abstrahere: ergo necesse est, ut in relationibus re alibus & accidentalibus sit aliquid reale & accidentale, & ita redit argumentum factum, quod debet esse in vno aliquo subiecto.

Quomodo vnius relationis possint esse plura subiecta subordinata.

A LITER ergo dicendum est, & distinguendum de subiectis. Possunt enim esse plura subiecta diuersarum rationum, & subordinata inter se vel eiusdem rationis, & æque immediate affecta relatione. Hoc igitur posteriori modo fieri non potest, ut vna relatio sit in pluribus subiectis, ut probat ratio contra Henricum facta, quæ vniuersalis est de quolibet accidente habente in re veram ac propriam vnitatem. Posteriori autem modo distinguere possunt plura subiecta vnius relationis: vnum proximum, & aliud remotum, ut relatio equalitatis proxime est in quantitate, remote vero in substantia, & relatio similitudinis proxime est in qualitate, & remote in quantitate, & adhuc remotius in substantia. Veruntamen huiusmodi relatio per se ac proprie solum afficit proximum subiectum, in quo suo modo inest: ad subiectum autem remotum solum comparatur medio proximo in quantum hoc in illo inest, & sustentatur. Iam enim in superioribus disp. 14. ostendimus posse vnum accidens proxime inesse alteri, & non attingere substantiam in se, sed solum, quatenus illud accidens, cui aliud inest in substantia sustentatur. Sic igitur potest vna relatio immediate esse in aliquo subiecto accidentali, & remote in alio, vel in substantia. An vero hoc sit vniuersale in omnibus relationibus, statim videbimus.

Est tamen quoad denominationem relationis consideranda quadam varietas inter relationes, nam interdum relatio æque vel in eodem modo denominat subiectum proximum, & remotum: ut quantitas dicitur æqualis & similiter substantia materialis & albedo dicitur similis, & ipsum album, vel etiam subiectum, ut homo, vel paries. Aliquando vero relatio

V. Relatio in denominatione subiecti quæ ordinem seruare.

VI.

latio denominat subiectum proximum, & non remotum, ut intellectus dicitur referri relatione potentie ad suum actum, anima vero non item, & sic de aliis. Aliquando vero è conuersio relatio denominat subiectum remotum, vel suppositum ipsum, & non proximum, ut filiatione denominat suppositum filium, non vero humanitatem, quamuis probabile sit proxime inesse humanitati, & paternitas proxime dicitur esse in potentia generandi, & tamen non denominat patrem, nisi ipsum suppositum. Ratio autem huius varietatis prouenit ex diuersitate fundamentorum, quæ aliquando secundum eandem proportionem comparantur ad terminos relationum, aliquando vero secundum diuersam, ut inferius magis constabit explicando diuersa genera relationum. Aliquando etiam prouenit ex eo, quod relatio consequitur suum proximum fundamentum, & illud denominat, non prout afficit vel denominat aliud subiectum, sed secundum suam præcitam, & abstractam rationem quomodo accidenti conuenit relatio inherendi: interdum vero relatio consequitur fundamentum, solum prout afficit vel denominat tale subiectum aut suppositum, interdum vero indifferenter sub utraque ratione. Et hæc de subiecto relationis.

SECTIO VII.

De fundamento relationis prædicamentalis.

I. Relatio realis eget reali fundamento.

In fundamentum autem relationis principio statuendum in communi est, omnem relationem realem indigere aliquo reali fundamento. Ita supponitur fere sine probatione aut disputatione ab omnibus scribentibus in hac materia. Et ratio esse videtur, quia relatio ex se non habet propriam entitatem cum ostensum sit non esse rem distinctam ab absolutis: ergo necesse est ut habeat illam saltem idènticè & secundum rem ab aliquo alio: non habet autem illam à termino, nam terminus est quid extrinsecum & distinctum, entitas vero rei est intrinseca: ergo habet relatio realis suam entitatem à fundamento reali: ergo semper illud requirit. Et confirmatur ac declaratur amplius, nā relatio talis est naturæ ut nec per se fiat, nec sit per se intentia in natura. ergo consequitur & quasi resultat in suo subiecto, posito termino: ergo requirit in subiecto aliquam realem rationem vel causam, ob quam in illo resultat talis relatio, posito tali termino: illa ergo causa vocatur fundamentum reale relationis.

De distinctione fundamenti à subiecto relationis.

II.

Sed ut hæc assertio amplius explicetur, inquiri potest in primis, an oporteat hoc fundamentum esse in re ipsa distinctum à subiecto relationis. Potest autem hoc intelligi aut de proximo subiecto inherentionis, aut de remoto, & quasi fundamentali subiecto quod est ipsa substantia. Et quidem de priori subiecto certum est, non oportere, ut præter illud sit aliud fundamentum relationis ex natura rei ab illo distinctum: alioqui esset abeundum in infinitum. Vnde certum est, relationem æqualitatis, quæ inest quantitati, etiam separata à substantia, non habere aliud fundamentum præter ipsam quantitatem, quia nec fingi potest quale illud sit, nec listeretur in illo alio fundamento, nam illud etiam esset subiectum proximum, & ita respectu illius quærendum esset aliud fundamentum: vel si in eo listitur, maiori ratione sistendum erit in ipsa quantitate. Difficultas ergo est de subiecto principali & fundamentali: quod est querere, an respectu substantiæ omnis relatio realis requirat aliquod fundamentum accidentale: distinctum in re ipsa saltem ex natura rei ab ipsa substantia. Multi enim ita sentire videntur. Et ratio esse potest, quia

relatio est accidens. ergo debet conuenire substantiæ medio accide in quo fundetur. Patet consequentia. quia relatio, vel supra dictum est, non distinguitur à parte rei à suo fundamento proximo: ergo ut sic accidens, oportet ut proxime fundetur in accide, nam si immediate conueniret substantiæ, esset in re idem cum illa, & ita non esset accidens, sed substantia.

Et ideo Diuus Thomas quæst. 8. de potent. artic. 2. ad primum ait, nullam relationem posse esse idem cum substantia, quæ est in genere, id est, cum substantia creata: & in 4. cont. Gent. c. 14. versus finem, ait, in creaturis, relationes habere esse dependens, quia earum esse est aliud ab esse substantiæ: & inferius ait, Relatio realiter substantiæ adueniens, & posterum, & imperfectissimum esse habet: posterum quidem, quia non solum præexistit esse substantiæ, sed etiam esse aliorum accidentium, ex quibus causatur relatio. Ergo ex Diui Thomæ sententia semper relatio supponit in substantia aliud accide in quo fundetur. Vnde i. p. q. 28. artic. 2. ad secundum ait, in creaturis semper relationi supponi aliquid absolutum, quod est alia res ab ipsa relatione. Quod iuxta superius dicta non potest verificari ratione solius fundamenti proximi: ergo saltem ratione substantiæ, quod ibi præcipue Diuus Thomas intendit: ergo inter substantiam & relationem semper intercedit aliquod aliud fundamentum, ratione cuius possit esse relatio alia res ab ipsa substantia. Et confirmatur ex Aristotele 5. Metaph. ubi enumerans fundamenta relationum, semper ponit aliquid à substantia distinctum nempe qualitatem, actionem, vel aliquid huiusmodi. Confirmatur secundo, quia alias in sola materia possent fundari & inniti relationes, quod esse falsum constat, præcipue iuxta communem sententiam, negantem posse in sola materia prima esse aliquid accidentis.

Aliquæ relationes possunt immediate in substantia fundari, in re ipsa.

Nihilominus dicendum est, necessarium non esse ut fundamentum proximum relationis, sit aliquid accidens, vel res aliqua, aut modus realis, ex natura rei distinctus à primo subiecto relationis. Hæc est communis sententia, ut statim referam. Eam vero probo primo, quia nulla est causa aut ratio huius necessitatis. Rationes enim quibus supra probatum est, relationem realem requirere fundamentum reale, non probant, necessarium esse, ut illud fundamentum sit in re distinctum à subiecto. Quia licet in subiecto requiratur realis causa: vel ratio, ob quam posito termino consequatur relatio, tamen illa ratio vel causa esse potest ipsa intrinseca natura talis subiecti & non res aliqua, vel modus ei superadditus. Cur enim, sicut quantitas ex sua naturali conditione & natura habet sufficientem rationem ob quam ad illam consequantur quædam relationes, & similiter qualitas, non poterit etiam substantia simile quippiam habere per se ipsam.

Vnde argumentor secundo inductione, nam sicut duæ quantitates aut albedines referuntur realiter relatione similitudinis vel æqualitatis, ita duæ substantiæ, relatione identitatis specificæ: ergo hæc relatio inest substantiæ absq. accide tali fundamentum, ex natura rei ab illa distincto. Patet consequentia, tum quia vna substantia non est eiusdem speciei cum alia ratione alicuius accidentis, sed ratione suæ met entitatis & propriæ naturæ: tum etiam, quia sicut inter albedinem & similitudinem nihil mediat, ita neque inter substantialem naturam & relationem idèntitatis specificæ. Antecedens vero sumitur ex D. Thomæ 1. par. q. 28. art. 1. ad secundum, & est expresse Aristotelis 5. Metaphys. text. 15. Vbi eodem modo censet de identitate in substantia, quod de similitudine in quantitate, & æqualitate in quantitate. Ex quo etiam sumitur argumentum à paritate rationis, nā tanta est conue-

conuenientia inter duas substantias, sicut inter duas albedines, vel quantitates, item tanta est proportio, quia eque sunt eiusdem ordinis: ergo tam est relatio realis, sicut in substantia, sicut similitudo & aequalitas in quantitate & qualitate. Et ita docent frequenter Thomistae. Soncin. 5. Metaph. q. 35. lauell. Metaph. q. 21.

VI. Aliud exemplum est de relatione creationis, nam hæc (ex sententia omnium) realis est, & predicamentalis, tamen immediate fundatur in substantia. Quod docet expresse D. Thomas q. 7. de potent. ar. 9. ad quartum, ubi licet ait: *Creatura refertur ad Deum secundum suam substantiam, sicut secundum causam relationis, secundum vero relationem ipsam formaliter, sicut aliquid dicitur simile secundum qualitatem causaliter, secundum similitudinem formaliter.* Et idem fuitur ex quæst. 3. de potent. art. 3. Et ex Caiet. 1. par. quæst. 45. art. 3. Ferrar. 4. cont. Gent. cap. 14. Soncin. 5. Metaphys. quæst. 31. & lauel. quæst. 21. Et patet ratione, quia substantia secundum se ipsam immediate terminat creationem Dei: ergo per se ipsam immediate refertur ad Deum relatione creaturæ. Dices, creationem passiuam esse modum quandam ex natura rei distinctum à termino, in quo potest proxime fundari illa relatio, & non immediate in substantia. Respondeo primum licet totum concedatur, nihilominus non dari aliquid accidens quod sit fundamentum illius relationis, quia illa dependentia creatiua non est accidens, ut supra diximus. Deinde, licet verum sit in illa dependentia posse fundari propriam quandam relationem, tamen ideo non excluditur quin ipsamet substantia per se ipsam referatur causaliter seu fundamentaliter in Deum quatenus illa ipsa, ratione sui esse, essentialiter postulat illam dependentiam, & illam per se ipsam terminat.

VII. Et confirmatur in relatione filiationis, quæ non potest ita fundari in generatione actiua vel passiuâ, ut illi proxime insit, nam transacta actuali generatione permanet relatio filiationis. Nec potest fundari in alio accidente, quia nullum est, quod sit causa eius: fundatur ergo in ipsamet substantia. Ratio autem est, quia substantia ipsa creaturæ, quatenus creabilis est, vel generabilis ab alia causa, est sufficiens, ut in ea possit fundari relatio, si à tali causa creata, vel genita sit.

VIII. Ad argumenta in contrarium respondetur ex superius dictis de diuisione entis in substantiam & accidens, proprium & physicum accidens non posse esse in re omnino idem cum substantia: accidens vero predicamentale interdum posse sola ratione ratiocinata distingui, ut patet de duratione. Sic ergo dicendum est, relationes quæ proxime in substantia fundantur, non esse accidentia physica, & quoad entitatem suam, sed solum esse accidentia predicamentalia, quoad figuram & modum prædicationis, quia secundum rationem formalem suam sunt extra rationem substantiæ, & ideo non est inconueniens quod tales relationes non distinguantur in re à substantia.

IX. Testimonia vero ibi citata ex D. Thoma probabiliter suadent, illum sensisse relationem realem distinguere aliquo modo ex natura rei à fundamento, quæ est probabilis sententia. Quia vero in quarto contra Gentem dicit, talem relationem conuenire substantiæ medio alio accidente, quod non potest vniuersaliter esse verum, etiam supposita illa sententia, ideo probabile mihi est, ipsum loqui de relationibus quæ physice & realiter accidentia sunt, & ideo fortasse eam vocat *relationem quæ realiter substantia aduenit*, sicut mihi loquitur, & ideo etiam exempla ponit in similitudine & æqualitate, non in aliis. Aliter Ferrar exponit, cum D. Thomas ait, relationem præexigere in substantia esse aliorum accidentium, intelligi vel secundum rem, vel secundum modum. Sed hoc violentum est, & non potest omnibus his relationibus Tom. II. Metaphys.

bus accommodari, ut patet de relatione actus & potentie inter materiam & formam: de relatione vnionis substantialis, & similibus. Ad testimonium Aristotelis responderetur, potius esse in contrarium quomodo autem intelligenda sit diuisio fundamentorum relationis ab ipso tradita, in sequenti sectione declarabimus. Ad vltimam vero confirmationem concedimus plures relationes posse esse proxime in materia, ut relatio potentie, relatio cause materialis, relatio vnionis, creaturæ, & similes. Et quidquid sit de accidentibus physicis, de his predicamentis, & sola ratione distinctis, nullum est inconueniens esse proxime in materia, ut per se notum videtur.

De ratione fundandi, & comparisonis illius ad fundamentum.

X. Vltius vero inquiri potest circa relationis fundamentum, an idem sit cum ratione fundandi, vel si hæc sint diuersa, quæ sit vtriusque ratio & necessitas. Est autem causa dubitandi, quia fundamentum relationis nihil aliud esse videtur, quam id quo mediante relatio conuenit subiecto, sed hoc ipsum fundamentum est ratio fundandi seu recipiendi relationem: ergo hæc non distinguuntur. Item quia si præter fundamentum oportet aliam rationem fundandi interuenire, nullus esset terminus in his fundamentis vel rationibus assignandis: nulla est enim ratio cur magis sit duplex, quam triplex, vel quadruplex: ergo sistendum est in vnicò fundamento, quod ipsum sit ratio fundandi. Imo, ut diximus, nec fundamentum hoc oportet semper esse re distinctum à subiecto relationis, sed ratione sufficit aliquando, nam subiectum dicitur quatenus est id cui in est relatio: fundamentum vero in quantum habet talem rationem, ad quam relatio consequitur posito termino, vel in quantum ab illo habet relatio entitatem suam.

XI. In contrarium vero est, quia sæpissime authores de his ut de distinctis loquuntur, & indicant: rationem fundandi esse aliquid requisitum in ipso fundamento, vel ultra fundamentum & terminum, ut relatio resultet. Ut ad relationem paternitatis necessaria est actio generandi, quæ non est fundamentum, quia paternitas non habet ab illa entitatem suam, cum actio generandi sit in filio genito, paternitas vero sit in patre: est ergo ratio fundandi. Similiter, licet inter duo alba albedo sit fundamentum similitudinis, proxima tamen ratio fundandi dicitur esse vnitas formalis vtriusque albedinis. Vnde, cum fundamenta relationum possint esse innumera, rationes tamen fundandi ad tria tantum capita ab Aristotele reuocantur, ut sequenti sectione videbimus: est ergo ratio fundandi aliquid aliud à fundamento.

XII. In hac re potest esse nonnulla diuersitas in vsu vocum, nam apud authores interdum hæc voces confunduntur, & pro eadem sumi, interdum diuersis rebus tribuuntur: explicabimus ergo prius quomodo res se habeat, & deinde vsu vocum accommodabimus. In omni ergo relatione reali requiritur ex parte subiecti res aliqua, natura sua apta & accommodata, ut fundare possit respectum ad aliud, ut ab illa proxime habeat relatio realitatem suam, eo modo quo declarauimus. Huiusmodi ergo res proprie appellatur fundamentum relationis in quocunque relationibus, ut præter totam entitatem subiecti & fundamenti requiratur aliqua alia conditio medians inter fundamentum & terminum, & in re ipsa aliquo modo distincta ab ipsis, ut possit inter ea confurgere relatio. Atque hoc modo est necessaria actio, vel generatio, ad relationem agentis, seu patris, & fortasse eodem modo materia supponit modum vnionis ac relationem vnionis. Quod enim huiusmodi conditio sit simpliciter necessaria, & explicari facile potest in actio,

actione, nam si Petrus & Paulus (qui nunc sunt pater & filius) essent immediate creati à Deo cum omnibus proprietatibus absolutis, quas nunc habent, si inter eos non intervenisset actio generationis, & processions unus ab alio, non fuisset inter eos exorta relatio, nec de potentia absoluta fieri posset ut oriretur: tunc vero adiuncta sola illa conditione, statim resultat relatio: ergo est illa conditio simpliciter necessaria. Et tamen non est fundamentum, per hanc vocem intelligendo illud in quo, & à quo relatio proxime habet entitatem suam. Vnde factum est, ut talis conditio, ratio fundandi appellata sit, vel quia non est aliud speciale nomen: quo nominetur, præter illud commune, quo vocatur conditio necessaria, vel quia illa conditio est quasi ultimus, seu proxime requisita, ut relatio pullulet. Re tamen vera non tam proprie dicitur ratio fundandi, quam conditio necessaria, quia ratio alicuius rei proprie dicitur, quæ habet aliquem influxum per se in talem rem, præsertim formalem, aut effectuum secundum rem, vel rationem: hæc vero conditio in presenti non habet talem influxum in relationem paternitatis, cum sit extra ipsum patrem: & nullam habeat in illum propriam causalitatem: est ergo magis proprie necessaria conditio.

XIII. Non est autem hoc generale in omnibus relationibus, ut requirant similes conditiones, ex natura rei distinctas à fundamentis, & terminis actu existentibus, ut consurgant. Nam inter duo alba statim consurgit relatio similitudinis, à quocunque facta sint, & ubicunque existant, aut quascunque alias conditiones habeant: & idem est de relatione scientiæ ad scibile, & similibus. Et ita huiusmodi ratio fundandi, etiam si hac voce illam conditionem appellemus, non est necessaria in omnibus relationibus. Omnibus autem fundamentis relationis commune est, ut habeant aliquam naturalem proprietatem, vel conditionem, ratione cuius apta sit ad fundandam relationem: quæ proprietas respectu talis fundamenti potest appellari ratio fundandi relationem. Ut verbi gratia, scientiæ creatæ naturale est, ut mensurabilis ab obiecto scibile, ratione cuius potest fundare relationem ad illud. Similiter tali formæ, verbi gratia, albedini naturale est, ut habeat talem unitatem formalem, qualem habere etiam potest alia forma eiusdem speciei. hæc ergo est ratio, ob quam talis forma potest fundare relationem similitudinis. Atque hoc modo etiam in relatione paternitatis, vel cuiuslibet agentis creati, præter actionem ipsam, consideranda necessario est aliqua ratio fundandi per se conveniens ipsi fundamento. Ponamus enim tale fundamentum esse ipsum principium efficiendi, siue proximum, siue principale. in hoc ipso principio aliqua ratio consideranda est, ob quam esse possit relationis fundamentum, nam in divina actione ad extra, quam vis in Deo sit verum principium efficiendi, non tamen resultat in ipso Deo relatio realis, quia illud principium non est aptum fundamentum illius relationis, ut infra dicemus. Ergo, si principium efficiens creatum est aptum fundamentum, oportet ut in eo assignetur aliqua ratio intrinseca connaturalis, ob quam est natura sua aptum fundamentum relationis realis, ut verbi gratia, quod est principium per se ordinatum ad actionem, vel aliquid huiusmodi, de quo infra videbimus.

XIV. Sicigitur, quantum ad rem ipsam, constat in omni fundamento intervenire rationem fundandi per se & intrinsecam. Constat item hæc duo physice & in re ipsa non esse distincta, metaphysice vero seu ratione distingui ad explicandas rerum rationes: & hoc modo posse etiam diversis vocibus denominari. Nos vero ne videamur res multiplicare, rationes has fundandi in fundamentis includimus. Vnde quidam ita loquuntur ut dicant, fundamentum, formaliter loquendo, non esse, verbi gratia, qualitatem absolu-

te, sed qualitatem ut vnam. Vide Hispanens, in 1. dist. 13. q. 1. art. 3. notab. 4. At vero conditionem necessariam (quando intercedit) hoc communi nomine appellamus. Iam vero occurrebat hic quaestio de distinctione fundamentorum, aut rationum fundandi ab Aristotele tradita in 5. Metaph. c. 15. tamen quia proximiorum sermonem postulat, de illa instituimus propriam sectionem, post sequentem.

SECTIO VIII.

De termino prædicamentalis relationis.

Icendum in primis est, ad relationem prædicamentalem necessarium esse actum terminum realem. Hæc assertio in communi sumpta fere est communis omnium, & facile colligi potest ex intrinseca ratione relationis. Cum enim essentia eius sit ad aliud se habere secundum suum esse essentiale, in hoc ipso includitur terminus: cumque relatio hæc prædicamentalis, & realis sit, terminus eius realem esse necesse est. Sed in explicandis conditionibus requisitis ex parte termini ad esse relationis, & quomodo huiusmodi terminus ad essentiam relationis concurrat, multa tractari solent, quæ à nobis breviter indicanda, & expedienda sunt.

An requiratur terminus actu existens.

PRIMUM est, an terminus relationis realis prædicamentalis requiratur terminum realem actu existentem. Et ratio difficultatis est, quia ordo realis transcendentalis potest esse ad rem, quæ non existit, imò & ad id, quod non est verum ens, sed ens rationis, ut supra dictum est: quid ergo habet relatio prædicamentalis, cur non possit similem terminum respicere? Et confirmatur ac declaratur, nam scientia perinde respicit scibile, quando illud non existit, ac quando existit, quia scientia abstrahit à singularibus, & ab existentia. Item productum refertur ad producibile, teste Aristot. 5. Metaph. producibile autem, ut sic non requirit existentiam. Item imago, & phantasma, & similia, quæ repræsentant rem existentem, & non existentem, & albedo existens, tam est similis in essentia alteri albedini possibili, sicut existenti, nam eandem convenientiam habet cum illa, in natura & essentia. Similiter effectus causæ finalis æque pendet à fine existente, & non existente. Ratio denique à priori esse potest, quia nec ex parte relationis, nec ex parte termini, seu ex munere terminandi videtur necessaria hæc actualis existentia termini. Primum patet, quia relatio habet entitatem suam à fundamento: ergo ex parte eius illud sufficit ad existentiam relationis. Secundum patet, quia terminare actum, solum dicit denominationem extrinsecam ex habitudine alterius ad rem, quæ terminare dicitur: ergo talis denominatio potest cadere in rem non existentem, quantum est ex parte eius.

Atque hanc opinionem sequitur Gregor. in 1. dist. 28. quæst. 23. Qui etiam addit, etiam è conuerso, non ens posse referri realiter ad ens: putat enim, relationi realia semper esse mutua: quod fundamentum falsum est, ut infra videbimus. Et ipsum consequens quod insert, valde est improbabile, qui enim intelligi potest, ut quod mihi est actus referatur relatione reali? aut quomodo potest accidens existere sine subiecto reali. Denique nihil est reale actu, nisi actu existat: ergo nec relatio potest esse realis actu, nisi sit rei actu existentis, quia non potest aliter existere, nisi etiam subsistat. Itaque de correlative reali, quod possit esse non ens, improbabile est illa opinio, ut patet etiam ex duabus sectionibus præcedentibus: de termino vero terminus improbabilis est.

Terminus actus existentem requiri
ostenditur.

IV. Nihilominus dicendum est, ad relationem predicamentalem necessarium esse terminum realem & realiter existentem. Hæc est sententia communis tam Philosophorum, & interpretum Aristotelis in predicamentis, cap. Ad aliquid. & in 5. Metaphys. cap. 15. quam Theologorum, ut patet ex Diuo Thoma 1. part. quæst. 13. artic. 7. ubi ait, relationes omnes, quæ sunt inter ens & non ens, esse rationis, quia eas format ratio apprehendens non est tanquam quoddam extremum. Idem quæst. 28. art. 1. ad 2. & 2. contra Gent. cap. 12. ratione 3. & quæst. 3. de potentia art. 3. ad 5. Vbi adducit Auicennam 3. suæ Metaphys. cap. ult. Et idem sentiunt omnes Thomistæ. Caiet. & Ferrar. citatis locis: Soncin. 5. Metaph. q. 27. Capreol. in 1. d. 7. q. 1. & latius d. 13. & 20. Scot. & alii in 1. d. 13. & Mairon. d. 29. q. 6. & 8. Qui tamen quadam distinctione vititur, ait enim relationem fundamentalem posse esse ad non ens, non vero relationem formalem. Per hanc vero posteriorem intelligit relationem predicamentalem, atque ita ipse se explicat, in quo aperte consentit assertioni positæ. Quid vero per relationem fundamentalem intelligat, non declarat: si autem (ut apparet) respectum aliquem transcendentalem intelligit mihi non displicet eius sententia. Iam enim supra ostendimus, relationes reales transcendentales esse posse ad terminos non solum non existentes, verum etiam qui non sint entia realia secundum essentiam. Et hoc etiam satis probant argumenta Gregorii, nam potentia, quæ per se primo ordinata est ad actum sine dubio habet transcendentalem ordinem ad illum, etiam possibilem & nondum existentem. Scientia etiam habet relationem ad seibile, quod, per se loquendo, non solum non necessario existit, verum etiam est quid vniuersale abstrahens a singularibus, quod eo modo existere non potest.

V. Quapropter non est facile rationes conuincentes adducere, quæ assertionem positam probent in relationibus predicamentibus nam quæ communiter afferri solent: videntur aequè procedere de transcendentibus, ut videlicet, quod nullum ens reale potest esse ordinatum ad non ens. Item quia alias etiam posset esse ordinatum ad ens rationis, quod repugnat, cum ens rationis pendeat ex fictione intellectus. Item quia relatio est quasi nexus inter extrema: ergo non potest esse realis, nisi inter extrema realia. Quæ rationes, & similes, si efficaces sunt, locum habent in respectibus transcendentibus. Constat autem in eis non habere vim, quia non repugnat ens reale habere transcendentalem ordinem ad non ens actu. Primum, quia potentia potest habere ordinem ad ens possibile, quamuis non respiciat illud secundum solam possibilitatem eius, sed in ordine ad actum, ita tamen ut habitudo ipsa potentia prior sit & independens ab actuali existentia actus vel obiecti. Similiter non ens, quatenus cogitari potest, terminare etiam potest habitudinem transcendentalem cogitationis. Vel scientia ad ipsum: at ipsa non ens, quamuis ex se videatur ineptum, ut sit terminus realis habitudinis, tamen quatenus aliqua actio circa illum exerceri potest etiam actio ipsa, vel habitus aut potentia, quæ sunt principia ordinata ad illam actionem possunt dicere habitudinem transcendentalem ad rem, quæ non est. Atque ob similem rationem potest actus aliquis intellectus respectum transcendentalem dicere ad aliquod ens rationis, quia nimirum illud potest esse sufficiens obiectum talis actus. Et ideo ad huiusmodi habitudinem non solum non obstat, quod ens rationis sit quid fictum ab intellectu: verum etiam in hoc ipso fundatur illa transcendentis habitudo.

VI. Recte vero probatur illa ratione nullas alias res posse habere transcendentales habitudines ad entia
Tom. II. Metaphys.

rationis, præter ipsosmet actus mentis, quibus ipsa entia rationis cogitantur aut finguntur, sub quibus comprehendo actus aliquos imaginationis: quatenus per illos fingi possunt & representari entia imaginaria & impossibilia. Et idem erit de actibus voluntatis, quatenus versari possunt circa entia rationis, aut si vera est opinio Scoti, quod per eos fieri possunt entia rationis. Denique id etiam suo modo extendi potest ad habitus proportionatos his actibus, quatenus dicunt per se ordinem ad eadem obiecta. In his ergo omnibus reperitur hæc habitudo, propter transcendentalem ordinem ad obiectum: alia vero res, quæ non possunt habere pro obiectis entia rationis, non possunt habere habitudinem realem & transcendentalem ad illa. Quia ut supra ostendimus, habitudo transcendentis semper est secundum aliquod munus reale, quod actiue vel passiue ad aliquod genus causæ reducatur: circa ens autem rationis nullum munus reale exerceri potest, nisi inquantum sumitur in ratione obiecti. Denique relatio predicamentalis non est proprie nexus aut vnio, sed solum velut tendentia quædam, quæ potest solum extrinsece terminari ad aliud: & ideo ex hac parte non repugnat esse entis ad non ens. Sicut ergo hæ rationes soluuntur in relationibus transcendentibus ita videntur solui posse in predicamentibus.

Quærenda est ergo aliqua propria ratio, quæ specialiter procedat de relationibus predicamentibus. Et primo quidem argumentari possumus ex principiis receptis de his relationibus, nimirum quod relatio & terminus sunt simul tempore, & quod ablato correlatiuo seu termino aufertur relatio, & quod posito termino, si iam supponitur fundamentum, confurgit relatio: hæc enim omnia sumpta sunt ex Aristotele & communi sententia, omnia vero illa supponunt realem existentiam termini, nam includunt coexistentiam extremorum, quæ supponit vtriusque existentiam. Ratio vero propria sumenda est ex iis, quæ superius dicta sunt de esse, & essentia huius relationis, nimirum quod consistit in puro respectu neque aliud munus habet in natura, & ideo non est per se intenta, sed mere resultans: tanquam quid accidens rebus præter omne id quod ex se est, & ex intentione naturæ illis conuenit. Ex natura enim huius relationis sic explicata plane colligitur, illam ut sic non esse, nisi supponatur fundamentum & termini coexistentia, ex qua ipsa resultat: tum quia non habet rerum naturalium modum productionis tum etiam quia solum hac ratione potest habere rationem accidentis, nam alii respectus qui possunt esse ad non entia, sunt essentiales, & pertinent ad predicamenta earum rerum, quarum sunt essentiales differentie. Quæ ratio habet aliquam efficaciam, etiam in eorum sententia, qui putant hanc relationem esse aliquem modum in re distinctum à fundamento & termino: hi enim facili sibi accommodant hunc discursum factum, solum illis difficile est, rationem talis entitatis aut modi distincti reddere. In nostra vero sententia magis vrgeri potest, quia si relatio predicamentalis, in re non est aliud, nisi ipsummet fundamentum, ut accidentaliter dans denominationem relatiuam: ergo non potest in re ipsa dare illam, nisi coexistente termino: nam omnis alia denominatio, aut erit omnino absoluta & essentialis, & consequenter ad summum erit respectiua transcendentiter, aut non erit denominatio ex solis ipsis rebus sumpta, sed ex comparatione nostræ rationis. Ob hanc ergo causam ad relationem predicamentalem necessarius semper est terminus realis, & realiter existens.

Rationes contraria sententia dissoluntur.

A Argumenta vero opposita sententiæ, si attente considerentur, solum procedunt de respectu transcendentali: iam vero est sufficienter declarata
Xx 2

VII.
Ratio offer
rentem con
uincens.

VIII.

diffe-

differentia inter illum, & relationem predicamentalem. Vnde ad ultimam rationem responderetur, terminum realem requiri ad relationem predicamentalem ex natura & modo talis relationis, quæ solum consistit in puro respectu orto ex coexistentia extremorum. Vnde licet verum sit, ipsam actualem terminationem nihil ponere in termino, tamen necessario supponet entitatem in illo, accommodatam ut ex positione eius cum termino possit insurgere relatio, & ut ipsa relatio habeat quali obiectum in quod possit respicere. Vnde sicut de fundamento diximus, posse in eo secundum rationem, distinguere rem, quæ fundat relationem & rationem seu aptitudinem fundandi, ita ex parte termini distinguere potest res, seu formam termini & ratio terminandi, quæ est in tali forma. Iam vero sese hoc loco insinuat questio, qualis nam esse debet hæc forma & ratio terminandi, & præsertim an sit absoluta vel respectiva. Sed quia hæc questio prolixior est, & multa supponit tractanda sectione sequenti, ideo post illam disputabitur.

Quomodo terminus sit de essentia relationis, ex dictis educitur.

IX.
Aliquorum opinio.

EX prædicta vero resolutione, & eius ratione intelligi potest primo huiusmodi terminum realem, esse aliquo modo de essentia relationis, quam in hoc sit nonnulla diversitas inter auctores, quæ magis est in modo loquendi, quàm in re. Quidam enim absolute negant terminum esse de essentia relationis, ut Franciscus Maironis in 1. dist. 19 q. 5. quod ex parte etiam sentit Soncin. 5. Metaphys. quest. 33. & Caiet. in prædicabil. c. de specie. Et ratio esse potest, quia terminus est omnino extra ipsam relationem, & res ab illa condistincta: ergo non potest esse de essentia eius, nam quod est de essentia, est omnino intrinsecum, & idem cum re, de cuius essentia existit. alii vero dicunt terminum esse de essentia relationis. Quæ est communis Peripateticorum sententia, ut supra Caietanus refert, & Niphus lib. 5. Metaph. Disputat. 16. Et ratio est, quia totum esse relationis est esse ad terminum: ergo terminus est de essentia relationis.

Aliorum sententia.

X.
Sententia auctoris.

Veruntamen vix potest esse dissensio in re, ut dixi, nam terminus non est intrinseca pars, nec genus aut differentia intrinseca relationis: vnde non potest esse de essentia eius in dicto sensu: & in hoc omnes conveniunt. Certum deinde est relationem predicamentalem ut talis est, non esse nisi respiciendo & tendendo ad terminum, & in hoc consistere essentiam eius. Vnde sub ea ratione dici potest includere aliquo modo terminum in sua essentia, quia non potest absolui ab illo, neque secundum propriam rationem concipi, quin in tali conceptu terminus includatur. Et hoc sensu locuti sunt omnes antiqui, qui propterea non tam dicunt, terminum esse de essentia, quam esse de conceptu quidditativo relationis, quod etiam admittunt Caietanus & Soncinas.

XI.
Relativum predicamentale negatur nisi per ordinem ad terminum de finiri.

Qui merito inferunt, relationem secundum propriam rationem definiri non posse, quin terminus relationis in definitione ponatur, nam res sicut esse essentialiter, ita definiri debet: sed essentia relationis talis est: ut non possit absolui à termino: ergo nec definitio potest à termino absolui: ergo debet necessario includere in se terminum. Et in hoc non recte sentit Maironis supra, nã videtur dicere posse relationem definiri sine additione termini: in quo etiam ab Scotto dissentit, ut patet ex eodem in primo, distinctione trigesima. Sed est attente observandum semper nos esse locutos de termino relationis, non de correlativum, ut abstrahamus ab illa questione, an ipsum correlativum sit terminus, quam infra tractabimus, & ibi etiam videbimus an hoc possit etiam extendi ad correlativum ut sic, etiam si non sit formalis termi-

nus & ibi etiam solvemus difficultatem hic occurrentem: an terminus sit prius cognitione, quam relatione, quomodo correlativum possint esse simul cognitione & definitione non committendo circulum.

Ultimo observandum est, doctrinam hanc aliquo modo generalem esse ad respectus etiam transcendentales, nã etiam illi, & forma vel entitates de quarum essentia sunt, non possunt adæquate & essentialiter definiri absque additione illius rei, quam respiciunt, quæ sub ea ratione terminus dici potest. Differentia vero est, quod relatio predicamentalis ex peculiari & propria ratione sua requirit terminum actu existentem, tum ut ex illo in suo genere resultet tum ut illum respiciat sub præcisa ratione termini: relatio vero transcendentalis nec resultat ex termino, proprie loquendo, nimirum respicit sub præcisa ratione termini, sed adiuncta semper aliqua alia ratione obiecti: aut causæ vel alterius similis. Atque ita est aliquo modo magis intrinseca & formalis habitudine ad terminum, præsertim existentem in relatione predicamentali, quam in respectu transcendentali.

Etiam de potentia absoluta non posse relationem manere sine termino.

Secundo resolvitur questio, an tanta sit dependentia relationis ab existentia sui termini, ut non solum ex natura rei illam requirat, verum etiam de potentia absoluta non possit conservari sine illa. Videtur enim hoc creditum difficile, nam cum illæ sint res distinctæ ut supponimus, & fundamentum non componat intrinsece relationem, neque habet realem influxum in illam, nulla reddi potest sufficiens ratio, ob quam non possit Deus sine termino relationem conservare. Nihilominus tamen dicendum est, non posse per vim potentiam conservari relationem predicamentalem ut sic sine suo actuali termino. Ita docent fere omnes scriptores. Ratio autem est quia in ipso effectu formali relationis involuitur aliquo modo terminus realis, & actualis. Obiectum est autem supra, non posse relationem conservari in rerum natura, quin actu exerceat suum effectum formalem, ergo non potest relatio actu conservari sine suo termino actuali. Patet consequentia, quia non potest effectus formalis conservari sine omnibus per se, & essentialiter requisitis ad illum. Maior vero patet, quia formalis effectus relationis est actu referre ad terminum: in hoc autem effectu includitur ipse terminus. Sicut motus aut actu non potest esse sine termino proprio, eo quod sit actualis via ad illum.

Ergo hoc longe facilius ad intelligendum in nostra sententia, scilicet quod relatio non sit res, aut modus realis distinctus à fundamento, & ei additus, sed sit ipsa meritas fundamenti, ut sic denominans subiectum. Nam cum illa denominatio sit pure respectiva, tantum consistit in quadam habitudine orta ex coexistentia termini, ideo mirum non est, quod talis entitas fundamenti conferre nullo modo possit denominationem illam, nisi posita coexistentia termini. Et ita facile solvitur ratio dubitandi in contrarium. Nulla enim hic interuenit entitas, quam Deus non possit conservare sine alia realiter distincta, nam totam entitatem fundamenti potest conservare sine termino, non tamen potest conservare illam entitatem sub tali ratione & denominatione, quia secundum illam involuit ipsum terminum: imo in re ipsa nihil distinctum addit, præter coexistentiam termini.

SECTIO IX.

Quæ distinctio necessaria sit inter fundamentum & terminum.

Hæc quæstio etiam expeditur facile ex hæcenus dictis. Quidam enim existimant necessariam esse inter illa distinctionem realem, ut Soncin. 5. Metaph. qu. 29. & significat, debere esse omnimodam distinctionem, ita ut non sufficiat distingui tanquam totum & partem. Fundatur præcipue, quia alias totum continuum referretur infinitis relationibus realibus diversarum proportionum maioris inæqualitatis ad infinitas partes proportionales, quod est inconueniens. Vnde simili argumento probat D. Thomas 2. cont. Gent. c. 12. ratione 3. non posse vnâ quantitate referri relatione reali ad quantitatem maiorem possibilem, quia alias haberet simul relationes infinitas, cum numeri, vel quantitates maiores possint in infinitum multiplicari.

Alii vero putant, nullam distinctionem in re esse necessariam, quod maxime videri potest in relatione identitatis eiusdem ad seipsum. Quia tam proprie & à parte rei sine fictione intellectus est aliquid ens idem sibi, sicut est diuersum ab alio, vel simile alteri: ergo tam est illa relatio realis, sicut alia. Atque hoc maxime opinantur aliqui, si contingat idem fundamentum esse in diuersis subiectis: ut v.g. si eadē albedo esset in duobus hominibus, aiunt referri inter se similitudine reali, quia fundamentum distinguitur à termino qui terminat, etiam si non distinguatur ab ipsa ratione terminandi. Et hoc sentit Scotus in 1. distinct. 31. & in quodlib. quæst. 6.

Resolutio.

Dicendum vero est, ad relationem realem necessariam esse, ut fundamentum, & terminus formaliter sumptus, in re ipsa distinguatur. Hæc est sententia Diui Thomæ 1. par. qu. 42. art. 4. ad tertium ubi propter hanc causam negat æqualitatem inter diuinas personas esse relationem realem: negat etiam idē referri ad se ipsum relatione reali. Et hoc sequuntur omnes Thomistæ. Et quod requiratur aliqua distinctio in re inter correlatiua realia, est fere principium per se notum in Metaphysica. Nam correlatiua censentur realiter opposita, non opponitur autem idem sibi ipsi: oportet ergo ut correlatiua in re aliquo modo distinguantur. Vnde necesse etiam est, relationes reales oppositas, esse in re aliquo modo distinctas, tum propter oppositionem, tum etiam quia vna quæque relatio in re est idem cum suo extremo, ut supra ostensum est: ergo si extrema sunt distincta, etiam relationes. Quocirca si relationis terminus est relatio opposita, hinc satis concluditur relationem & terminum debere in re esse distincta. Si vero formalis terminus relationis est aliqua forma absoluta, etiam concluditur debere in re distingui. Quia talis formalis terminus non potest esse nisi fundamentum oppositæ relationis, ut infra dicam: sed non minus necesse est fundamentum vnius relationis distingui à relatione opposita, quam relationes ipsas oppositas: ergo. Probat minor, quia relatio & fundamentum sunt in re idem: ergo quantum relatio distinguitur à relatione opposita, tantum in re distinguitur fundamentum vnius relationis ab eius opposita: ergo æque etiam distinguitur à fundamento relationis oppositæ. Item, quia non solum relationes, sed etiam extrema seu subiecta relationum debent esse in re distincta, quia non potest intelligi realis & vera habitudo inter ea, quæ in re non distinguuntur: quia omnis habitudo, ut ex termino ipso constat, postulat extrema: extrema vero includunt pluralitatem, & conse-

Tota. II. Metaphys.

quenter aliquam distinctionem rei. Denique in ipsa definitione relatiuorum hoc continetur, quia debent esse ad aliud. Si autem subiecta relationum oppositarum debent esse inter se distincta, maxime id verum habet de subiectis, seu fundamentis proximis, quibus relationes proxime in sunt, nam illis proxime per se conferunt suas proprias & formales habitudines, ergo distinctio hæc maxime requiritur inter ipsa fundamenta oppositarum relationum, & consequenter etiam inter relationes ipsas, ac denique relationem & terminum.

Quantum oporteat esse distinctionem prædictam.

Quanta vero debeat esse hæc distinctio, dubitari potest. Breuiter tamen cenſeo non esse necessariam equalem, in omnibus sed iuxta naturam fundamentorum, & modum relationum pensandum id esse. Sæpe enim hæc distinctio debet esse realis & suppositalis, ut in relatione patris & filii. nam quia tales relationes fundantur in reali processione vnius suppositi, & non potest vnum suppositum realiter procedere, nisi ab alio supposito, ideo talis relatio requirit distinctionem realium suppositorum. Et similiter relatio specificæ identitatis requirit realem distinctionem naturarum substantialium, & consequenter etiam suppositorum, sed cluis miraculis. Evidem est proportionem seruata de relatione æqualitatis vel similitudinis: requirunt enim distinctionem realem talium formarum, & consequenter etiam subiectorum ex natura rei. Ad aliquas vero relationes existimo sufficere distinctionem modalem, nam sicut est vera efficientia aut emanatio inter rem & modum, ita etiam potest esse vera relatio. Item quia distinctio modalis, vera distinctio est, & sufficit ad oppositionem vel habitudinem, propter quam necessaria est distinctio inter relationem & terminum.

An vero sufficiat distinctio inter totum & partes, dubitari potest, propter argumentum Soncinatis de infinitate relationum. Vnde dici potest, quod licet distinctio inter totum & partem, quatenus aliquo modo realis est, sit maior quam modalis distinctio, tamen quatenus extrema non sunt ita condistincta, sed in vno aliud includitur, minus sufficere ad fundandam relationem realem. Sed difficile hoc creditur est, primo, quia simpliciter illa distinctio est vere in re, & est maior quam modalis. Item quia causa materialis, vel formalis videntur realiter referri ad suum effectum, qui est compositum ipsum, à quo tamen non distinguuntur, nisi sicut pars à toto. Item quia duæ medietates eiusdem continui videntur inter se referri relatione reali æqualitatis, nam in re vere distinguuntur, & non ut includens & inclusum, sed ut condistincta, & si essent continuæ tantum referrentur relatione reali: vno autem per continuationem non potest hanc relationem impedire, maior enim est vno inter rem & modum, aut inter materiam & formam, quia vno non tollit omnem distinctionem. Quod si illæ medietates inter se referuntur relatione reali, idem erit de earum medietatibus inter se comparatis, & ita etiam sequitur infinitas relationum. Neque videtur esse vllum inconueniens, quod in continuo ita sint infinitæ relationes, sicut sunt in finita puncta vel partes cum relationes nihil rei addant ipsis fundamentis.

Solutio argumentorum.

Per hæc ergo satis responsum est priori sententiæ. Idem ad seipsum ratiōis tantā
Ad posteriorem vero negatur identitatem eiusdem ad se ipsum esse relationem realem, sed rationis tantā
tantum. Quod autem res dicatur eadem sibi finire relationem
relationis, vel falsum est, quia necessaria est
comparatio intellectus, quia eadem ad se ipsam ita
com-

Xx 3

comparatur, ac si essent duo extrema, vel certe si secludatur hæc comparatio in se solum est res ipsa, & negatio distinctionis, quam solum potest addere hæc entitas ipsa rei, vt supra Disput. 8. visum est. Atq; idem censeo de propria similitudine inter duo subiecta alba, si eandem numero haberent albedinem quia conuenientia illa, quam in albedine haberent potius esset identitas in eadem numerica forma. Quod vt magis intelligatur, distinguere ibi possumus conuenientiam in forma albedinis, vel in vnione ad eandem formam: prior conuenientia est identitas quadam, & ideo non est relatio realis: posterior vero potest esse similitudo & relatio, quia licet forma sit eadem, vnio ad diuersa subiecta necessario est diuersa, & ideo quadam ad illam est sufficiens distinctio, & similitudo vel relatio realis fundari possit. Vt si duæ humanitates essent vnitæ Verbo diuino non videtur dubium, quin essent vere similes in vnione hypostatice, quæ non esset in eis eadem numero, sed distincta, ideoq; possent sub ea ratione referri relatione reali. Non potest vero hinc argumentum sumi ad relationes diuinas prout terminantes (vt nostro modo loquamur) eandem essentiam Dei, quia non terminant per vnionem, sed per simplicissimam identitatem.

Duo alba eandem albedinem, an relatione per similitudinem realis in similitudinis.

SECTIO X.

*An tria relationum genera triplici fundamento re-
ferantur ab Aristotele distincta.*

I.

In hac sectione examinanda est doctrina Aristotelis libro 5. Metaph. c. 15. vbi agens de Ad aliquid, ad tria genera relationum omnia refert: quæ distinguit ex triplici fundamento seu ratione fundandi relationem.

II.

Quas relationes in primo genere collat Aristoteles.

Partitio & doctrina Aristotelis proponitur.
In primo genere constituitur eas relationes, quas dicit fundari in vnitate vel multitudine, quod postea subdiuidit in varias species, nam in vnitate ait fundari æqualitatem, similitudinem & in vniuersum identitatem eorum, quorum vna est substantia. Nam si milia dicantur, quæ habent vnā qualitatem, æqualia, quæ habent vnā quantitatem, eadem vero, quæ habent vnā substantiam, quod potest intelligi vel proprie & in rigore de substantia, vel generatim de essentia, quod infra videbimus. In numero vero ait fundari omnes relationes, quæ aliquo modo secundum quantitatem dicuntur, & ab vnitate recedunt, vt sunt omnes proportionales inter numeros in æquales, siue illæ definite seu generatim significantur, vt excedens, multiplex, &c. siue definite vt duplum, triplum, &c. Vnde licet hæc relationes inueniri etiam possint inter quantitates continuas, tamen dicuntur fundari in numero, quatenus requirunt diuersitatem in quantitate. Atq; eadē ratione ad idem fundamentum pertinent relationes omnes dissimilitudinis, distinctionis, & similes, quia in numero aliquo modo fundantur: hic enim non sumuntur in rigore vnitas & numerus pro quantitatis, sed generalius. Illud enim est considerandum, Aristotelem semper loqui de his rebus in plurali, quia propriissime loquendo, ambæ relationes oppositæ huius generis, sunt quæ requirunt in fundamento, aut numerum aut aliquam vnitatem plurium (ita enim est hæc vnitas intelligenda.) Vnde si de singulis relationibus loquamur, vnaquæque requirit fundamentum, non quod simpliciter sit numerus, sed quod cum alio componatur numerus, vel habeat vnitatem.

III.

Quas relationes fundantur in potentia agendi & patiendi, vel in actionibus earum: quod subinde distinguit in varias species, quas partim sumit, vel ex eo, quod relationes

fundantur in sola potentia abstrahendo ab actione, vel vt subest actioni. Et adhibet exempla, vt calefactum & calefactibile: calefactiens & calefactum. In quibus oportet duo aduertere, vnum est, cum Aristoteles ponit relationem realem inter potentiam & possibile, nunquam loqui de effectu possibili obiectiue sumpto, vt videtur intellexisse Gregorius in superioribus citatus, qui ex hoc exemplo Aristotelis colligebat, dari relationes reales ad terminos non existētes, sed possibiles: Aristoteles autem aperte loquitur de potentia passiva seu subiecto calefactibili, vt declarat his verbis. Et vno nomine, actum ad passivum, & actum autē & passivum, ex potentia actiua & passiva potentialiumque actionibus dicuntur, vt calefactum ad calefactibile. Hinc secundo considerandum est, alium esse terminum realem relationis potentie actiue, vt sic abstrahendo ab actione, à termino potentie actiue, vt subest actioni, seu vt facit, nam prior terminus est potentia passiva, & alioqui non potest esse terminus realis: posterior vero est ipse effectus, vt iam fluens à potentia agentis. Rursus vero addit Aristoteles, hanc relationem, quæ fundatur in potentia sub actione, variari iuxta varias temporis differentias: alia enim fundatur in præsentis actione, vt relatio ad facientem, calefactientis, &c. Alia in actione præterita vt relatio patris & alia in actione futura, vt quod futurum est (inquit) ad id quod faciendum, quod habet difficultatem infra tractandam.

In tertio genere ponit Aristoteles relationes, quas vocat mensurabiles ad mensuram, vt sunt (inquit) relationes scientiæ ad seibile, intellectus ad intelligibile, aspectus ad spectabile. Assignat autem notandum discrimine (quod grauius quæstionibus occasione præbet) inter hoc genus & duo priora, quia in prioribus (inquit) vtrumque relatiuum dicitur ad aliquid, quia id ipsum, ad quod vnum quodque est, aliud dicitur, & non quia aliud ad ipsum: at vero in tertio genere, licet vnum relatiuum dicatur ad aliquid, quia vere est aliud, alterum vero, quod illi correspondet, non dicitur ad aliud, quia vere sit ad aliud, sed quia aliud, est ad ipsum. Vt scientia & seibile, quamuis ad aliud dicatur, tamen diuerso modo, nam scientia sic dicitur quia vere est aliud, seibile vero minime, sed solum quia scientia est ad ipsum: idemq; est de intellectu intelligibili & similibus. Quam differentiam nulla ratione probat Aristoteles, sed vt manifestam tradit.

Sine diuisione conuenienter data.

Hæc est Aristotelis diuisio & doctrina. Circa quam duo præcipue declaranda occurrunt: in quibus variæ difficultates attinguntur. Primum, an singula membra illius diuisionis, conuenienter assignata sint. Secundum, an illa diuisio sit ad æquata relationi prædicamentali, ita sit sufficiens totam eius differentiam latitudinem comprehendat. Ratio dubitandi circa priorem partem est primo. Quia relationes primi generis non videntur reales: ergo. Probat antecedens primo quoad relationes vnitatis, quia vnitas illa in qua fundantur, non est realis, sed rationis tantum: ergo nec relatio in ea fundata potest esse realis. Antecedens patet, quia illa non est vnitas numeralis, nam hæc fundatur identitatem eiusdem ad seipsum, quæ est relatio rationis, vt supra diximus: ergo est vnitas specifica, vel alia superior omnis autem alia vnitas præter numeralem est vnitas rationis. Nec refert si quis dicat vnitatem formalem esse realem, nam hæc etiam non est realis, nisi in quantum in re est eadem cum numerica, licet ratione distinguantur: vnde ita multiplicatur in rebus, sicut ipsa vnitas numerica, vt in superioribus visum est: ergo non magis potest esse fundamentum relationis realis, quam vnitas numerica. Et confirmatur, ac declaratur, nam vnitas, quæ sit fundamentum relationis, debet esse vnitas plurium, nam vnitas vniuersalisq; vt sic non fundatur relatione.

lationem ad aliud: debet ergo esse unitas plurium, sed omnis unitas plurium re distinctorum est unitas rationis, ergo. Dices, hoc esse verum de unitate quasi positiva & uniuersali, tamen unitatem negatiuam quia una res non se habet aliter quam alia in aliqua forma vel proprietate, in rebus ipsis esse: ita enim respondent aliqui Thomistæ, Capreolus in primo, distinctione trigesima, questione prima. Soncin quinto Metaphys. questione 34. & Caietan questione se prima de ente & essentia. Sed contra, quia non magis potest negatio aut priuatio fundare relationem realem, quam ens rationis, quia etiam priuatio secundum se sumpta ens rationis est, nihilque reale in rebus ponit: ergo non potest fundare relationem realem. Atque hæc ratio videtur etiam probare, relationem fundatam in numero non posse esse realem, quia proxima ratio fundandi eius est aliqua negatio, nam numerus vel multitudo distinctione constituitur: distinctio autem seu diuisio in negatione formaliter consistit, ut in superioribus visum est. Et declaratur exemplis, nam inæqualitas, verbi gratia, in hoc proxime fundatur, quod hæc quantitas aliquid non habet, quod habet alia, hæc autem negatio est: similiter dissimilitudo proxime fundatur in hoc quod hæc quantitas non habet essentiam quam alia, & e converso.

VI. Secundo principaliter argumentor, nam si unitas specifica est sufficiens fundamentum relationis, sequitur multa absurda. Primum est inter res singulorum prædicamentorum, quatenus sunt eiusdem speciei confluere relationem identitatis seu similitudinis: quod ipsemet Aristoteles concessisse videtur, cum dixit, eadem esse, quorum una est substantia, id est essentia & illa omnia collocat in hoc genere. Nec refert si quis nomine substantiæ, non essentiam, sed propriam substantiam intelligat, quod est probabile quia saltem à paritate rationis sumitur sufficiens argumentum, quia tam similes sunt duæ actiones, vel duo ibi, sicut duæ albedines. Falsitas autem consequens probatur, quia inde fieret etiam duas relationes eiusdem speciei, ut duas paternitates, referri relatione reali similitudinis: est enim omnino eadem ratio. Consequens autem est falsum, quia relatio non potest fundari in relatione: alioquin in qualibet relatione essent infinitæ relationes, nam sicut prima fundat secundam, ita & secunda poterit fundare tertiam: nam erit similis, vel dissimilis, seu distincta ab aliis & idem erit de tertia respectu quartæ, & sic in infinitum. Secundo sequitur inter duas quantitates bipedales esse duas relationes reales, alteram identitatis, quatenus sunt eiusdem essentia, alteram æqualitatis, quatenus sunt eiusdem magnitudinis: poteritque amitti prior manente posteriore, nam inter quantitatem bipedalem & tripedalem est similitudo essentie, quanquam non sit æqualitas. Similiter dicendum erit, calorem intensum & remissum referri una relatione reali identitatis in essentia, & altera dissimilitudinis in intensione, & similia: quæ videntur absurda.

VII. Tercio sequitur, non tantum similitudinem specificam, sed etiam genericam, vel analogam fundare propriam relationem realem, est enim proportionalis ratio, nam licet similitudo generica non sit tanta quanta specifica: tamen est vera dissimilitudo & unitas: ergo fundabit relationem realem, quamuis non eiusdem rationis: nec fortasse tam perfectam. Item, quia si unitas generica non sufficiat ad hanc relationem propter varias differentias específicas, neque unitas specifica sufficeret propter varias differentias indiuiduales, nam eandem proportionem sequantur in identitate reali & distinctione rationis, est ergo eadem ratio, ergo, sicut specifica unitas fundat relationem rationis, ita generica. Consequens est falsum, tum quia res specie distinctæ, quamuis conueniant in genere, simpliciter sunt dissimiles,

potius quam similes ut albedo, & nigredo, tum etiam quia alias, cum rerum conuenientia & differentia possint in infinitum multiplicari per intellectus abstractiones, etiam relationes similitudinis vel dissimilitudinis infinitæ essent in una re, vel respectu alterius, cum qua conuenit in differentia specifica, & in omnibus superioribus prædicatis, vel respectu diuersarum, quatenus vni est similis in specie, alteri in genere proximo, vel remoto. Eademque difficultas, proportionem seruata, inuenitur in relationibus, quæ dicuntur fundatæ in numero vel disconuenientia, nam una relatio erit ad rem distinctam in specie vltima, alia ad varias res in vno vel alio genere diuersas: quæ fere in infinitum multiplicari possunt. Ad id etiam incredibile videri, quod proportionem omnes, quas Arithmetici inter numeros speculantur, sint reales, tum quia non potest assignari vnum subiectum adequatum talis relationis, cum totus numerus non habeat in re veram & realem unitatem, tum etiam, quia illæ potius videntur cõparationes & cõsiderationes intellectus, quam reales habitudines: at vero Aristoteles æque numerat omnes illas ut species sub hoc genere contentas.

VIII. Tertia principalis difficultas est circa idem genus, quia vel huiusmodi relationes sunt aliquæ res vel modi reales additi ipsis formis absolutis, vel non. Primum dici non potest, ut superius de toto hoc prædicamento generaliter dictum est, & specialiter de hoc genere videntur satis probare duæ primæ difficultates hic propositæ, quia multiplicantur in eadem re infiniti modi, qui non solum necessarij non sunt, verum nec intelligi possunt, nec ad certam aliquam rationem reduci. Item, quia unitas inter huiusmodi res non est aliquid aliud ab ipsis rebus, cur ergo erit ratio, ut aliquid distinctum inde resultet? Si vero non sunt modi in re distincti, non possunt esse habitudines reales, sed mera coexistentia plurium rerum absolutarum talium conditionum. Probatur, quia habitudo realis non potest rei conuenire, nisi vel sit ei intrinseca, & ex se, vel sit ei addita: in præsentia autem, quando una albedo sit similis alteri, non additur ei intrinseca habitudo realis, nam si adderetur, esse ex natura rei distincta, neque enim potest intelligi additio in re sine distinctione inter id quod additur, & cui additur. Rursus neque illa habitudo est intrinseca & essentialis albedini, tum quia simpliciter potest esse sine illa, tum etiã, quia omnis habitudo intrinseca & essentialis rei absolutæ, est transcendentalis: una autem albedo nullam habet habitudinem transcendentalem ad aliam. Ac propterea est maior ratio dubitandi in his formis absolutis, quam in his, quæ includunt transcendentalem respectum, nam in his posterioribus intelligi aliquo modo potest, ut sine additione reali idem respectus sub diuersis rationibus sit transcendentalis, & prædicamentalis, tamen in prioribus, rebus absolutis nullo modo videtur posse intelligi habitudo realis, si eis nihil intrinsecum additur, ut reuera non additur. Hoc igitur primum genus relationum videtur saltem magis continere relationes rationis, aut denominationes extrinsecas, & modos loquendi ortos ex comparationibus variis nostri intellectus inter res diuersas, quam veras & reales habitudines.

Quarta difficultas est circa secundum genus, in quo, ut à difficilioribus inchoemus, falsum plane videtur, quod Aristoteles ait, relationem causæ effectus ad effectum futurum, esse sub hoc genere, nam illa non potest esse relatio realis, tum quia terminus non est actu existens, nam quod futurum est, nondum est: imo nondum fit: alias non esset relatio causæ operaturæ, sed operantis. Tum etiam quia ratio fundandi, vel conditio necessaria, scilicet actio, nondum est: quod autem illa conditio necessaria sit, patet, quia alias nullo modo esset relatio agentis, seu acturi, sed solum potentis agere. Deinde, est etiam

VIII. Tertia difficultas circa primum genus relationum.

IX. Quarta.

difficile, quomodo relatio fundata in actione præterita, sit realis, cum quia illa actio iam non est: ergo nec potest esse fundamentum, aut ratio alicuius relationis: cum etiam, quia Petrum, verbi gratia, genuisse Paulum, est solum denominatio extrinseca ab actione præterita: quomodo ergo potest in eo fundari intrinsecus respectus realis. Maxime, quia ea denominatio æque dicitur, siue filius genitus viuât, siue non, semper enim verum est dicere, Petrum genuisse Paulum, imo si modum loquendi attendamus, eodem modo dicitur pater eius. Atque hinc rursus etiam est difficile, quod relatio agentis, etiam de præfenti sit realis in ipso agente, cum ipsa actio non sit in agente, & consequenter extrinsece denominet agens. Et confirmatur, nam Aristoteles ait in tertio genere, relationem scibilis non esse realem, eo quod res dicitur scibilis per habitudinem scientiæ ad ipsam, at vero etiam agens sic denominatur per habitudinem actionis, quæ est in passio ad ipsum principium agendi: ergo pari ratione non resultabit in ipso principio agendi aliqua relatio intrinseca ipsi agenti. Vltimo de relatione agentis in potentia, ut sit etiam dubitari potest, saltem quando principium agendi non est per se institutum ad illud munus: tunc enim non habet habitudinem transcendentalem ad rem in potentia, vel effectum possibilem: ergo neque habebit prædicamentalem. Consequentia fundatur in tertia difficultate supra propoſita.

X.
Quinta.

Quinta difficultas est circa tertium genus. In quo primum dubitari potest de discrimine assignato ab Aristotele inter hoc genus & alia: sed hoc peculiarem sectionem requirit, quam infra tractabimus. Nunc propriam difficultatem habet, quomodo ratio mensuræ possit esse fundamentum relationis realis, cum ipsa ratio mensuræ realis non sit, sed rationis tantum, ut supra ostensum est, tractando de quantitate. Quod si dicas, ibi fuisse sermonem de mensurâ quantitatis, hic autem de mensurâ veritatis. Hoc potius augeat difficultatem, quia multo minus potest hæc ratio mensuræ esse realis, ut patet, quia scientia vel iudicium intellectus æque mensuratur ab objecto existente vel non existente. Item illa mensuratio non est actio aliqua, nec est aliquid rei, ut patebit discurrendo per singula prædicamenta.

Sine sufficiens dicta diuisio.

XI.
Sexta.

Sexta & vltima difficultas est, quia non videntur sub his tribus membris sufficienter comprehensæ omnes relationes, sunt enim alia, quæ non minus reales videntur, quam quæ in prædictis generibus continentur. Assumptum patet primo de relatione appetitus ad appetibile, & omnium quæ sub hoc genere continentur, ut amoris ad amabile, desiderii ad desiderabile, &c. Hæc namque relationes non fundantur in vnitatem, vel actionem, ut constat, neque etiam in rationem mensuræ, quia in amore non est veritas, quæ mensuratur per obiectum amabile. Quod si dicas, non veritatem, sed perfectionem vel honestatem amoris mensurari ex obiecto amabili: certe hoc modo intercedet relatio mensuræ inter omnem effectum & causam, vel formalem, quæ est mensura intrinseca perfectionis rei, vel efficientem exemplarem, aut finalem, quæ possunt esse mensuræ extrinsecæ. Et imperfectiores species vnius generis referuntur relatione mensurati ad supremam speciem, tanquam ad mensuram earum. Præterea relatio vniouis ad nullum genus ex prædictis videtur pertinere, quia maxime ad primum (nam de aliis non videtur posse esse dubium) sed neque ad illud pertinet, quia aliud est convenientia & vnitatem, de qua ibi est sermo aliud vero vniouis seu coniunctio, quæ potest esse rerum omnino distinctarum, ut est relatio vniouis, verbi gratia, humanitatis ad Verbum, & alia similes. Si-

milis fere est difficultas de relatione contactus, propinquitatis, & distantie, ac denique de relatione causæ finalis, formalis, & materialis, nam hæc omnes non habent illa fundamenta.

Defenditur diuisio ab Aristotele tradita.

Hæc sunt potissimæ difficultates, quæ circa dictam diuisionem occurrunt, quibus non obstantibus amplectenda est, & convenienter explicanda Aristotelis doctrina aut diuisio: quam omnes eius interpretes, & Scriptores, Metaphysicarum questionum sequuntur, & Theologi etiam, ut patet ex Diuo Thoma, prima parte, quæstione decima tertia, articulo septimo, & quæstione vigesima octaua, articulo primo, & secundo contra Gentes, cap. vndecimo, & duodecimo, quibus locis Caietanus & Ferrarientis, de his relationibus multa disputant, Capreolus, & Hispanensis in primo, partem distinctam decimanonam, quæstione secunda. Et tertio, partim distinctione trigesima & trigesima prima, ubi etiam Scotus & alii Theologi, & alii locis supra citatis. Fundamentum præter authoritatem Aristotelis est, quia relationes pertinentes ad singula ex his generibus sunt reales, ut patet ex communi omnium Philosophorum consensu, & ex dictis supra de entitate harum relationum. Nam si quæ sunt relationes reales; maxime similitudo aut paternitas, aut relatio scientiæ ad scibile, quæ sunt relationes ad tria genera dicta pertinent: quia si hæc relationes non sunt reales, & prædicamentales, quænam esse possent, quæ rationabiliter possint tales existimari? Hoc ergo satis est ut illa tria genera in prædicamento ad aliud constituantur, siue sint aliqua relationes rationis, quæ habeant proportionem cum his generibus, siue non. Nam si non sunt, satis constabit esse hæc genera omnino realia, si vero sunt, non pertinebunt directe ad hæc genera, ut diuidunt prædicamentum ad aliud, sed habebunt in illis analogiam quandam seu proportionem.

Quod autem hæc genera inter se distincta sint in ratione relatiua, primum videtur satis notum ex ipsis denominationibus, quas tribuunt, sunt enim valde diuersæ. Deinde optime explicatur res ipsa ab Aristotele ex ipsis fundamentis, seu rationibus fundandi; nam cum vna ex potissimis causis relationis sit fundamentum eius, imo cum ab eo habeat entitatem suam; nullum potest esse maius indicium distinctionis relationum, quam distinctio fundamentorum formalium, ac proximorum, de his enim sermo esse debet. Nam fundamentum remotum vel potius subiectum non ita per se concurrat ad relationem, & ideo distinctio eius non est ita sufficiens fundamentum ad distinguendas relationes. Quod vero fundamenta illorum trium generum sint omnino distincta, etiam per se manifestum: recte ergo ex eorum distinctione distinctio illa relationum sumpta est.

Dices; potius fuisse sumendam distinctionem relationum ex terminis, nam quæ dicunt essentialem habitudinem ad aliud, ab illo sumunt specificationem, & consequenter distinctionem, ut motus a terminis potentia, & habitus ab obiectis. Respondetur primo, id esse verum de distinctione specifica & vltima: distinctionem vero genericam, seu subalternam, posse interdum aliunde sumi. Secundo responderetur in illa distinctione non esse prætermisissos terminos formales, sed vel expresse, vel saltem implicite significatos esse in illis tribus generibus. Nam cum relatio primi generis dicitur fundari in vnitatem, ibi includitur, quod terminatur etiam ad aliud, quatenus aliquo modo vnum est, nam ut infra ostendam, quod in vno relatiuo est fundamentum relationis ad aliud, est etiam ratio terminandi relationem alterius. Et simili ratione, cum in secundo genere dicitur relationem

nem fundari in potentia, hoc ipso indicatur terminari etiam ad potentiam vel effectum, si relatio non in nuda potentia, sed ut est sub actione fundetur: sic enim relatio potentiae actus terminatur ad passivum, & est conuerso: relatio vero potentiae agentis terminatur ad suum effectum. In tertio autem genere clarius constat, relationem mensurabilis ad mensuram terminari. Non est ergo illa distinctio ita sumpta ex fundamentis, quin termini etiam includantur. Cum enim haec sint duo principia suo modo intrinseca relationum, neutrum potest excludi ab earum constitutione & distinctione; sed fundamentum est quasi materiale, terminus vero quasi formale, quia est ultimum in quod tendit relatio.

De sufficientia dictae diuisionis.

XV. Tandem, quod illa diuisio sufficiens sit, & complectens omnes relationum species, quae ad predicamentum ad aliquid pertinere possunt, omnes citati auctores docent. Rationem autem sufficientiae eius tradit Diuus Thomas quinto Metaphys. sect. 17. Quia tribus tantum modis contingit vnam rem ordinari ad aliam, scilicet, vel secundum esse, secundum quod vna res pendet inesse ab alia, & sic est tertius modus; vel secundum unitatem actuum & passivum, secundum quod vna res ab alia recipit, vel alteri confert aliquid, & sic est secundus modus, vel secundum quod quantitas vnus rei potest mensurari per aliam, & sic est primus modus. Difficilis vero est haec ratio, nam habitudo ad aliud secundum dependentiam in inesse, si generatim sumatur, magis videtur pertinere ad secundum genus, cum effectus pendeat in esse a sua causa: si vero sumatur secundum peculiarem modum dependentiae, quae est scientiae vel potentiae ab obiecto, sic tot essent distinctiones modi relatiuorum, quot sunt modi dependentiarum. Cur enim potius illa modus dependentiae constituit peculiare genus relatiuorum, quam alius? Item falsum videtur, quod quantitas ut habet rationem mensurae fundet primum modum, tum quia Aristoteles non assignat ibi rationem mensurae, sed unitatis vel numeri, quae est longe diuersa ratio; nam quando duae quantitates dicuntur aequales, non est vna mensura alterius, nec est conuerso, nec inter eas hoc attenditur, sed ratio unitatis, & idem a fortiori est de similitudine, vel identitate, & ideo, ut diximus, unitas ibi non sumitur quantitativae, sed generalius. Tum etiam, quia ratio mensurae quantitativae non est per se apta ad fundandam relationem realem, cum solum sit extrinseca denominatio rationis, ut supra tactum est.

XVI. Aliam rationem huius differentiae indicat eodem loco Alexand. Alenf. dicens, illam diuisionem sumptam esse ex tribus modis vniuersalibus entis, qui sunt, idem & diuersum, quoad primum: potentia vel actus, quoad secundum, & perfectum (inquit) vel imperfectum, quoad tertium, eo modo quo imperfectum a perfecto mensuratur, & diminutum a completo: & quia isti modi sufficienter variant naturam fundamentorum, id est sunt tres species relationis. Sed difficile est, quod ait, tertium membrum sumi ex modo entis secundum perfectum vel imperfectum: nam, licet sensus referatur ad sensibile secundum illud genus, non mensuratur ab illo ut imperfectum a perfecto, sed solum dicitur mensurari tanquam a termino specificante, qui interdum potest esse perfectior, interdum aequalis, interdum minus perfectus, ut videre etiam est in intellectu & intelligibili. Deinde, quamuis asserat illos tres modos sufficienter diuidere fundamenta relationum, non tamen rationem sufficientiae reddit, neque ex vi illius explanationis declarat distinctionem eorum inter se. Nam etiam potentia & actus comparantur ut perfectum & imperfectum, & potentia dici potest mensurari per actum, quatenus illi proportionatur, & commensuratur, propter quod

etiam dicuntur potentiae per actus specificari. Existimo ergo nullam aliam rationem sufficientiae Aristotelem habuisse, praeter inductionem quandam, quam intellexit, nullam inueniri relationem quae ad aliquid ex dictis capitibus reuocari non possit: quod non potest melius constare, quam respondendo difficultatibus tactis. Nam si nullam inuenimus relationem, quae non habeat aliquid ex his fundamentis, sufficiens signum nobis erit, diuisionem illam sufficientem esse.

SECTIO XI.

De primo genere relationum, in numero, vel unitate fundato.

D singulas difficultates Sectione superiori propositas, maioris claritatis gratia fere singulis sectionibus respondimus.

Ad primam igitur respondetur, aliud esse loqui de duabus relationibus duorum extremorum, quae dicuntur in unitate fundari, aliud vero de singulis earum. Vnaquaeque enim duarum relationum similitudinis, verbi gratia, fundatur in vna qualitate in quantum in se est vna unitate formali, non quidem quantum ad id quod addit unitas supra ens, nam illud est negatio, & ideo non potest fundare relationem realem, ut recte argumentum probat, sed quantum ad illam positivam rationem entis, quae subternitur illi negationi. At vero loquendo de ambabus relationibus duorum extremorum, illae dicuntur fundari in unitate eorum, quia ratio cur simul confluant illae duae relationes, positis illis duobus extremis, non est solum quia singula extrema habent inter se talem unitatem, sed etiam quia illa unitas est eiusdem rationis in utroque: quod idem est ac si diceretur, ideo illa referri inter se, quia habent convenientiam realem. Et quamuis haec convenientia non sit aliqua unitas realis illorum duorum extremorum inter se, ut bene etiam in argumento sumitur loquendo de propria & formali unitate: datur tamen in re fundamentum illius unitatis, siue quoad negationem, siue quoad unitatem rationis: & illud fundamentum sufficit, ut in illis extremis tales relationes confluant.

Et simili modo respondendum est ad alteram partem de relationibus fundatis in multitudine, distinctione vel diuersitate. Nam licet multis propter illud argumentum probabiliter visum sit, illas relationes non esse reales sed rationis, quia non habent reale fundamentum proximum, vel formalem terminum: nihilominus loquendo cum communi sententia & consequenter, verius dicitur eandem esse rationem de his relationibus, & de illis quae fundantur in unitate. Nam sicut distinctio includit negationem, ita etiam unitas: & est conuerso, sicut negatio quam dicit unitas supponit entitatem quae potest esse fundamentum relationis, ita etiam distinctio realis est inter extrema realia, in quibus fundatur negatio ibi inclusa: in eis ergo ut realia sunt, poterit etiam fundari relatio realis. Vnde in exemplis ibi adductis, quamuis verum sit in relatione inaequalitatis alterum extremum carere parte aliqua magnitudinis alterius extremi, tamen relatio non fundatur formaliter in ea carentia, sed in hoc quod haec quantitas tanta est, illa vero tanta. Et idem est de dissimilitudine: superponitur enim duas essentias, quarum vna non est alia, non tamen fundatur proxime in illa negatione, sed in ipsismet essentis, quatenus secundum unitates formales plures essentialiter sunt. Quod declaratur exemplo, nam lucidum & tenebrosum etiam habet dissimilitudinem, quoad illam negationem, quia in vno non est forma lucis, quae est in alio, & tamen non est inter eas relatio realis dissimilitudinis, quia ex parte

I.

II.

III.

parte alterius extremi, nec est fundamentum, nec formalis terminus politius talis relationis.

Relatio unitatis in rebus omnium predicamentorum fundari potest.

IV.

IN secunda difficultate multa tanguntur, quæ singulas possent quaestiones postulare: ea tamen breviter transigemus, ne in explicandis minutissimis entibus nimium morosi simus. Primo itaque petitur, an relatio similitudinis, & alia huius generis, fundari possent in sola quantitate & qualitate: vel etiam in rebus aliorum predicamentorum. Et quidem de substantia iam vidimus sectione precedente eandem esse rationem, quoad hanc partem, de quantitate, & qualitate. Et ratio ibi facta videtur mihi concludere de quacunque vel modo seu entitate, præsertim aboluta ut interim relationes omittamus, cur enim duo calores sunt realiter similes, & ut sic realiter referuntur, & non duæ calefactiones, vel duo ubi, & quæcunque alia similia? Item inter duas actiones est vera & politica contrarietas: hæc est autem relatio, quæ ad hoc genus pertinet, fundatur enim in peculiari quodam modo distinctionis. Itaque quantum ad cetera predicamenta, extra ad aliquid, facile concedimus illationem ibi factam. Neque contra hoc consequens, quantum ad hanc partem, aliquid ibi obicitur. Verum est, D. Thom. 5. Met. lect. 17. omnino excludere quatuor ultima predicamenta, ut non possint esse fundamenta relationum, quia magis (inquit) consequuntur relationem, quam possint relationem causare. Sed exponi potest, ut intelligatur de his predicamentis secundum proprias rationes eorum, non vero secundum quod habent proportionem aut convenientiam cum aliis in ratione unitatis, vel distinctionis.

Vna relatio quomodo aliam fundare possit.

V.
Prima sententia

MAIOR vero difficultas est de ipsismet relationibus, in qua insinuat secundum & generalis difficultas, an relatio possit fundari in relatione. Est enim multorum sententia, relationem nunquam posse in relatione fundari. Ita sentit D. Thom. 1. p. qu. 42. art. 4. & 2. contr. Gent. ca. 13. & q. 7. de potent. art. 11. & in 1. d. p. 1. a. 1. idque sequuntur frequentius Thomista, Sonc. 5. Met. q. 29 ad 1. Ferr. 4. contra Gent. cap. 11. Fundamentum præcipuum est illud de processu in infinitum, qui inde sequeretur. Sicut ob rationem similem ad actionem non potest esse actio, nec ad motum motus, & in uniuersum procedendo ab effectu formali ad formam, si forma ipsa aliquo modo participat effectu vel denominationem eius, sistendum est in illa, ut per se ipsam talis sit, quod aliter dici solet procedendo à quod in quo, sistendum esse in quo. Ergo cum relatio sit, quæ relationum refertur, sistendum est in illa, ut non per aliam relationem referatur. Et confirmari potest hæc sententia Theologico argumento, quia alias inter diuinas relationes plures essent relationes reales, nimirum realis distinctionis, & dissimilitudinis quasi specificæ in ratione relatiua & similitudinis genericæ in eadem, & alia huiusmodi, quod est contra communem Theologorum doctrinam, qui tantum quatuor relationes reales in diuinis agnoscunt.

VI.
Secunda sententia

Contrariam sententiam tenet Scotus in 2. dist. 1. q. 4. & 5. & in 4. d. 6. q. 10. quem sequuntur Licherus, & Mairon. his locis: Item Mairon. in 1. d. 29. q. 6. Ant. Andr. 5. Met. q. 13. & lib. de sex princip. qu. 10. Fundamentum est tactum à nobis in prædicta difficultate, quia non apparet sufficiens ratio, ob quam similitudo inter duas paternitates non sit tam vera relatio, sicut inter duas albedines, cum in re ipsa habeant eundem modum convenientiæ & unitatis formalis, & eodem etiam modo à parte rei denominentur similes. Nam si quis velit dicere duas paternitates de-

nominari similes tantum fundamentaliter, vel negatiue, scilicet, quia non habent diuersam rationem, qui sic responderet, occasionem præbet, ut de quibuscunque rebus similibus idem dici possit, vel oportet ut sufficientem rationem differentie reddat, quæ nulla certe apparet. Idem argumentum est de relatione dissimilitudinis, quæ esse potest inter paternitatem, & relationem scientiæ, v. g. Item Arithmetici ponunt proportionalitatem fundatam in duobus proportionibus, quia sicut quatuor ad octo, ita tria ad sex: proportio autem non est nisi relatio: proportionalitas ergo nihil aliud esse videtur, quàm similitudo proportionum, quæ est relatio relationis. Atque hæc argumenta videntur sane convincere colequenter loquenda, quod vna relatio possit referri realiter ad aliam per relationes spectantes ad hoc primum genus. Quocirca sicut vnum, & multa, transcendunt omnia predicamenta, ita & relationes huius primi modi in rebus omnium predicamentorum inueniri possunt, non ut de essentia illorum, sed ut fundate in ipsis.

Nonnulli vero conantur has sententias in concordiam redigere, tum propter authoritatem D. Thomæ propter vim rationum. Aijunt enim, vnam relationem posse referri, realiter ad aliam, non tamen alia relatione, sed se ipsa, ut videtur processus in infinitum, & eadem sit simul quo & quod. Atque ita, proprie relatio non fundat relationem, cum non sit alia relatio quæ refertur, & qua refertur: secundum rationem autem potest dici fundare, & in quantum ipsa secundum rationem distinguitur in id quod refertur, & quo refertur. Cui sententiæ fauet Caiet. 1. p. q. 42. artic. 1. fundatus in verbis D. Thom. in solutione ad 4. quæ sunt hæc. *Vna relatio non refertur ad aliam per aliquam aliam relationem.* Circa quæ Caietanus addit, ex hac conditione relationis, scilicet, ut non fundetur super aliam relationem, non sequi, relationes relationum non esse reales, sed eas non esse alias à fundamentis. Vnde subdit, quod si relationes diuine alioqui non haberent identitatem in natura, referri possent relatione reali æqualitatis: tunc vero æqualitas Filii ad Patrem esset ipsa filiatio, & Patris ad Filium, ipsa paternitas.

Veruntamen hæc sententia non videtur posse in uniuersum sustineri, nam, ut forma quoad aliquam denominationem suscipiendā per se ipsam sufficiens sit, vel (sicut aijunt) ut se habeat, ut quo & quod, necesse est, quod illa denominatio sit & eiusdem rationis cum tali forma, & intrinseca & inseparabilis ab ipsa, ut patet in actione quæ se ipsa fit, quia ratio actionis est, ut fiat, cum per eam fit aliquid, & in quantitate, quæ se ipsa est quanta intrinsece. At vero si vna relatio refertur realiter ad aliam, sæpe ille respectus est longe diuersæ rationis à propria ratione & effectu formali talis relationis, & est illi extrinsecus & accidentalis: ergo non potest illa relatio per se ipsam ita referri, sed per aliam relationem. Probatur minor, quia formalis ratio, & effectus paternitatis est referre ad filium: cum vero ipsa dicitur similis alteri paternitati, si ad illam refertur realiter, ille est effectus formalis valde diuersæ rationis cum tendat ad terminum diuersæ rationis, & habeat rationem fundatam diuersæ etiam rationis. Rursus hæc denominatio similis est accidentaria paternitati, nam si in mundo non esset alia paternitas, non denominaretur similis, nec referretur illo modo: ergo quando sic refertur, non per se ipsam, sed per aliam relationem refertur.

Et confirmatur, nam quando dicitur vna relatio referri ad aliam realiter, non vero per aliam relationem, aut intelligitur non per aliam, nec re, nec ratione distinctam, & hoc manifeste probatur esse falsum argumento factum, nam quæ potest esse maior distinctio rationis, quam quæ est ex terminis diuersarum rationum, & quæ satis est, ut vna relatio sit accidentaria alteri? Aut est sensus, quod non refertur per aliam relationem.

relationem re distinctam, sed ratione tantum: & hoc non est peculiare in relatione, nam supra etiam à nobis dictum est, relationes quibus referuntur res absolute, non distingui nisi ratione à fundamentis absolutis. Vel si quis contendat, fundamentum absolutum referri relatione reali & in re distincta, vnam vero relationem posse referri relatione reali, non tamen in re distincta: primo supponit falsum, deinde oportet ut aliquam relationem huius discriminis reddat, quam hactenus nullus reddidit. Nam, quod quidam aient, relationem esse minutissimam entitatem, & ideo non posse fundare aliam in re distinctam, non satisfaciat, tum quia etiam relatio, quæ fundatur, est minutissima entitatis, tum etiam, quia iam supponitur prima relatio fundata in absoluto, & ideo mirum non est, quod possit fundare aliam proportionatam, sicut etiam motus vel tempus est satis diminuta entitatis, & tamen potest fundare relationem.

X. Distinguendum ergo videtur: nam quidam sunt respectus intime inclusi in ipsis relationibus, & inseparabiles ab ipsis secundum proprias rationes earum: alii vero sunt accidentarii. Priores tantum sunt ad proprios terminos vel ad relationes oppositas: posteriores vero sunt ad alios terminos, qui simpliciter sunt per accidens ad esse talis relationis. Exemplum sit in paternitate, quæ hoc ipso, quod refert patrem ad filium, includit intrinsecè & inseparabiliter oppositionem cum filiatione, & consequenter etiã distinctionem, est enim distinctio veluti quid superius inclusum in oppositione: oppositio autem est quid inclusum in cor-relatione. At vero respectus vnius paternitatis ad aliam in ratione similis non est ita inclusus in propria ratione paternitatis, & alia paternitas est terminus accidentarius & extrinsecus respectu alterius paternitatis.

IX. De prioribus ergo respectibus satis consentaneum est, quod Caiet. ait, et si secundum omnes illos eadem relatio referatur, non tamen alia relatione, sed se ipsa referri, cum in sua adæquata ratione omnes illos includat. At vero in respectibus posterioris generis non video, quomodo possit consequenter negari quin vna relatio possit per aliam referri, & ita aliam in se fundare, quia nec videtur posse negari, quin illo etiã modo relatio realiter referatur, ut argumenta facta probant, nec etiam potest dici, quod illo modo referatur per se ipsam, ut persuadent ea quæ contra vltimam sententiam diximus. Hinc vero vltius addo, sicut supra exponebam D. Thom. negantem relationes fundari in quatuor vltimis prædicamentis, ita etiam exponi posse de relationibus, nam relationes secundum propriam & intrinsecam rationem non referuntur relatione à se distincta, nec fundant illam at vero prout aliquo modo participant vel conueniunt cum quantitate in vnitatem vel multitudine, sic non repugnat referri relatione similitudinis, & aliis similibus, & hoc solum videntur probare fundamenta secundæ sententiæ.

XII. Ad argumentum autem de processu in infinitum primo responderi potest non esse magnum inconueniens illum admittere in relationibus, ut supra dicebamus de relationibus partium vel punctorum. Quam hoc videatur habere nonnullam maiorem difficultatem, quia inter fundamentum & relationem est ordo per se, at in per se ordinatis non videtur posse procedi in infinitum ut in libro secundo ab Aristotele traditur. Responderi vero potest, id esse verum in iis, quæ in re distincta sunt, non vero in iis quæ ratione distinguuntur. Secundo responderi potest, negando processum in infinitum, quia sistendum est in ea relatione, quæ eandem denominationem suscipit quam præbet fundamentum, & necessario ac intrinsecè illam secum affert. Ut, v. g. quamvis paternitas referatur similitudine, & illa similitudo sit similis alteri eiusdem speciei, non oportet ut sit similis per aliam relationem, sed de ipsa, quia illa denominatio est eiusdem rationis, & intrinsecè illam secum affert, quia

non potest referre vnam paternitatem ad aliam similem, quin illi respondeat alia relatio, cui ipsa sit similis & ad summum probant exempla de actione, & motu, & similibus.

Quod si instetur, quia quælibet relatio est capax alterius denominationis, relatiuæ diuersæ rationis, nã relatio similitudinis potest esse dissimilis alteri, & è conuerso. Respondeo, relationes fundatas in eodem fundamento absoluto, cum sola ratione distinguatur posse mutuo sese ita referre & denominare, vnde, cū illæ denominationes diuersarum rationum finitæ sint, necessarium non est, propter illas admittere in finitas relationes, vel processum in infinitum. De relationibus autem diuinis alia est ratio, quia seclusa identitate essentis, in qua non fundatur relatio realis, sed rationis, non habent inter se veram & realem similitudinem, sed potius distinctionem & dissimilitudinem: quam in propriis relationibus includunt, ideo non referuntur inter se alia relatione, sed seipsis, sed hæc disputatio alterius est loci.

De relationibus identitatis, similitudinis & æqualitatis.

XIV. Tercio petitur in illa difficultate quæ sit propria relatio identitatis, similitudinis, & æqualitatis, & an possint eidem rei conuenire diuersis respectibus. Ad quod breuiter dicendum est relationem identitatis proprie esse identitatem essentialem, minorem numericam, ut abstrahamus nunc ab specificis, & superioribus omnibus, de quibus statim. Hoc patet ex Arist. dicente, illa esse eadem, quorum substantia, id est essentia, est vna. Quocirca ad argumentum ibi factum concedendum est duas qualitates ut sunt eiusdem speciei essentialis, proprie referri relatione identitatis, nã est eadem ratio in eis, quæ in ceteris entibus eiusdem speciei. Vnde consequenter et dicendum est, propriam relationem similitudinis (ad rem ipsam attendendo, quidquid sit de vfu vocum) esse illam, quæ conuenit qualitatibus ratione intensiōis: relationem vero æqualitatis esse illam, quæ conuenit quantitatibus ratione actuali extensionis. Denique (quod rem ipsam magis explicat) admittendum est, in eadem qualitate aliam esse relationem identitatis, seu fundatam in essentia eius, ut sic, aliam vero, relationem similitudinis, fundatam in vnitatem intensiōis, adeo ut hæc sit separabilis, ab illa, quia potest manere vnitatis essentia sine intentione. Imo & è conuerso, quamvis respectu alterius albedinis non possit alia albedo esse similis in intentione, quin sit etiam vna in essentia, tamen respectu nigredinis, possunt albedo & nigredo ut octo dici similes in modo seu gradu intensiōis, etiam si sint dissimiles, vel potius diuersæ in essentia. Neque est inconueniens huiusmodi relationes multiplicari, præsertim si verum est, non præterea multiplicari res, aut modos reales ex natura rei distinctos.

XV. Atque eodem modo sentiendum est de relationibus æqualitatis, & identitatis specificæ in quantitate continua: est enim eadem proportionalis ratio, ut in dicto argumento satis declaratur. Dico autem in quantitate continua, quia in numeris non videtur esse diuersa relatio æqualitatis, & identitatis specificæ, quia duo binarii, verbi gratia, ex propriis rationibus essentialibus habent æqualitatem, nec potest, non solum in re, verum etiam ratione separari inter eos relatio specificæ identitatis à relatione æqualitatis. Et ratio esse videtur, quia quantitas discreta non habet aliam propriam essentiam vel speciem, præter talem actualem extensionem seu numerabilitatem, neque ibi est separabilis talis species à tali multitudine, quod secus est in quantitate continua, nam, retinendo propriam extensionem essentialem, potest esse in maiori vel minori magnitudine.

An

*An unitas generica fundet relationem
realem.*

XVI. **Q**uarto quaeritur in illo argumento, an relationes huius primi modi pertinentes ad unitatem fundentur in sola unitate specifica, vel etiam in generica. Et quamvis utraque pars possit facile disputari, ubi insinuatum est, & possent facile coniecturæ in utramque partem multiplicari, nihilominus breviter dicendum censo, non solum unitatē specificam, sed etiam genericam sufficere ad aliquam relationē, similitudinis. Quæ est expressa sententia D. Thom. 1. 1. p. q. 26. art. 1. ad 2. ubi ait, *Relatio, que importatur per hoc nomen, idem est relatio rationis tantum, si accipitur simpliciter idem: focus autem est, cum dicuntur aliqua eadem esse non in numero, sed in natura generis sive speciei.* Hoc etiam sequitur Ant. Andreas lib. quinto Met. q. 13. ad 3. Et rationes inter arguendum tacite satis probabiliter hoc persuadent. Neque obstat, quod res discretæ specie, potius dicantur dissimiles simpliciter, quam similes: nam hinc solum sequitur, relationem similitudinis genericæ præcise sumptæ non esse (ut ita dicam) tam potentem ad denominandum, sicut relationem similitudinis vel dissimilitudinis specificæ: nihilominus suam confert denominationem, nempe talis similitudinis, scilicet genericæ.

XVII. Videtur autem satis probabile, has relationes similitudinis in specie, vel genere non esse proprie diuersas nisi respectu diuersorum, seu quando unaqueque est adæquata suo termino, & proprio ac formali fundamento. Ut v. g. licet duo homines sint similes in specie & genere, non est necessarium, ut duplici relatione reali referantur, quia in vna relatione adæquata utriusque respectus inducitur, scilicet, in relatione specificæ similitudinis, quia illa relatio prout est in re, non fundatur in sola differentia vltima, sed fundatur in tali forma dante tale esse specificum. Relatio tamen, qua homo est similis equo in ratione animalis, diuersa est in specie ab illa qua vnus homo est similis alteri, nam illa etiam includit omnem aliam relationem similitudinis, quæ inter hominem & equum excogitari potest in gradibus superioribus inclusis in ratione animalis: & sic est proportionaliter Philosophandum in cæteris. Atque ita euicitur facile non solum infinitas, sed etiam nimia multitudo relationum solum enim multiplicatur iuxta multitudinem, & formalem distinctionem terminorum seu unitatum.

XVIII. **Q**uari vero non immerito potest, an huiusmodi relatio possit interdum fundari in unitate Analoga, in ea præsertim, quæ dicit vnum conceptum obiectiui, intrinsece conuenientē utriusque Analogatorum. Nam de aliis modis Analogiæ certum est non sufficere ad relationem realem, quia non fundatur in aliqua propria similitudine, aut conuenientia reali, sed in Metaphorica, quæ præcipue fit per comparisonem intellectus nostri. In priori vero genere Analogiæ non est improbabile posse inter Analogata interuenire relationem realem fundatam in tali unitate, quia inter illa extrema est aliqua realis conuenientia. Vnde interdum D. Thom. significat effectus Dei referri ad Deum aliqua relatione realis similitudinis vel imaginis, ut sumi potest ex 1. p. q. 4. a. 3. ad 4. cum his quæ ibi acute notat Caiet. idem ex eodem D. Tho. 1. p. q. 93. a. 1. ad vlt. de potent. q. 7. a. 6. ubi ait, esse in creaturis relationes varias ad Deum, prout ipse illas producit à se ipso diuersas, aliquantulum tamē sibi adsimilatas. Ita sentit Ant. Andr. supra.

XIX. Vltimo petitur in illa difficultate, an hæ relationes ut fundantur proprie in multitudine, & inter varios numeros versantur sint reales relationes, vel solū denominationes ex cōparationibus, quas noster intellectus facit. Et quidem si attendamus communem modum loquendi Aristotelis & aliorū Phylo-

sophorum, non est dubium, quin ita censeant de his relationibus, sicut de aliis realibus, quæ ad hoc primum genus spectant, nā denominationes æqualitatis, vel inæqualitatis eodem modo ex rebus ipsis sumuntur. Si autem relatio est res vel modus ex natura rei distinctus à fundamento, difficile est explicare talem relationem realem in binario vel ternario fundatā, quia non potest esse vera vna & simplex in toto binario, in quo enim subiecto esset? Neque enim potest esse in unitate potius quam in alia, cum nulla sit disparitatis ratio, neque in omnibus simul, quia non potest vnum accidens esse simul totum in multis subiectis, & in singulis eorum, ut per se constat. Maxime quia nulla unitas est dupla aut tripla, ut possit in sola illa esse tota relatio dupli aut tripli. Nec vero potest esse partim in vno subiecto, partim in alio, alias non esset vere vna & simplex, sed composita, eodem modo quo numerus. Nō potest autem esse illo modo composita, si relatio est res aut modus distinctus: alias in qualibet entitate cōsurgeret specialis entitas, aut modus qui per se sumptus esset vna relatio, & cum aliis componeret vnam tantum secundum quid, ad eum modum, quo numerus est vnus. Id autem esse non potest, quia in nulla unitate per se sumpta, est ratio aut fundamentum, vnde talis modus relucet. At vero si relatio non est aliquis modus realiter additus suo fundamento, facile intelligitur, numerū eo modo quo in rebus est, & secundum illam imperfectam unitatem quam habet, posse per modum vnionis extremi comparari & referri ad alium numerum ut æqualem aut duplum, ut alio simili modo. Quia fundamentum illius relationis in singulis numeris nihil aliud est, quam ipsamet quantitas discreta, ut habet talem unitatem, vel diuersitatem ab alia, & illam quantitas in re est ipsa relatio, quatenus potest illam denominationem tribuere subiecto in ordine ad similem vel dissimilem terminum.

Quales sint relationes ad primum fundamentum pertinentes.

XX. **A**d tertiam difficultatem dicendum est, non esse necessariam, ut relatio huius primi modi sit, aut realiter addita, ipsi fundamento tanquam ex natura rei distincta ab ipso, aut mera denominatio extrinseca ex coexistentia alterius extremi, nam inter hæc duo potest medium inueniri, nimirum, quod sit denominatio intrinseca includens coexistentiam alterius extremi ad quod dicitur habitudinem. Cum autem quaeritur de hac habitudine, an præsupponatur intrinsece in fundamento, etiam quando terminus non existit, licet tunc non habeat rationem prædicamentalis relationis, sed transcendentalis, an vero de nouo addatur posito termino: dicendū est, non præsupponi proprie sub ratione habitudinis vel relationis, vel prædicamentalis vel transcendentalis, nā ut recte in tertia illa difficultate probatur, fundamentū huius primi generis per se non includit habitudinem transcendentalē: nulla ergo formalis habitudo præsupponitur intrinsece in tali fundamento: neque etiam realiter & intrinsece additur, posito termino.

XXI. Dicendum ergo est, habitudinem illam fundamentalem, & quasi inchoatiue præsupponi ex vi fundamenti compleri autem per positionem termini: compleri (inquam) non per extrinsecā additionem, sed solum per extrinsecā positionem termini. Nam fundamentum ipsum aptum est de se ad tribuendam huiusmodi denominationem relationem: & hac ratione dicitur continere habitudinem relationem quam si inchoatam: ut tamen actu tribuat illam denominationem, requirit, terminum actu existentem: & ideo posito termino completur statim illa denominatio absque vlla additione intrinseca reali. Habitudinem autem relationis in præfenti non est aliud, quam hæc eadem, denominatio relatiua, seu forma ipsa quatenus actu tribuens illam. Quæ autem conditio sit

*Affirmativa
respon
detur.*

*Vnitatis
Analogica
an fundet
relationem
prædicamentalem.*

fit in fundamento necessaria, ut ex parte sua sit apta tribuere hanc denominationem, dicemus commodius in sectione seq. Et hactenus de primo membro illius diuisionis.

SECTIO XII.

De secundo genere relationum in potentia vel actione fundato.

Circa secundum genus relationum multa attinguntur in quarta difficultate superius posita. De quibus relationibus in communi loquendo certum est, esse reales & predicamentales: ita enim sentiunt Doctores omnes, & ita exponunt Arist. Nam si inter aliqua extrema concurrunt omnia necessaria ad huiusmodi relationem, maxime inter hæc, ut ex dictis constare potest, & magis patebit ex dicendis. In particulari vero duo sunt, quæ hic habent difficultatem. Primum est, an omnes relationes quas Aristoteles gratia exempli numerat in illo genere, sint vere reales & predicamentales. Secundum est quodnam sit proprium fundamentum talium relationum.

An omnes relationes secundi generis sint reales.

Circa priorem partem difficilis sane est prima obiectio, quæ in quarta difficultate fit contra membrum illud de rationibus fundatis in futura actione quæ dicuntur esse inter id quod futurum est, & illud quod faciendum est: hæc enim sunt Aristotelis verba: obiectio tamen facta, ut existimo, concludit talē relationem non posse esse realem ex defectu termini, & proximæ conditionis requisitæ. Unde dicendum existimo, non omnia exempla, quæ Aristoteles ibi posuit esse in rigore de relationibus realibus & predicamentalis. Ipse enim non intendit illo loco tradere propriam & rigorosam coordinationem predicamenti ad aliquid, sed explicare omnes modos relationum, & ad cætera quadam capita eos reuocare siue sint propria relatiua realia, siue solum ea imitetur secundum nostrum loquendi modum. Et potest hoc confirmari, nam ibidem ait, ad hoc secundum genus pertinere, quadam relatiua, quæ dicuntur secundum priuationem potentia, ut impossibile, & similia: constat autem hæc non esse vera relatiua realia, cum priuatio potentia non sit reale fundamentum. Solum ergo ponuntur in hoc genere per quandam reductionem: idem ergo dicendum censeto de relationibus, quæ dicuntur fundari in actione futura.

At vero de relatione exorta ex præterita actione, quæ terminum actum existentem reliquit, aliter censendum est. Illa enim relatio realis est, & predicamentalis, duratque quamdiu effectus & causa actum existunt, ut habet communis sententia. Nam ibi interueniunt extrema realia, & apta ut inter sese habere possint realem ordinem (agimus enim nunc de causis creatis) & fuere iam in re posita omnia, quæ ad illum ordinem seu relationem necessaria sunt, ut patebit soluendo difficultatem propositam.

In qua in primis petitur quomodo relatio quæ habet possit fundari in actione præterita, quæ iam non est. Dicendum vero est, non fundari in illa ut in proprio fundamento, in quo insit, aut à quo habet suam entitatem, sed illam esse rationem fundandi talem relationem, vel, ut supra dicebamus, conditionem requisitam ut talis relatio resultet. Non est autem talis ut ab illa relatio pendear quasi in fieri & in esse, & ideo nihil mirum est quod transacta actione maneat relatio. Est autem illa conditio requisita, non solum quia per eam positus est terminus necessarius ad talem relationem quantum ad solam eius entitatem.

Tom. II. Metaphys.

absolutam: potuit enim poni in rerum natura per aliam actionem, quod non satis fuisset ut insurgeret dicta relatio. Est ergo necessaria, quia per illam insluit causa in talem effectum: ex quo influxu manet ordinata ad illum effectum, & respectiue denominata à relatione insurgente, vel à suamet potentia seu virtute agendi, quatenus peculiariter influxit in illum effectum.

De fundamento proximo si aternitatis.

Unde controuerti solet, in quo principio proxime insit, & cum quo identificetur talis relatio, an scilicet, in potentia proxima & accidentali, vel in principali & substantiali. Nam multi censent esse in principio proximo seu in potentia generandi, quod posset apparentibus argumentis fieri verisimile. Alii vero existimant, ipsummet principale principium & substantiale identificare sibi hanc relationem. Fortasse tamen verum est, ad vnumquodque principium sequi relationem illi accommodatam, quia est par ratio de utroque: nam relatio potentia absolute sumpta, & abstrahendo ab actu, utriusque in est, ergo etiam in utroque ut est sub actu suo aliqua relatio consequitur. Relationem autem propriam paternitatis existimo esse illam, quæ proxime inest ipsi substantiæ medio principio principali: nam in supposito genito, filiationis relatio sine dubio afficit immediate ipsam substantiam vel etiam ipsam suppositum, ut multi volunt, de quo late tractaui in 2. to. 3. par. Ergo, cum hæc relationes sibi proportionatæ respondeant, etiam relatio paternitatis proxime afficit substantiale principium eique identificatur. Item quia separato quolibet accidente realiter distincto, etiam per potentiam Dei si maneat substantiale suppositum quod genuit, & quod genitum est, durat relatio paternitatis, alioqui nulla superest ratio ad ponendam illam, nam ille homo vere ac propriissime dicitur pater: ergo signum est hanc relationem esse intime in ipsa substantia. Tandem est hoc maxime consentaneum modo denominationi eius, nam solum denominat ipsum suppositum principaliter operans.

Non manebit autem hæc relatio paternitatis mortuo filio, ut falso in illa quarta difficultate assumitur. Neque vere ac proprie dicitur pater esse ille, qui orbatus est filiis: sed fuisse, quod non solum in philosophico rigore verum est, sed etiam vulgari sermone obseruari videtur. Quapropter non est idem, esse patrem, quod genuisse, nam hæc est denominatio extrinseca ab actione præterita, & ideo durat, etiam si mortuum sit genitum: altera vero est denominatio relatiua, quæ includit coexistentiam extremorum.

An relatio agentis illi insit.

Atque hinc à fortiori constat (quod vltius in ea quarta difficultate tangitur) relationem actum aliter agentis seu generantis, esse etiam realem, nam si hoc verum est post actionem præteritam, cur non magis præterita & durante actione? Duo vero hic inquiri possunt. Vnum est an hæc relatio sit intrinsece inherens ipsi agenti, vel solum extrinsece denominans, sicut ipsa actio. Videtur enim hoc posterius sufficere ad relationem realem, & esse magis contentaneum denominationi talis relationis. Actio enim ipsa realis est, & realiter denominat agens, & in hac ipsa denominatione includitur transcendentalis quedam habitudo ad effectum, quia actio ut actio terminum respicit, sicut infra dicemus: ergo similiter poterit relatio esse realis, quamuis solum extrinsece, & media actione denominet ipsum agens, tanquam relatum ad terminum seu effectum suum.

Nihilominus dicendum est, propriam relationem, quæ per se refert causam agentem vel generantem ab eo instanti in quo actu generat, esse intrinsecam, & im-

V.

VI. Qui genuit, si priuatur filio, non remanet pater.

VII.

VIII.

Y y

& im-

& immediate inhaerentem illi. Primo quidem, quia si post actionem praeteritam manet in causa agente relatio intrinsece adhaerens, illi, multo magis talis relatio resultabit & inhaerebit, etiam durante ipsa actione. Deinde, quia, ut D. Tho. docet 2. cont. Gent. ca. 13. licet in aliis formis inveniatur extrinsece denominationes, a relatione vero non inveniuntur aliquid denominari quasi exterius existente, sed inherente, ait D. Tho. unde subdit. Non enim denominatur aliquis pater, nisi a paternitate, quae ei inest. Cuius ratio esse videtur, quia quod extrinsece denominat, potius refertur ad ipsū quod denominat, quam refertur ipsum: atque ita actio potius refertur ad agens, quam ipsum referat, quamvis sit occasio vel conditio, ut in agente resultet relatio. Quare licet verum sit, actionem ipsam referri ad terminum, tamen non proprie refertur ipsum per suppositum agens: quia non denominat illud ut id in quo est, sed ut a quo est: atque ita solum dici potest quod manat ab agente cum respectu ad terminum: ille autem non est respectus ipsius agentis nisi remote, ut magis ex sequenti dubitatione patebit.

Sine eadem relatio in agente, dum actio durat, & illa transacta.

IX.

Rursus enim inquiri potest, an haec relatio agentis in actu, vel de praesenti sit eadem & specie & numero cum relatione agentis de praeterito, v.g. cum paternitate. Quidam enim putant esse diuersam, & videtur fauere Arist. dum ait, has relationes variari secundum tempora. Potestque fundari in diuerso modo denominandi, nam altero denominat ut actu agentem, altero vero ut illum qui egit. Quare videtur vna relatio solum durare quādiu durat actio, & ad definitionem eius alteram conseruare. Verius tamen existimo, in patre v.g. (& idem est in similibus) eandem numero esse relationem, quae in ipso tempore in itati quo generat, conseruat & permanet, quamdiu talis pater cum filio durat. Ut enim Theologice argumentemur, quis dicat Beatissimam virginem in primo instanti, quo Christum concepit: habuisse vnam relationem matris, & immediate post amisisse illam & acquisiuisse aliam? Deinde, actio generandi est ratio vel conditio, qua posita resultat relatio paternitatis: interrogo ergo, an sit talis ratio vel conditio ut ab illa pendeat relatio paternitatis in fieri & conseruari, necne. Nam si non pendeat in conseruari: ergo transacta illa actione generandi manebit eadem paternitas, quia non est unde varietur: si autem pendeat: ergo transacta actione transibit cum illa dicta relatio, ergo non est unde resultet alia relatio. Quia cessatio actionis, cum sit priuatio quaedam, non est sufficiens ratio ut resultet noua relatio realis: neque actio praeterita potest esse ratio talis relationis nouae, quia illa actio, ut existens iam habuit suam relationem proportionatam, ut praeterita vero nihil addit nisi dictā priuationem. Melius ergo, & facilius dicitur illam relationem esse vnam & eandem, manere vero postea: quia non pendeat in conseruari ab ipsa actione, sed a fundamento & termino, quae in praecedenti puncto explicata sunt. Quocirca, paternitas ut sit, nec includit denominationem de praeterito, nec de praesenti, sed absolute refert ad eum qui habet esse ab illo, qui pater denominatur, abstrahendo ab hoc quod actio per quam habet esse, existat vel non existat: haec namque denominationes includentes hos temporales respectus, potius sunt ab ipsa actione ut praesente vel praeterita.

De relatione agentis in potentia

X.

Vltimo petitur in eadem quarta difficultate ut explicemus, qualis sit relatio agentis in potentia, de qua iam diximus, non posse esse realem & pra-

dicalementalem in ordine ad solum effectum possibilem ut sic, sed in ordine ad aliquam potentiam realem passiuam, & actu existentem, quia non potest habere alium terminum realem: hoc autem modo interueniunt omnia ad realem relationem necessaria. Dicitur vero aliqui, hanc relationem non pertinere ad hoc secundum genus relationum, sed ad primum, quia non fundatur in actione, sed praecise in proportionem, quae est inter duas facultates, ut vna possit in altera agere & altera ab alia pati: quae proportio est quaedam unitas & ideo ad primam rationem fundandi pertinere videtur.

Haec vero sententia non est consentanea Aristoteli, qui in hoc secundo membro nunquam dixit, ad illud pertinere relationes in actiones fundatas, sed potius in principio capitis dixit. *Alia*, (scilicet dicuntur ad aliquid) ut calefactum ad calefactibile, scilicet ad calefactibile, & vno nomine actum ad passum: ubi nullam facit mentionem actionis & passionis, sed potentiarum tantum: postea vero utrumque coniunxit, dicens, *Actiua autem & passiva ex potentia actiua & passiva potentiarum, actionibus dicuntur*. Deinde, relatio quae est potentiae agentis ad patientem, non fundatur in unitate, quae ad fundamentum primum pertinet, sed in virtute ad agendum: illa enim unitas quae est ratio fundandi in priori modo, consistit in aliqua reali & formali conuenientia inter ea quae similia vel eadem dicuntur: ut vero inter potentiam agentem & patientem non intercedit talis unitas & conuenientia, nisi fortasse quatenus conueniunt in generica ratione potentiae, sub qua ratione non referuntur propria relatione potentiae agentis & patientis, sed relatione similitudinis quoad rationem genericam. Illa ergo proportio non est vera unitas: quod si per analogiam ita nominetur, est loge alterius rationis ab unitate, quae fundat primum modum relationum. Quapropter haec relatio non ad primum, sed ad secundum modum pertinet, differtque alia superius explicata, quia haec sequitur rationem potentiae praecise sumptam, illa vero quatenus est sub actu: unde haec terminatur ad potentiam passiuam ut sic, illa vero ad effectum.

Petitur vero ulterius, an haec relatio inueniatur in quacunque virtute actiua & passiva, siue sit propria potentiae de genere qualitatis, siue cuiuscunque alterius generis seu transcendentalis rationis. Et sane, de potentia praedicalementalibus per se primo ordinatis, ut vna agat in aliam, vel altera patiatur ab altera, non est difficile ad intelligendum quod sint aptissimae ad fundandam relationem inter se, dummodo sint in re ipsa distinctae, quia hoc ipso quod existunt, sese mutuo respiciunt, ratione transcendentalis ordinis quae inter se habent, ratione (inquam) eius ut proximi fundamenti: Dixi autem dummodo in re sint distinctae: nam potentia quae simul actiua in seipsam, & passiva a seipsa, etiam si propria potentia ac praedicalementalis sit, & utramque rationem per se primo habeat ex institutione sua, non potest secundum illas habere relationem realem, ex defectu distinctionis, quae ad hanc relationem necessaria est. Unde neque illas rationes habet talis potentia per habitudines transcendentales eiusdem ad se ipsam, sed per quandam eminentem habitudinem ad suum actum, quem respicit sub utraque ratione. Quod si talis potentia, ut actiua, indiget alio principio ad agendum in se, ut intellectus indiget specie, secundum illud poterit referri realiter ad seipsam solum, in ratione actiui ad passiuum: non tamen ratione suae propriae & intrinsecae actiuitatis, propter rationem dictam de identitate. At vero ubi interuenit sufficiens distinctio, & alioqui est intrinseca & naturalis coordinatio potentiarum non est dubium, quin concurrant omnia necessaria ad realem respectum praedicalementalem, si extrema coexistant.

Addendum vero ulterius est, relationem hanc non esse coarctandam ad hoc potentiarum genus, sed in-

percedere inter omnes res creatas (nam de Deo infra dicam) quæ quæcunque ratione habent realem virtutem agendi & patiendi inter se. Hoc constat, tum ex generali locutione Aristotelis, tum ex exemplis eius, quæ alia etiam genera potentiarum comprehendunt tum etiam ex communi sententia interpretum, & Philosophorum. Tum denique, quia ut intercedat prædicamentalis relatio non semper necesse est supponi in fundamento transcendentalem relationem, ut in solutione tertiæ difficultatis dictum est. Satis ergo in proposito est, quod una virtus sit eiusdem ordinis cum alia potentia, & quod natura sua habeat vim agendi quod est habere veluti physicum quoddam dominium in illam, ut inde possit oriri, respectus prædicamentalis, seu relatiua denominationis.

Atque hinc tandem intelligitur, non debere in hoc secundo fundamento nomen potentia stricte sumi, ut distinguitur ab habitu, nam etiam habitus quatenus vim habet agendi suos actus, solet ab Aristotele sub nomine potentia actiua comprehendere, ut sæpe in superioribus notatum est, ut sic potest esse fundamentum relationis realis non quidem ad obiectum, nam hæc pertinet ad tertium modum, sed vel ad actum quem efficit, vel ad potentiam in quam efficere potest: quæ ratio ad hoc secundum genus pertinet, ut ex dictis à paritate rationis constat.

SECTIO XI^a.

De tertio genere relationis in ratione mensurae fundato.

Superest ut explicemus, quod in quinta difficultate petitur, quomodo scilicet relationes tertii generis dicantur fundari in ratione mensurae: ita enim fere omnes auctores loquuntur, & sumunt ex Aristotele in hoc loco.

Difficultas circa Philosophi mentem proponitur.

Si tamen Aristoteles attente legatur, non videtur dicere has relationes fundari in ratione mensurae, sed inter alia exempla, quibus hunc modum explicat, unum esse mensurabile ad mensuram: verba enim eius sunt, *Alia ut mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum*: ubi nullum fundamentum harum relationum declarat, sed solum adhibitis illis tribus exemplis proponit hoc tertium relationis genus. Nec potest dici in illis primis verbis, ut mensurabile ad mensuram, explicare communem rationem harum relationum alia: vero esse exempla & species huius generis: hoc enim non potest accommodari contextui, tum quia Aristoteles non dixit ut scibile ad scientiam, sed tantum copulativè, *& scibile ad scientiam*: tum etiam, quia si hæc posterora verba adhibuisset in exemplum priorum, non debuisset dicere, ut scibile ad scientiam, sed potius ut scientia ad scibile: at vero non ita dixit, sed, quod attente considerandum est, eodem modo dicit referri mensurabile ad mensuram, & scibile ad scientiam, & sensibile ad sensum: at vero scibile non refertur ad scientiam, & mensurabile ad mensuram, nam eo modo, quo inter hæc ratio mensurae interuenire potest, potius scientia mensuratur, per scibile, quam è conuerso. Adde quod in hoc tertio genere nullam mentionem videtur facere Aristot. relationum scientia ad scibile, vel sensus ad sensibile, sed solum oppositarum relationum (ut sic dicam) scilicet, scibilis ad scientiam, & sensibilis ad sensum, quibus adiungit relationem mensurabilis ad mensuram tanquam eis simile: ergo non constituit communem rationem huius tertii generis in hoc quod fundetur in ratione men-

Tom. II. Metaphys.

surae, sed in aliqua alia ratione communi mensurabili, scibili & aliis huiusmodi.

Quæ omnia confirmari possunt ex modo, quo inferius Aristoteles declarat hoc tertium genus relationum, nullam enim aliam communem rationem eius ponit, nisi quia alia relatiua per relationes quas in se habent relatiua dicuntur hæc vero solum suscipiunt denominationem relatiuam, quia alia ab ipsa dicitur: repetitque eadem exempla scilicet, mensurabile, scibile intelligibile, quæuis solum vltimè declararet dicens. Nam & intelligibile significat, quod in eo versetur intellectus. Unde simpliciter interpretando hæc litteram Aristot. non videtur ipse in hoc tertio genere ponere nouam aliquam relationem realem, quæ intrinsece insit, & referat suum subiectum, sed solum denominationes quasdam relatiuas, sumptas ex relationibus existentibus in oppositis extremis. Quocirca, cum scientia ad scibile, & scibile ad scientiam relatiue dicantur, ad hunc tertium modum relationum, iuxta mentem Arist. sic expolitam, solum pertinet relatio, vel denominatio ipsius scibilis qualiscunque illa sit: relatio autem scientia ad scibile non videtur ab Aristotele collocari in hoc tertio genere, quia scientia non dicitur relatiue, eo quod aliud referatur ad ipsam, sed quia ipsa in se fere habet respectum ad aliud Aristot. autem solum ponit in tertio modo ea, quæ dicuntur relatiua, quia alia referuntur ad ipsa.

Quod si inquiras iuxta hanc expositionem, ad quod genus relationis pertineat ipsa relatio scientia ad scibile, & sensus ad sensibile, &c. Responderi poterit, illam esse relationem cuiusdam effectus ad suam causam in aliquo genere, & ita reduci ad secundum genus, ut statim in simili dicemus, soluendo sextam difficultatem. Vel si cui placuerit omnem relationem in proportionem fundatam ad primum modum reuocare, dicere poterit ad illum pertinere relationem scientia: constitit enim in quadam coaptatione & proportionem de ad obiectum suum.

Sed adhuc potest obici, nam iuxta hanc interpretationem relatio inter mensuram, & mensurabile erit intrinseca & realis in mensura in mensurabili autem solum erit rationis, aut per denominationem ad ipsam mensuram, quod est contra communem sententiam, & contra rationem, nam id quod mensuratur est inferius, & sic potius ipsum ordinatur ad mensuram, quam è conuerso. Quod etiam patet inductione, nam scientia mensuratur a scibili, & ideo in ipsa est relatio & cognitio mensuratur in veritate, ab obiecto, & creatura in suo esse seu veritate essendi ab idea diuina, & omnes hæc relationes sunt in ipsi mensuratis. Repondeo, Aristotelem idem iudicium ferre de mensurabili ac de scibili, & intelligibili, & de omnibus ait, dicit ad aliquid, quia aliud ad ipsa dicitur. Videtur autem loqui Aristot. de mensurabili, per extrinsecam & superadditam mensuram non per intrinsecam coaptationem vel proportionem, qualis inuenitur in exemplis, quæ in contrarium afferuntur: illa n. intrinseca comensuratio non consistit nisi in quadam similitudine vel coaptatione (ut sic dicam) vel in dependentia aut specificatione, & sic reducitur ad primum vel secundum modum relationum. Sicut etiam imago est comensurata exemplari ratione similitudinis & effectus causa dependentia, vel etiam similitudinis. At vero extrinsece dicitur res mensurabilis, sicut & cognoscibilis, vel visibilis, quia per applicationem extrinsecam mensura potest eius quantitas manifestari. Et hoc modo ait Aristoteles rem dici mensurabilem per relationem alterius ad ipsam, quia nimirum per mensuram potest eius quantitas notificari.

Nec refert, quod mensura sit quasi naturalis, vel ex institutione humana. Quia utroque modo res non est mensurabilis formaliter, nisi per extrinsecam potentiam & denominationem, quamuis fundamentum

Yy 2 vel

III.

IV.

V.

VI.

vel proportionis, quæ ad talem mensurabilitatē supponitur, sepe sit quid intrinsecum: & possit esse fundamentum alicuius relationis realis alterius generis. Sicut etiam visibile supponit aliquod fundamentum reale & intrinsecum in obiectum visibile, imo & vim actiuam specierum, ratione cuius refertur realiter ad visum relatione pertinente ad secundum genus. Et in mensuris etiam quantitatis, quæ designantur per institutionem humanam, supponitur aliquod fundamentum extensionis & alicuius proportionis realis, quæ aliquam veram relationem habet coniunctam pertinentem tamen ad primum modum, quia non est alia à relatione æquitatis vel inæqualitatis. Sic ergo rem esse mensurabilem formaliter, solum dicit relationem alterius ad ipsam, quatenus per applicationem mensuræ potest notificari eius quantitas licet fundametaliter aliquid intrinsecum in ipsa re mensurabili supponatur.

VII.

Vltimo obijci potest, quia ex dicta expositione sequitur quoddam membrum ex illis tribus numeris ab Aristotele, non continere relationes reales, sed tantum rationis, atque ita sine causa recenferi inter ea, quæ vere sunt ad aliquid. Sequela patet, quia iuxta dictam expositionem in tertio genere tantum sunt illæ relationes, quæ non conueniunt relatiuis, eo quod ipsa referantur, sed eo quod alia referantur ad ipsa, illæ autem relationes rationis tantum sunt. Respondetur, quidquid sit de his relationibus rationis, an tales sint necessariz in huiusmodi extremis, quod infra videbimus, Aristotelem hic non agere de his relationibus, sed de variis modis quibus res denominantur relatiuæ ex rebus ipsis. Et ita distinguit duos generales modos, scilicet, quod quædam denominantur, quia ipsa referuntur: alia vero, quia alia referuntur ad ipsa. Et rursus primum membrum distinguit ex duplici fundamento quantitatis, seu vnitatis, vel potentiz, & ita constituuntur tres modi relatiuorum. Atque ita fit, vt iuxta hanc interpretationem, illi tres modi relatiuorum non sint tria genera relatiuorum realium, nam tertius modus non addit nouum genus relationis, sed declarat solum specialem modum denominationis, quæ ex aliquibus relationibus aliorum generum in terminos earum redundat.

Resolutio.

VIII.

Hæc tota sententia, & huius textus interpretatio solum disputationis gratia proposita sit, quoniam in litera Aristotelis simpliciter inspecta videtur habere non paruum fundamentum, & in ratione stando non improbabiler defendi posset, Nihilominus tamen nolumus discedere à communi sententia, quæ habet, hunc tertium modum relatiuorum constituere tertium genus relationum realium, quæ in vno extremo realiter insunt, illudque perse primo referunt ad aliud, quod non iterum refertur per propriam relationem realem, quam in se habeat, sed terminat tantum relationem alterius, & inde denominatur. Quod enim aliquæ sunt huiusmodi relationes, & inductione constat in scientia & scibili, & similibus, & in sequ. sectio. id latius tractabitur. Quod vero hæc constituant diuersum genus à reliquis, & requirant fundamentum diuersæ rationis, ex eo videtur per se probabile, quod habent modum habitudinis valde diuersum. Sicut enim ex effectibus cognoscimus causas, ita intelligere possumus fundamentum, ex quo oritur in vtroque extremo intrinseca relatio, esse diuersæ rationis ab eo, quod in vno tantum extremo relationem fundare potest. Denique appellatum est hoc fundamentum, mensura & mensurabile, quia hæc relationes potissimum fundantur in quibusdam rebus, quæ perfectionem suam habent aliis commensuratam, & vt sic referuntur ad ipsas, etiam si in eis non sit simile aut pro-

portionale fundamentum correspondentis relationis.

Ex quo patet facile solutio ad quintam difficultatem, quia hic non sumitur mensura vt dicitur habitudinem ad nostram cognitionem scilicet quatenus est medium quo nos vt possumus ad cognoscendam alterius quæ itatem, aut molis aut perfectionis: quomodo diximus supra, rationem mensuræ non addere rebus aliquam rationem realem. Sed sumitur mensura pro reali termino vel obiecto, ad quod res aliqua dicitur habitudinem, secundum quam illæ coaptatur seu commensuratur: quomodo scientia comparatur ad obiectum scibile, & iudicium ad rem cognitam, & sic de aliis. Quapropter hæc commensuratio nihil rei est præter habitudinem transcendentalē talium rerum ad subiecta, illa vero est sufficiens fundamentum relationis prædicamentalis. Nec refert, quod terminus vel obiectum quod dicitur habere rationem mensuræ, possit interdum non existere, nunc non conuenit relatio prædicamentalis: nos autem solum dicimus in tali re esse sufficiens fundamentum peculiaris relationis, quæ erit realis, si extrema existant, & reliqua necessaria concurrant.

SECTIO XIV.

Sine sufficiens dicta diuisio, omnesque relationes comprehendat.

Hæc est secunda principalis dubitatio superius proposita circa hanc diuisionem, in qua explicandum est, quod in sexta difficultate posita in sectione 10. petebatur, quomodo relationes reales omnes ad hos tres modos reducantur.

De relatione appetitus ad appetibile, & amoris ad amabile.

PRIMUM autem omnium inquirebatur, quæ sit relatio appetitus ad appetibile: & amoris ad amabile: Aristoteles enim, quamuis in sensu & intellectū exempla posuerit, de appetitu & amore nihil dixit. At vero Diuus Thomas hunc punctum attingens in 1. dist. 30. qu. 1. art. 3. ad 3. dicit, diuersam esse relationem de relatione scientiæ ad scibile, & amoris ad amatum Nam (inquit) illa est realis in vno extremo tantum, hæc vero in vtroque. Et reddit rationem, quia illa habet fundamentum in scientia non in scibili, eo quod illa relatio fundatur in apprehensione rei secundum esse spirituale, quod habet in sciente, non in re scita: relatio vero amoris fundatur super appetitum boni: bonum autem non est tantum in anima, sed etiam in rebus 7. Metaphys. text. 8. atque ita hæc relatio habet fundamentum reale in vtroque extremo, ideoque relatio etiam in vtroque realis est. In qua sententia secutus est D. Thom. Auicennam libr. 3. super Metaph. cap. 10.

Non explicat autem D. Thom. in quo ex membris politis ab Aristot. ponendum sit hoc fundamentum relationis amoris ad obiectum suum, & e converso. Nam in hoc tertio genere collocari non potest, quoniam de toto illo in vniuersum ait Aristotel. relationem eius solum esse in vno extremo, alterum vero relatiue dici solum, quia aliud refertur ad ipsum. Neque etiam pertinere poterit ad secundum genus, quia obiectum non comparatur ad amorē vel ad appetitum vt potentia passiva, neque vt effectus alicuius actionis, sed solum vt obiectum seu materia circa quam: in quo conuenit cum obiecto scibili & sensibili. Vnde forte dicitur reduci ad primum modum quia amor fundatur in aliqua conuenientia & proportionem. Veruntamen, vt supra dicebam tractando de potentia actiua & passiva, non est ille modus conuenientiz vel vnitatis, qui fundat primum genus rela-

IV.

relationum: Et deinde idem modus proportionis invenitur inter scientiam aut sensum, & obiectum, imo tanto maior, quanto cognitio per assimilationem quandam fieri dicitur.

Ac præterea non apparet, cur scientia, aut sensus dicantur mensurari ex obiecto, & non etiam amor, quia non minus perfectio amoris mensuratur ex obiecto, imo quodammodo maiori ratione, quia amor tendit ad res prout sunt in se. Nec facit est dicere fundamentum huius tertii generis esse mensuram veritatis, quia hoc non est fundamentum adæquatum, nam in sensu non est formalis veritas cognitionis, nec intellectus ipse quatenus est potentia, mensuratur quoad veritatem ab obiecto intelligibili, sed quoad perfectionem entitativam. Deinde si mensura veritatis est sufficiens fundamentum relationis, cur non mensura honestatis, vel bonitatis amoris? Itaque non video sufficientem rationem cur relatio amoris non sit in hoc tertio genere constituenda. Neque cur negandum sit, secundum hoc genus fundamenti & relationis esse inter omnia ea, quæ habent habitudinem ad obiecta, & ab eis specificantur, specialem convenientiam, ratione cuius constituantur unum genus subalternum relationum supposito, quod de quibusdam, scilicet, de sensu, intellectu, & scientia id affirmatur.

V.

De relatione autem amabilis seu amati, quamvis probabilis sit sententia Auicennæ, tamen opposita videtur conformior Doctrinæ Arist. Primo, quia vel oportebit relationem amoris excludere ab hoc tertio genere quod est contra dicta, vel in eo admittere relationes mutuas, quod est contra Aristotelem. Secundo, quia differentia constituta inter scientiam & amorem non satisfacit, nam si obiectum scibile, & amabile comparentur quoad fundamenta (ut sic dicam) utrumque est aliquid intrinsecum & reale in ipso obiecto, nam sicut res est in se bona, etiam ita est vera secundum esse, & apta ut intelligatur: nam hoc modo dixit Arist. 2. Met. text. 4. *Unumquodque ita esse verum & intelligibile, sicut est ens.* Et 9. Met. cap. 7. dixit: actum esse magis agnosibilem, quam potentiam: hæc enim non possunt esse vera, nisi de intelligibilitate quatenus in rebus ipsis fundatur. Quod si interdum ratio attingendi obiectum scibile potest esse extrinseca, etiam ratio amandi sæpe est extrinseca ipsi obiecto, ut patet in amore medii propter finem extrinsecum ergo quoad hæc est eadem proportio. Si vero sermo sit de scibili & appetibili, aut de scito & amato formaliter quatenus talia sunt, utrumque completur per extrinsecam denominationem à potentia vel actu, quod facile constare potest ex iis quæ supra diximus de bonitate disp. 10. Denique si consideremus transcendentales habitudines, neutrum obiectum secundum id quod realiter est, dicitur habitudinem transcendentalem ad potentias vel actus intelligendi aut amandi, sed solum è conuerso potentia vel actus dicuntur habitudines ad obiecta: est ergo de illis eadem proportione loquendum, sicut ergo scibile non dicitur referri, nisi quia aliud refertur ad ipsum, ita neque amabile.

An inter omnem effectum & causam relatio mensura intercedat.

VI.

IXta hanc ergo sententiam, quæ probabilior apparet dicendum est ad sextam difficultatem, relationes illas pertinentes ad actus, habitus, & potentias appetendi respectu obiectorum pertinere ad hoc tertium genus, quod non tantum in mensura veritatis, sed etiam perfectionis, seu in commensuratione, & proportionem alicuius rei ad obiectum fundari potest. Ad replicam autem, quæ ibi fit, quia omnes effectus possent in hoc genere collocari, quatenus per sua principia vel causas mensurari possunt, primo, responderi potest concedendo sequelam, si præcise

Tom. II. Metaphys.

in eis consideretur ratio mensuræ & mensurati, etiam si alioqui referantur relatione dependentiæ pertinentem ad secundum genus, aut similitudinis pertinentem ad primum. Quia non est inconueniens, inter duas res subdiuersis rationibus diuersas relationes con surgere, quod præsertim de relatione exemplati ad exemplar omnes videntur fateri. Veruntamen, quia præter dependentiam effectus à causa, aut similitudinem inter illa existimo rationem mensuræ non addere aliquam rationem realem, sed denominationem ex ordine ad cognitionem, ideo non opinor posse ibi interuenire specialem relationem realem distinctam ab illa, quæ fundatur in causalitate, vel dependentia, vel in similitudine. Et ideo responderetur secundo negando sequelam, quia in hoc tertio genere solum collocantur relationes quarundam rerum, quæ habent peculiarem modum specificationis extendentiæ, & quasi commensurationem ad aliud ut ad obiectum, vel terminum, vel intrinsecum finem, ad quæ per se primo & intrinsece ordinantur, ut sunt potentia habitus, & actus, & similia. Illa enim terminatio obiectiua ut sic non est propria aliqua similitudo, ut per se constat, neque etiam est propria causalitas, ut supra attigimus disp. 12. sect. 3. num. 17. & ideo relationes, quæ in hac commensuratione ad obiectum fundantur, non pertinent ad secundum genus relationum, neque è conuerso commensuratio vel proportio, quæ est inter causam efficientem ut ficat suum effectum pertinet ad hunc tertium modum, quia illa vel est sola causalitas seu dependentia effectiua, vel est tantum similitudo, quæ inter causam & effectum interuenire potest.

De relatione vnionis.

VII.

AD alteram partem illius difficultatis de relatione vnionis, & similibus, duobus modis responderi potest. Primo, hanc relationem, & similes pertinere ad primum genus horum relatiuorum, nam vnio re vera est aliqua vnitas, vel est quasi via ad vnitatem, imo ipsa entitas specifica, vel generica est etiam veluti vnio quædam plurium in eadem essentia, seu ratione formali: ergo multo magis propria & realis vnio inter extrema realia, & distincta in re, poterit fundare relationem ad aliud genus pertinentem. Quapropter, licet vnitas numerica alicuius rei simpliciter respectu sui ipsius, vel compositæ etiam respectu totius compositi, non possit fundare relationem realem, tamen vnitas numerica totius compositi quatenus in eo vniuntur partes alioqui realiter distinctæ, est sufficiens fundamentum relationis realis ad idem genus pertinentis. Atque eadem ratione relatio contractus ad idem genus spectat, & relatio etiâ propinquitatis, quæ est veluti quædam similitudo imperfecta in loco: sicut etiam coexistentia ad illud genus pertinet, quia est similitudo quædam in existendo & idem est in similibus. Et iuxta hunc iudicandi modum relationes causarum ita distribui possunt, ut sola relatio efficientis causæ ad secundum genus spectet: relatio vero causæ materialis, & formalis pertineant ad primum, quia proxima ratio fundandi illas est vnio, quia illæ causæ non causant nisi media vnione, ut suis locis vidimus: relatio vero causæ finalis ad tertium genus pertinet, eo quod ex speciali ratione sua sit relatio non mutua, ut supra probabiliter diximus disp. 23. & quia non causat nisi quatenus est ratio ut effectus ordinetur ad ipsam, eique commensuretur.

Vel secundo dici posset, omnes relationes causarum pertinere ad secundum modum, nam licet Aristoteles illum præsertim explicuerit in potentia & causalitate actiua, quæ notiore est: tamen seruata proportionem applicari potest ad singulas causas, quatenus in vnaquaque est aptitudo ad suum effectum & propria causalitas, quæ suo modo influit in effectum, &

VIII.

Y y 3

effectus

effectus pendet ab ipsa. Et quantum ad causam materialem videtur hæc sententia consentanea Aristoteli, qui in illo genere ponit relationem potentie passivæ, cuius causalitas materialis est. Eadem autem ratio esse videtur de relatione potentie informativæ (ut sic dicā) & de causalitate eius, & de relatione in ea fundata. Et consequenter idem etiam erit de relatione effectuum ad has causas, idemque dici poterit de relatione effectus causæ finalis ut sic ad causam suam, nam ex parte causæ probabilius existimo illam relationem non esse realem, ut dixi. Et iuxta hunc respondendi modum relatio unionis, quæ supponit causalitatem vel aliquam imitationem eius, reducitur ad secundum genus relationum: aliter vero relationes propinquitatis coexistentiæ, & similes ad primum genus sine dubio pertinent. Nulla ergo (ut opinor inveniiri poterit relatio, quæ ad hæc genera non facile reducatur.

SECTIO XV.

Utrum relationes tertii generis sint non mutue & in hoc differant à relationibus aliorum generum.

I.

Vobis modis possunt relationes dici non mutue: primo secundum specificas rationes relationum. secundo in suprema generalissima: Priori modo dicitur relatio non mutua, quæ non est eiusdem rationis specificæ in utroque extremo: posteriori autem modo dicitur, non mutua, quæ in vno extremo est vera & realis relatio, non vero in alio. Prior significatio inusitata est, & impropria, nam si utrumque extremum per propriam suam relationem refertur ad alterum, vere ac proprie referuntur mutuo, etiam si relationibus diversarum rationum deferantur. Vnde hæc relatiua potius vocantur diversarum rationum, vel, ut alii loquuntur, relatiua disquiparantiæ.

Dispositio relationum eiusdem, vel dissimilis rationis.

II.

Sicque relationes mutue distingui solent in relationes æquiparantiæ & disquiparantiæ. Nam relationes omnes secundi generis, disquiparantiæ sunt, quia ratio fundandi est aliquo modo diversa in extremis, nam in altero est potentia actiua, in alio vero potentia passiva seu dependentia à sua causa, ex quo etiam fit, ut termini talium relationum sint diversarum rationum, nam illi proportionate respondent fundamentis, ut superius tactum est, & infra latius dicitur: Relationes vero primi generis interdum sunt eiusdem interdum diversarum rationum in utroque extremo: relationes enim unitatis æquiparantiæ sunt ut recte notavit Alexander Alensis libro quinto Metaphysicæ text. 20. & patet de relatione æqualitatis, similitudinis, identitatis: relationes vero fundatæ in numero seu diversitate secundum proprias & específicas rationes sunt disquiparantiæ, ut patet de duplo & subduplo, & aliis proportionibus, quæ in vno extremo dicunt excessum, in alio defectum. Dico autem: Secundum proprias & específicas rationes Quia in generica ratione convenire possunt, & secundum eam similiter dici de utroque extremo: sic enim utrumque extremum tam maius quam minus dicitur in æquale alteri. Et similiter albedo dicitur dissimilis nigredini, & è conuerso, cum tamen verisimile sit, proprias relationes secundum específicas rationes earum esse distinctas, quia & fundamentum & terminus longe diversa sunt in vna quam in alia. At vero relationes tertii generis plusquam disquiparantiæ censentur, eo quod æquiparantiæ vel

disquiparantiæ dicatur proprie inter extrema realia in hoc autem tertio genere non censet Arist. esse in utroque extremo relationem realem, & ideo non mutue dicuntur.

Proponitur difficultas circa relationes non mutuas.

De his ergo relationibus non mutuis proprie sumptis intelligitur præsens quaestio: in qua duplici ex capite difficilis est sententia Aristotelis. Primum est, quia non videtur verum relationes tertii generis esse non mutuas, nam si aliquibus verum esset, maxime in seibili & sensibili: at in his tam est vera relatio realis, sicut in scientiæ, & sensu: ergo. Probatur minor, quia denominatio seibilis & sensibilis, relatiua est, imo, & per se ad aliquid, ut Aristot. ipse in eodem loco fatetur, ut patet ex reciprocatone, quia sicut scientia est seibilis scientiæ, ita seibile est scientia seibile: hæc autem reciprocatio & correlatiua denominatio non est per intellectum conficta, sed ex rebus ipsis orta. ergo in utroque extremo est à propria forma & relatione reali.

Secundo, quia si ob aliquam causam hæc relatio non est realis in obiecto seibili, aut est quia in ipso obiecto non est fundamentum reale, aut quia esse scitum in tali obiecto non est aliquid in ipso, nec scitur per sui mutationem, sed per denominationem à forma existente in alio: nam præter has nulla alia probabilis ratio occurrit. Neutra autem ex his satisfacit. Prima enim falsum sumit, nam quod obiectum sit intelligibile aut sensibile, habet fundamentum in ipsis rebus, & in re lib. proprietatibus earum, lux enim visibilis est, quia est talis naturæ secundum quam habet vim sic immutandi potentiam & res immaterialis, quia spiritualis est, dicitur actu intelligibilis, secunda vero ratio male colligit, alias etiam relatio agentis in actu, non esset realis in ipso, quia sine sui mutatione sit agens actu, & sine additione alicuius formæ absolutæ quæ in ipso sit. Quod si dicat, ipsam potentiam agendi esse intrinsecam, licet conditio, quæ est actio, sit extrinseca: idem dici poterit de obiecto, nam aptitudo ut sciatur est intrinseca, & illa potest esse fundamentum, quamvis conditio, quæ est actu sciri, sit quid extrinsecum. Eo vel maxime quod ipse actus sciendi aut sentiendi habet realem dependentiam ab obiecto: sicut actio ab agente, quamvis non in eodem genere causæ. Dices, obiectum quatenus de se est aptum sciri aut videri non habere habitudinem aut scientiam. Sed si hoc intelligatur de habitudine relatiua prædicamentali, petitur principium nam huius rei rationem inquirimus. Si vero intelligatur de habitudine transcendentali, iam supra ostensum est, hanc non semper esse necessario prærequiritam ad relationem prædicamentalem: nam etiam in agente principium agendi non semper habet transcendentali habitudinem ad effectum, ut patet ex iis quæ supra de potentia & actu tractauimus.

Tertio est præcipua difficultas, quia terminus relationis est altera relatio existens in alio extremo: ergo impossibile est relationem esse realem in vno extremo, & non in alio. Patet consequentia quia non potest relatio esse realis sine formali termino reali. Antecedens vero patet, quia relationes dicuntur esse simul natura, definitione & cognitione, quia nimirum vnum est terminus alterius.

Ex secundo vero capite oriuntur non minores difficultates: nam si relationes non mutue admittende sunt, non tantum in tertio, sed et in aliis generibus inueniuntur. Antecedens patet, nam in primis relatio, quæ est inter Deum & creaturam in ratione causæ efficientis & effectus, est secundi generis, & tamen est non mutua, iuxta sententiam magis receptam à Theologis. Similiter in primo genere reperiuntur multæ relationes inter Deum & creaturas, ut relatio

distinctionis realis, vel similitudinis in esse, aut in ratione substantie, aut intellectuali gradu: nam licet sit Analoga similitudo, vera tamen & realis est, & sufficiens ad fundandam relationem realem, vt supra dixi. Et tamē talis relatio, licet in creatura sit realis, in Deo esse non potest. Item sumi potest argumentum de relatione vnionis inter verbum & humanitatem, quæ est non mutua, & tamen pertinet ad primum vel secundum modum. Præterea inter creaturas est peculiaris difficultas de relatione inter causam finalem & effectum quam diximus esse non mutua, & tamen pertinet ad secundum genus. Denique relatio dextri & sinistri inter hominem & columbam censetur non mutua ex sententia omnium, & tamen non pertinet ad tertium genus: nulla enim ratio mensuræ ibi interuenit.

VII. Propter hæc ergo & similia Gre. in 1. d. 18. q. 1. sentit nullas esse relationes non mutuas, quam sequuntur aliqui Nominales.

Assertiones de relationibus non mutuis.

VIII. Vo nihilominus breuiter dicenda sunt. Primum est aliquas esse relationes non mutuas, id est reales in vno extremo, & non in alio: Hæc est sententia Aristotelis hoc loco, quam omnes expositores admittunt, & fere Theologi, præsertim D. Thom. 1. p. q. 13. ar. 17. & alii statim citandi. Estque sententia tanta consensione recepta, vt non liceat Philosophis eam indubium reuocare. Ratio autem eius consistit ex sequenti assertionem, & magis ex solutionibus difficultatum. Secundum dictum est, has relationes non mutuas per se & quasi ex propria ratione sui fundamenti inueniri in tertio genere; in aliis vero minime, nisi veluti materialiter ex peculiari conditione alicuius subiecti seu extremi. Ita censeo esse interpretandam Aristotelis sententiam. Et ratio prout partis sumenda est ex peculiari modo specificationis & commensurationis quam habent potentia, habitus, & res similes ad obiecta sua: Nam formaliter solum consistit in habitudine quam ex natura sua habent ad obiecta secundum quam ei commensurantur: obiectum vero in hoc nullam habet propriam causalitatem, sed rationem termini specificantis. Nam, licet aliqui possint esse mouens aut actiue, aut finaliter, tamen vt extremum huius relationis, sub nulla harum rationum consideratur, sed solum est id cui talis res commensuratur. Sub hac autē ratione ipsum non concurrir, vt ordinabile ad aliud, sed solum vt id ad quod aliud ordinatur: & ideo ex vi talis rationis fundandi non oritur relatio in vtroque extremo, sed in solo illo quod alteri commensuratur. Hæc ergo de causa relationes tertii generis ex propria ratione formalis sui fundamenti non mutuas sunt. In aliis vero hoc non reperitur, vt ex dictis constat quia frequentius ac fere semper relationes illorum generum mutuas sunt. Quod si aliquando sunt non mutuas, id solum est ob peculiarem naturam vel conditionem alicuius rei, vt ex solutionibus argumentorum clarius patebit.

An in reatiuis non mutuis vtrumque extremum realiter referatur.

IX. AD argumenta ergo in primo capite proposita, quæ contra priorem assertionem, & contra primam partem secundæ assertionis procedunt, respondendum est. Et quidem ad primum respondet Caiet. 1. p. q. 13. art. 7. concedendo, etiam in reatiuis non mutuis vtrumque correlatiuum esse reale, & scibile, v. g. referri realiter ad scientiam. Differentiam tamē inter hæc, & relatiua mutua ponit in hoc, quod in mutuis vtrumque referatur per intrinsecam relationem, non mutua vero, non ita, sed ad alterum extremum referatur realiter per relationem existentem in alio,

& extrinsece denominantem alterum: Quæ responsio videtur habere fundamentum in Aristotele, cum quia inter ea quæ sunt simpliciter ad aliquid numerat scibile vt refertur ad scientiam, & scibile vt refertur ad sensum: non sunt autem ad aliquid simpliciter, nisi quæ realiter referuntur, vt supra diximus: ergo hæc etiam sunt relatiua realia ex sententia Aristotelis. Tum etiam, quia inferius in eodem capite dicitur hæc esse ad aliquid, quia alia ad ipsa dicuntur, vbi non ait hæc esse ad aliquid, quia ratio id fingit aut considerat sed quia alia ad ipsa dicuntur, quod in re ipsa inuenitur. Tum præterea quia paulo inferius ait, hæc omnia per se ipsa ad aliquid dici, complectens tria genera superioribus sectionibus tractata, quæ autem sola ratione referuntur, non per se ipsa, sed per rationem referuntur. Tandem quia Metaphysicus non considerat respectus rationis: sed illa tria genera per se pertinent ad predicamentum ad aliquid, teste Arist. & per se etiam cadunt sub Metaphysicam considerationem: ergo. Et hanc sententiam ante Caiet. videtur docuisse Greg. in 1. d. 28. q. 3.

Sed hæc responsio Caietani singularis est, & contra dicit D. Tho. 2. cont. Gent. cap. 13. vbi ex professo probat, relationes Dei ad creaturas non esse res aliquas extra Deum existentes, à quibus extrinsece denominetur relatiue. Cum autē inter Deum & creaturas sit relatio non mutua, si vera esset Caietani sententia, etiam Deus referretur realiter ad creaturas: non quidem per relationem realem in ipso Deo existentem, sed per relationem existentem in creatura. Vnde in ratione secunda expressum est D. Th. principium contrarium interpretationi Caietani, scilicet, *Relatione non denominari aliud quasi exterius existente, sed inherente*. Vbi bene Ferrariensis interpretatur, id intelligendum esse denominatione respectiua, qua dicitur aliquid referri ad aliud, nam alio genere denominationis non est inconueniens aliquid denominari relatione extrinseca, vt postea dicemus.

Præterea si scibile refertur realiter ad scientiam per relationem existentem in scientia, interrogo an hoc intelligendum sit de relatione qua ipsa scientia refertur ad scibile, vel de aliqua alia relatione distincta. Primum dici non potest, quia vna & eadem relatio non potest dare diuersis subiectis denominationes diuersarum rationum quales sunt scientiæ & scibilis: nec potest referre eas ad oppositos terminos formales: alias pari ratione eadem filiatio existens in filio, posset filium denominare intrinsece & referre ad patrem & patrem ipsum extrinsece denominare patrem referre ad illum filium: Denique vna forma specie vnum habet formalem effectum, sed relatio est forma, cuius effectus formalis est referre vnum ad aliud: ergo vna & eadem relatio non potest habere duos modos referendi diuersarum rationum. Neque etiam dici potest secundum, nempe, esse in scientia duas relationes reales distinctas, alia qua ipsa scientia refertur ad scibile aliam, qua refert scibile ad se: hoc enim à nemine hætenus dictum est & non habet fundamentum in Aristotele, sed potius ei repugnat, dicit enim, scibile dici ex eo quod scientia refertur ad ipsum: non ergo agnoscit inter hæc aliam relationem realem, nisi qua scientia refertur ab scibile. Nec etiam est consonum rationi, quia illa pluralitas relationum neque est necessaria, neque habet fundamentum in ipsa scientia, cum in ea tantum sit vnica coaptatio & habitudo transcendentalis ad scibile.

Dici potest, esse duas relationes solum ratione distinctas: hæc enim multiplicatio cum non sit rerum, nec proprie in re, facile admitti potest, & sufficit ad prædictas denominationes respectiuas etiam diuersarum rationum: sicut idem modus seu eadem dependentia propter solam distinctionem relationis inter actionem & passionem tribuit denominationes diuersas agentis & patientis, vnam intrinsece, & aliam extrinsece. Verumtamen neque hæc distinctio

relationem admitti debet in presenti, nam etiam ad huiusmodi distinctionem rationis oportet esse aliquod fundamentum in re, quod in presenti nullum est. Unde non est simile exemplum de actione & passionem, nam in mutatione est vera & transcendentalis habitudo ad principium à quo manat, & ad passum, quod immutat, & ideo est in ea magnum fundamentum ad distinguendum rationem actionem & passionem, ad modum duarum formarum accidentalium. at vero in scientia nullum est fundamentum ad distinguendas etiam secundum rationem relationes diversarum rationum. Accedit vniuersalis ratio, in qua fundatur illud principium D. Tho. quod relatio non denominat extrinsece, quia nimirum cum denominatio eius sit per habitudinem ad aliud, repugnat formam sic denominantem esse in eo ad quod est habitudo: quod si in eo non est, oportet ut sit in eo quod refertur, quia in relatione non concurrunt per se alia extrema. Denique vix potest mente concipi quidnam sit in scientia, ratione cuius faciat scibile ad se realiter referri, cum tota ratio scientiæ sit versari circa scibile, & inde non habeat per se loquendo, illud ad se ordinare.

Solutur prima difficultas in principio proposita.

XIII.

AD primum ergo argumentum in principio positum dicendum est, scibile dupliciter posse denominari: primo mere terminative & quasi passive: secundo correlative ad scientiam. Primo modo denominatur extrinsece ab ipsa scientia reali, atque ita talis denominatio dici potest esse in rebus ipsis, & non esse per intellectum constituta. Imo hæc ipsa denominatio non sumitur solum ex relatione prædicamentali quæ est in scientia, sed etiam ex ipsa forma absoluta ut includente transcendentali habitudinem ad obiectum: quod satis insinuat Aristoteles cum dixit, intelligibile dici, eo quod in eo versetur intellectus: versatur enim non per solam relationem prædicamentalem, sed per proprium actum, ad quem consequitur relatio. Secunda denominatio scibilis est respectiva, & hæc solum est per relationem rationis, quia mens nostra ad explicandam illam relationem quam scientia habet ad ipsum scibile, concipit illud ut correlatum scientiæ. Argumentum ergo solum procedit de priori denominatione. Cum autem Aristoteles, scibile, sensibile, & similia ponit inter ea quæ sunt ad aliquid, primo exponi potest, quod per hæc non intelligat tantum hæc extrema, sed relationem intervenientem inter hæc, & sua correlativa, in quocunque eorum sit illa relatio: vel secundo dici potest, ponere hæc extrema inter ea quæ sunt ad aliquid, quatenus huiusmodi denominationes habet à quibusdam relationibus reallibus. Et eodem sensu intelligi potest, quod ait, hæc esse ad aliquid, quia alia referuntur ad ipsa: esse (inquam) ad aliquid, non tanquam correlativa, sed tanquam termini passive denominati ab his relationibus. Et simili modo dicitur hæc esse per se ad aliquid tanquam termini per se connexi cum relationibus reallibus à quibus tales denominationes recipiunt. Vel aliter etiam dici potest, cum ait Aristoteles hæc dici ad aliquid quia alia dicuntur ad ipsa, intelligi causaliter, nam si scibile, sensibile, & similia, correlative sumantur & concipiantur à nobis ideo est, quia alia referuntur ad ipsa, non quia ipsa vere ac realiter referantur. Sed dicit Gregorius, eandem interpretationem habere locum, etiam si relatio scibilis sit realis, quia ei non convenit nisi quia scientia versatur circa illud: sed hoc non recte dicitur, quia si fundamentum illius relationis, est tantum habitudo alterius, scilicet scientiæ ad scibile, non potest relatio in ea fundari realis.

XIV.

Ad secundum argumentum respondetur, causam

ob quam hæc relatio non mutua in altero extremo non est realis in hoc tertio genere, esse, quia in uno extremo, v. g. in obiecto scibili non est fundamentum reale talis relationis. Neque satis est, quod in ipsa re intelligibili aut sensibili sit aliquod fundamentum, ob quod apta sit intelligi aut sentiri, quia illud fundamentum præcise consideratum in ratione mensuræ, non accipitur ut aliquid ordinabile ad aliud, sed solum ut terminus vel obiectum cui aliquid commensuratur: & ideo dicitur in illo non esse fundamentum relationis: non quia nihil rei sit in ipso, sed quia in illa re nulla est ratio fundandi relationem, quod requiritur ad fundamentum relationis, formaliter de illo loquendo, prout explicatur est supra sect. 7. Tertium argumentum per difficultatem gravem de termino relationis quam tractabimus sectione sequenti.

Circa secundam difficultatem tractatur de relationibus Dei ad creaturas.

IN secunda parte argumentorum petitur in primis difficultas, an inter creaturam & Deum sit semper relatio non mutua, etiam si ad primum & secundum genus relationum pertinere videantur. Quæ est questio Theologica, & aliis verbis proponi solet: an nomina quæ Deo tribuuntur ex tempore per relationem ad creaturam, dicantur in Deo relationem realem, vel rationis tantum. Aliqua enim nomina quæ videntur importare relationem ad creaturam, dicuntur de Deo ex æternitate, quæ interdum dicuntur importare respectum liberum, inter eum vero simpliciter necessarium, seu naturalem, ut scientia, potentia, & similes dicunt respectum naturalem & necessarium, prædestinatio autem, providentia, & scientia visionis dicunt respectum liberum seu non naturalem, quia absolute loquendo, possent Deo non convenire. Et de his relationibus non dubium est quin non sint reales in Deo, quia ex æternitate non habent reales terminos. Verum est, aliquos Theologos existimare, respectum scientiæ, & potentie, etiam in Deo, esse reales transcendentales, ideoque posse esse independentes ab existentia termini, & non esse variabiles, neque accidentales, sed de intrinseca substantia Dei. Verius tamen existimo (quod a libi latius tractatum est) hæc non dicere in Deo verum respectum transcendentalem, sed tantum secundum dici, significari ad modum rerum respectuarum, eo quod à nobis concipiantur ad modum earum rerum, quæ similes respectus transcendentales includunt. Alioquin enim Deus quantum ad essentiam suam est res omnino absoluta, cumque eius scientia & potentia sit ipsa essentia eius absoluta, etiam sunt ab omni respectu transcendentali: quod etiam supra tetigimus inter explicanda attributa Dei. Et rationem etiam reddidimus, quia potentia Dei non est talis, ut sit per se primo ordinata ad opus extra se, sed eam efficacitatem habet quasi concomitantem, secundum rationem loquendo, & absque ulla ordinatione: Et similiter scientia Dei, & voluntas, per se primo non versantur nisi circa suam essentiam, inde vero consequenter attingunt vel attingere possunt reliqua sine transcendentali respectu. Sunt ergo hi respectus aut secundum dici tantum, aut si concipiantur ut relationes secundum esse, sunt tantum relationes rationis, saltem quamdiu termini in re non existunt. Neque de his procedit argumentum supra propositum, sed de quibusdam respectibus, qui includunt coexistentiam termini, qui propterea conveniunt Deo ex tempore, quia creaturæ quæ sunt termini talium respectuum, non existunt nisi ex tempore, ut sunt relationes creatoris, domini, & similes.

Opinio

Opinio Nominalium de relationibus realibus
Dei ex tempore.

XVI. DE his ergo multi Theologi existimant esse relationes reales. Ita tenet Ocham in i. d. 30. & ibi Gabr. quæst. 5. Durand. quæst. 3. Gregor. distinct. 28. quæst. 3. artic. 1. Marfil. in i. q. 32. art. 1. Fundamentum horum authorum est, quia relatio realis nihil rei addit subiecto seu alteri rei quæ per eam referri dicitur, sed vel est denominatio ex concomitantia extremorum, vel est ipsamet res absoluta, quæ coexistente alia, per se ipsam illam respicit, propter aliquod vinculum, vel aliquam connexionem inter eas inuentâ. Unde fit, ut relatio realis possit absque vlla imperfectione aduenire alicui de nouo, quia aduenit sine additione vlla reali & intrinseca, & sine compositione & consequenter etiam sine vlla dependentia in aliqua re extrinseca, sed ad summum in tali modo denominationis: solum autem hæc imperfectiones possunt hic excogitari: ergo excluditur omnis imperfectio, & alioqui in Deo concurrunt omnia necessaria ad relationem: nam est vera causa efficiens creaturæ, & habet veram potentiam & actionem circa illam: ergo posito altero extremo erit in Deo vera relatio realis. Fauetque huic sententiæ communis modus denominandi Deum ex his relationibus, tam enim vere ac realiter est effectus aut creator creaturæ sicut vnus homo est pater alterius, & idem est de relatione distincti, similis, &c. ergo vel omnes istæ relationes sunt in Deo reales: aut nullum est fundamentum ad admittendas relationes reales in creaturis. Fauet denique huic sententiæ D. Anselmus in monolog. c. 24. vbi cum dixisset Deo nihil posse accidere, quia est inuariabilis, obicit sibi. *Quomodo non est participes accidentis, cum & hoc ipsum quod maior est omnibus aliis naturis, & quod illis dissimilis est, illi videatur accidere?* Et respondet, *Sed quid repugnant quorundam que accidentia dicuntur, susceptibilitas, & naturalis incommutabilitas, si ex eorum assumptione nulla substantia consequitur variabilitas?* Et subdit inferius huiusmodi esse relationes. Et ne existimeretur loqui de relationibus rationis, exemplum addit in relationibus creatis. Nam ego (inquit) nec maior, vel minor, nec aequalis, vel similis sum homini post annum nascituro: omnes autem relationes has illo nato habere potero sine omni mei mutatione. Addit vero inferius: hæc quæ sine mutatione rei accidere dicuntur, improprie dici accidentia, & ideo simpliciter verum esse: Deo nullum accidens, de nouo aduenire.

Contraria sententia probatur.

XVII. Nihilominus tamen plures & grauiores Theologi negant huiusmodi nomina significari in Deo relationes reales ad creaturas, quæ ex tempore ei conueniunt. Hæc est sententia D. Thomæ. i. p. q. 13. art. 7. & 2. cont. Gent. cap. 12. & idem docent his locis Caiet. & Ferrar. & reliqui Thomistæ: Capreolus in i. d. 30. q. 1. art. 1. concl. 1. 3. & art. 2. concl. 2. & 3. & ibidem Hispanens. art. 1. Bonau. art. 1. q. 3. Richard. art. 1. qu. 4. Scotus q. 1. Egid. q. 2. Henric. quodlib. 9. quæst. 1. & Alens. i. p. quæst. 35. & in eadem sententia videtur esse Magister in illa distinctione trigesima. Et sunt qui existimant, hæc sententiam tam certam esse, ut altera repugnet sacre doctrinæ. Veruntamen aliud est loqui supponendo relationem esse rem vel modum ex natura rei distinctum à fundamento seu subiecto relato, & consequenter ei de nouo additum, quando de nouo refertur, seu relatiue denominari incipit: aliud vero est loqui de relatione, supponendo non esse aliquid distinctum à rebus absolutis. Facta priori suppositione, sine dubio esset absurdissimum, ac fere erroneum dicere, resultare in Deo relationes reales ad

creaturas ex tempore, quando creaturæ produciuntur, vel amitti, cum creaturæ mutantur. Quia iuxta huiusmodi sententiam & ponitur in Deo verum accidens, quia modus ex natura rei distinctus à substantia, qui potest inesse illi, & abesse, accidens est: & consequenter necesse est ponere in Deo compositionem ex substantia & tali modo distinctio: ac denique mutationem, & potentialitatem, ac similia.

Neque enim dici potest talem relationem esse realem & non esse in creatura & referre realiter ipsum Deum ad creaturam, & nihilominus non inesse Deo, sed asistere illi, ut Gilbert. Porret. cogitauit, ut Alens. & alii referunt. Refutatur enim hoc facile, nam si illa relatio realis est, in alio quo subiecto esse necesse est: cum ergo non sit in creatura, erit in Deo. Nisi quis fingat esse subsistentem, quod dici non potest, alias sequitur esse quandam substantiam creatam assistentem Deo ex tempore, cum sit relatio temporalis & consequenter creatura: illud est plane falsum, & in intelligibile: quomodo enim talis substantia referre posset Deum: Item etiam ad illam substantiam esset alia relatio in Deo, quia esset factor eius, & sic procederet in infinitum. Quod si dicatur, illam relationem esse subsistentem, non tamen alia substantia nisi diuina, interrogabo an in ea sit per vniuersalem hypostaticam: quod dicere tam absurdum esset, ut impugnandum non sit: vel per identitatem. Et tunc rursus quæram, an id sit per omnimodam identitatem, quæ excludat etiam distinctionem modalem, & sic receditur ab hypothese: quam præmissimus, quod nimirum omnis relatio realis de nouo adueniens, sit modus distinctus. Si vero sit sermo de identitate reali cū distinctione modalis, inciditur in omnia inconuenientia illata, & non evitatur quin talis relatio insit Deo non per inhaerentiam distinctam, sed per se ipsam etiam in substantiis creatis modi accidentales ipsas afficiunt, & sic inhaerent.

Veruntamen tota certitudo huius sententiæ in hoc sensu: magis est conditionata seu consequentiæ quam consequentis, videlicet quod si relatio realis sit, qualis in ea sententia supponitur, non potest esse in Deo: quia vero antecedens illud incertum est & fortasse falsum, ideo non satis est, ut illa conclusio sit certa, prout absolute negat relationes reales Dei ad creaturas. Neque authores primæ sententiæ in eo sensu locuti sunt, nec prædictam suppositionem admittunt.

Si vero supponamus has relationes non esse aliquid rei, actu distinctum ab omnibus absolutis, nec potest esse certum has relationes non posse tribui Deo, nec est quæstio magni momenti, sed fere de modo loquendi. Et sane qui putant has denominationes relatiuas, quæ possunt de nouo aduenire per solam mutationem alterius extremi sine vlla mutatione eius rei quæ referri dicitur, esse tantum denominationes extrinsecas ex coexistentia extremorum, satis consequenter loquuntur tribuendo has relationes Deo: quia nullum est inconueniens Deum ex tempore denominari ab aliqua forma reali existente in creatura, ut patet in actione creatiua, & in aliis quas Deus ad extra operatur. Et certe Diuus Anselmus citato loco in hanc sententiam multum dependere videtur quamquam in fine capitis modum illum loquendi ut incertum prætermittat. Nihilominus tamen eam sententiam supra reliquimus, ut minus probabilem: minusque consentaneam Aristoteli: quod nunc ex eo confirmare possumus, quod iuxta illam nullæ erunt relationes non mutæ: falsumque erit quod Aristoteles ait: quædam dici relatiue, quia alia referuntur ad ipsa, alia vero, quia ipsa in se habent unde referantur.

Vterius vero etiam supponendo relationem esse quid intrinsecum, non tamen quid distinctum in re & consequenter nec mutationem nec compositionem

XVIII.

XIX.

XX.

XXI.

tionem faciens, non sequuntur inconuenientia prius illata, etiam si dicatur Deus, ex tēpore referri ad creaturas, & ideo illa opinio in eo sensu non est digna aliqua censura. Vnde etiam inter Thomistas, Soneinas & Metaphysicos, quæstione 25, ad 4. admittit relationem dominii quam Deus habet ad creaturas, esse realem, quia fundatur in vera potentia reali quod etiam ex parte opinatur Heruzus 1. dist. 30. quæstione vnicæ artic. 3. licet in modo loquendi conetur sese accommodare communi sententiæ quod difficile explicat, nec id est mirum, quia re vera non est facile rationem reddere cur hoc negandum sit, supposita illa sententiæ, cum nulla imperfectio sequatur in Deo, vt ex dictis constat.

XXII.

Nihilominus tamen non conseo esse recedendum à modo loquendi Diui Thomæ, & grauiorum Theologorum, quia etiam si illa incommoda supra illata, non sequantur attribuendo Deo relationem realem in dicto sensu, nihilominus tamen malo modo per intrinsecam formam & entitatem suam referri possit ad creaturas. Hoc enim est proprium entium eiusdem ordinis: Deus autem & creatura omnino sunt diuersorum ordinum, vt per se satis constat.

XXIII.

Dicuntur autem esse eiusdem ordinis ea, quæ vel sunt extra omne genus, & extra omnem dependentiam, vt diuinæ personæ, vel sunt sub eodem genere, vt substantiæ creatæ, vel quantitates, & similia: vel certe quæ sunt sub diuersis generibus, quorum vnum potest perfici per aliud, & e conuerso, vt sunt genus substantiæ creatæ, & genera accidentium inter se comparata. Et hæc ratione, omnia entia creata quantum ad præsens spectat, dicuntur esse eiusdem ordinis [personæ enim in creatis vt inter se referuntur, non pertinent ad præsentem disputationem] quia sunt eiusdem generis, & habent inter se vniuocam conuenientiam, & inuicem aliquo modo iuuant ad perfectionem vel complementum suæ naturæ, vel in diuiduo, vel in specie, vel saltem in genere. Vnde fit, vt etiam causalitas quæ inter humiliori entia intercedit, redunder in perfectionem non solum effectuum, sed aliquo modo etiam causarum, vel quia ad agendum ordinantur, vel quia in effectibus conferuntur saltem secundum speciem, vel certe quia secundum genus perficiuntur varietate differentiarum, aut specierum. Si vero entia creata sint diuersorum generum, omnia habent inter se aliquam connexionem, aut secundum rationes genericas, aut secundum specificas, cum proportionem eas comparando. In hoc ergo sensu dicimus in præsentia, omnia entia creata esse eiusdem ordinis.

XXIV.

Aliter id exponi potest ex Caietano prima parte quæstione quarta, articulo tertio, ad quartum, vbi ait, ea esse diuersorum ordinum, quæ habent inter se essentiali dependentiam in ratione causæ & causati: quo modo comparantur omnes creaturæ ad Deum, non tamen inter se, quia licet interdum ad inuicem causentur, non tamen secundum propriam dependentiam essentiali. Sed hæc expositio, licet sit probabilis, & quoad causas extrinsecas satisfaciatur, tamen in intrinsecis, scilicet, materiali, & formali, non videtur habere locum, sed in eis est specialis ratio, quia comparantur ad effectum, vt partes quæ ad componendum totum ordinantur, & quoad hoc sunt eiusdem ordinis cum illo. Aliam expositionem habet Heruzus supra, sed obsecro, minusque satisfaciens, & ideo eam omitto. In dicto ergo sensu asserimus nihil referri ad aliud vere ac realiter per intrinsecam formam, nisi sit eiusdem ordinis cum eo Ratio autem est, quia relatio realis consistit in ordine vnus rei ad aliam: merito ergo ad talem relationem requiritur, vt sit inter extrema eiusdem ordinis.

XXV.

Potestque hoc confirmari ex dictis de scientiâ & scibili, nam sub ea ratione censentur esse diuersorum ordinum, quatenus scientia ordinatur ad scibi-

le, scibile autem vt sic non ordinatur ad scientiam multo autem magis est Deus alterius ordinis ab omni creatura: ergo multo minus est per seipsum realiter referibilis ad creaturas, quam scibile ad scientiam. Et hoc fere de discursu videtur D. Thom. citatis locis, & latius in q. 7. de potentia, articulo 11. Diuina ergo natura, potentia, & reliqua attributa, tam sunt absoluta in se, tamq. abstracta & independentia ab omni ordine creaturarum, vt siue creaturæ existant, siue non, nec secundum rem, nec secundum aliquam veram formalitatem realem referant Deum ad creaturas. Vnde nec vere possunt concipi, vt sic denominantes vel referentes Deum, sed omnis denominatio quæ vt respectiua concipitur in Deo ad creaturam, est tantum secundum rationem & modum concipiendi nostrum.

Neque obstat, quod Deus denominetur realiter creator, aut Dominus, denominationem realiter, extrinsece quidem ab actione reali, & sic dicitur creator intrinsece vero à potestate reali, quam in se habet super rem creatam, & sic dicitur Dominus vel à scientia, aut amore reali, & sic dicitur sciens vel amans, id quod facit. Denique hæc denominationes non sunt reales, nisi prout fumantur ab aliquibus formis, vel quasi formis absolutis, prout vero relatiue formaliter sunt, tantum fundantur in modo concipiendi nostro.

Ad principalem ergo difficultatem in principio positam, concedimus inter Deum & creaturas dari relationes non mutuas, quæ non solum pertinent ad tertium genus seu fundamentum relationum, sed etiam ad primum vel secundum. Neque id est inconueniens, quia non oportet relatiua tertii generis in hoc distinguere ab aliis, quod in eo omnes relationes sint non mutue, & in aliis nunquam, sed in hoc quod in tertio genere semper sint non mutue, in aliis vero non semper, sed potius raro. Vnde etiam recte exponitur Aristoteles, vt dicebam, quod in tertio genere ex vi formalis fundamenti seu rationis fundandi, relationes sunt non mutue: in primo vero & secundo genere, si aliquando sunt non mutue, prouenit quasi ex materiali re, aut subiecto, vel quasi subiecto relationis, vt bi gratia in relatione causæ & effectus inter Deum & creaturas, si formaliter solum consideremus rationem potentiz & actionis, potest esse sufficiens ad relationem mutuatam, tamen in Deo, propter eminentiam suæ entitatis, relatio illa est non mutua: & idem dici potest de relatione similis, aut distincti, & similibus.

Relatio autem inter causam finalem & effectum, si non mutua est reduci merito potest ad tertium genus: obaptantur enim media fini, & sic ab eo speciem sumunt, & suo modo per illum mensurantur.

De relatione autem dextri & sinistri inter hominem & columnam satis dubium est, an sit realis ex parte alicuius extremi. Nam licet forma seu virtus à qua illa denominatio sumpta est, realis sit, & intrinsece existens in naturali, in columna vero tantum extrinsece, tamen non satis apparet, cur inde oriatur relatio realis, etiam in animali, cum illa denominatio non fundetur in vnitate aliqua seu quantitate, vt per se constat. Neque etiam in ratione potentiz actiue vt sit: aliàs relatio esset mutua, quia illi correspondet in columna potentia passiva, vel interdum etiam actiua deficit, quia non oportet vt virtus motiua partis dextre tanta sit, vt ad mouendam columnam sufficiat. Neq. etiam fundatur illa relatio in aliqua commensuratione, quia virtus dextra animalis nullam habitudinem transcendentalem dicit ad columnam, æque illi commensuratur vilo modo. Non ergo videtur interuenire vera ratio ad fundandam relationem realem, sed videtur illa denominatio orta ex sola comparatione intellectus per quandam proportionem seu proportionalitatem ad dextram & sinistram.

nam partem eiusdem hominis vel animalis. Nam inter has partes est relatio realis mutua sumpta ex diuersitate situm, cum diuersitate virtutum realiū in vtraque parte existentium: & hinc similis denominatione translata est ad rem inanimatam, locum finistrum vel dextrum occupantem. Quæ quoad denominationem in hoc assimilatur relationibus non mutuis, quia fundamentum illius denominationis solum est in vno extremo, & inde redundat in aliud: ideo solent hoc exemplo declarari relationes non mutuas, quamuis vera ac propria relatio realis non videatur sibi necessario. Quia sola diuersitas situm, vt sic non sufficit ad denominationem dextri & finistri, vt per se constat, diuersitas autē virtutis sibi non est nisi priuatiua, quia in animali propria virtus, in columna vero tantum est priuatiua illius, & ideo in neutro extremo videtur sufficere ad relationem realem. Quod si quis omnino velit defendere illam esse relationem realem non mutuan, vtatur generali responsione superius posita.

SECTIO XVI.

Utrum formalis terminus relationis sit altera relatio, vel aliqua ratio absoluta.

Hæc questio suborta est ex sectione præcedente, & est per se valde necessaria ad explicandā naturam relationis quæ tum ex fundamento, tum ex termino suo modo pendet: & ob hoc etiam optime in hunc locum cadit, nam in duabus sectionibus proxime præcedentibus explicuimus formalia fundamenta relationum: superest ergo vt consequenter formalem terminum declaremus.

Exponitur questionis titulus, & quid sit actu terminare.

Item autem aduertendum, hic nos non agere de formali denominatione termini vt actu terminantis, sed de ratione seu forma, quæ in ipsa re, quæ est terminus, requiritur, vt sit apta ad terminandum. Nam sub priori ratione esse termini seu terminare, non est aliquid in re terminante, sed est denominatione extrinseca, sumpta ex eo, quod aliud tendat in ipsam. Sicut, parietem esse visum, non est aliquid in pariete, sed est denominatio à visione respiciente ipsum: nam idem est videri, quod actu terminare visionem, licet voces diuersæ sint: nihilominus tamen prærequiritur in pariete aliqua forma, qua constituitur aptus ad terminandam visionem. Sic ergo intelligendum est de termino relationis, dicitur enim actu terminare, solum quia respicitur ab alio, quæ denominatio non est prærequisita ad relationem, sed consequens ad illam, in quo omnes conueniunt. Necessario vero supponitur in termino aliqua ratio & quasi causa formalis, ob quam est terminatus (vt sic dicam) relationis, quia non omne ens potest terminare quamcunque relationem: ergo in vnoquoque requiritur propria aliqua ratio, ob quam est natum terminare hanc vel illam relationem: hanc ergo rationem formalem terminandi in præfenti inquirimus. Et quoniam in superioribus dictum est, terminum relationis debere esse ens reale & vt actu terminet requirere actuale existentiam, ideo vltius inquirimus, an debeat esse ens formaliter relatiuum vel absolutum: ex quo facile constabit in vnaquoque relatione an proportionatus terminus debeat esse tale ens absolutum, vel tale relatiuum.

Variæ sententiæ.

Sunt ergo in hac re tres sententiæ: Prima affirmat in omnibus relationibus tam mutuis quam non

mutuis formalem terminum debere esse relatiuum. Ita docuit Caiet. 1. part. quest. 13. art. 7. Hispanens. in 1. distinct. 30. quest. 1. notab. 3. videtur secundum eandem sententiam loqui, quamuis nec quæstione suspiceret, neque de formali ratione terminandi expresse loquatur. Nonnulli vero ex modernis Thomistis hanc sententiam secuti sunt. Et potest probari primo quia quodlibet relatiuum formaliter terminatur ad suum correlatiuum: ergo formalis ratio terminandi vnam relationem est relatio opposita correspondens in altero extremo. Consequentia euident est, & antecedens probatur, quia relativa sunt simul natura, cognitione & definitione, vt constat ex Aristot. c. de ad aliquid, & inferius dicitur: sed nihil horum haberet nisi vnum relatiuum ad aliud formaliter terminaretur, ergo. Probatur minor quoad primam partem, quia si pater v. g. vt pater non terminatur ad filium, vt filius est relatiuus, sed vt est hic homo genitus ab illo: ergo pater vt pater non est simul natura cum filio vt filio, sed cum hoc homine vt genitor: at vero hic homo prius natura est genitus ab alio, quam habeat relationem filiationis ad ipsum, quia filatio est proprietas resultans in homine genito: ergo pater vt pater erit prius natura quam sit filius vt filius. Et confirmatur hæc pars, quia relatio vt relatio non pendet nisi ex fundamento & termino: ergo, si formalis terminus non est altera relatio, per se non pendet ab illa, nec requirit illam: ergo ex se est prior natura quæ illa. Similique argumento probantur alia duæ partes quia relatio perfecte cognoscitur cognito fundamento & termino, & aliud non requirit: ergo si terminus vnius relationis, non est alia relatio, non pendet vna in cognitione ab alia: non ergo simul necessario cognoscuntur. Rursus ob eandem causam in definitione relationis solum ponitur terminus formalis, quia totum esse relationis est ad suum terminum: ergo si terminus vnius relatiui non est aliud relatiuum, sed aliquid absolutum, non definitur vnum relatiuum per aliud, & è conuerso, quod est esse simul definitione. Et confirmatur hoc specialiter in relatiuis non mutuis, in quibus videtur esse maior difficultas, quia aliàs ad cognoscendam relationem creaturæ oporteret cognoscere entitatem Dei absolutam & naturam eius, & similiter ad cognoscendam relationem scientiæ, vel sensus, oporteret cognoscere naturam absolutam obiecti sensibilis vel sensibilibis, quod videtur plane falsum.

Secunda sententia distinctione vtitur, nam de relationibus mutuis idem sentit quod præcedens sententia propter easdem rationes. De non mutuis autem affirmat terminari ad absolutum, & non relatiuum, quia huiusmodi relationes terminantur formaliter ad aliquid reale: in terminis autem earum non correspondet aliquid reale relatiuum, sed absolutum tantum. Hanc sententiam tenet Ferrar. 2. cont. Gent. c. 11. & in eam magis inclinat quoad posteriorem partem eius Hispanens supra, nam sæpe ait, aliquod diuinum attributum absolutum, scilicet, virtutem, potentiam vel aliquid huiusmodi esse rationem, quod Deus terminet relationem creaturæ ad ipsum. Hanc etiam sententiam sequitur Niphus 5. Metaph. disp. 14. Eamque quoad relativa non mutua nos postea confirmabimus: quoad mutua vero eadem habet fundamenta, quæ præcedens sententia. Et addi solet argumentum sumptum ex relationibus diuinis, quæ mutuas sunt, & tamen vna ad aliam terminatur.

Tertia sententia vniuersaliter docet omnes relationes tam mutuas quam non mutuas terminari ad absolutum formaliter. Hanc tenet Scot. in 1. dist. 36. q. 1. vbi Lychetus & alii Scotistæ idem sentiunt. Et eam plane sequitur Capreol. q. 1. artic. 2. ad 3. quem imitatur Soncin. 5. Metaph. qu. 30. ad 2. Aiunt enim, absolutum esse rationem terminandi, requirere tamen relationem seu correlationem concomitantem quando actu terminat, quod est simpliciter verum in re-

IV. Secunda opinio.

V.

in relatiuis mutuis: in non mutuis autem solum secundum nostrum modum concipiendi, ut explicabimus. Atque hanc sententiam cenſeo eſſe veram, formaliter ac per ſe intellectam: cur autem hoc addam ex dicendis conſtabit: oportet enim ſententiam hanc diſtincte proponere, & probare in relationibus mutuis & non mutuis, quia non eſt æque certa in utriusque quam ex non mutuis ad mutuas non leue argumentum ſumatur.

Tertia aſſertio duabus aſſertionibus propoſitis confirmatur.

VI.
Prima aſſertio.

Ratio pro aſſertione

VII.
Eſſugium Caietani.

Improbatur.

VIII.
Improbatur altera ſententia.

Dico ergo primo: In relatiuis non mutuis ratio quæ eſt in vno extremo ad terminandam relationem alterius, non eſt aliqua relatio oppoſita relationi alterius, ſed eſt ipſa entitas, vel proprietas aliqua abſoluta talis termini. Probatur argumento facto in ſecunda ſententia, quod mihi videretur efficaciffimum, nam hæc relatio habet terminum realem & realiter exiſtentem, ſed in illo termino nulla exiſtit relatio realis correfpondens oppoſita alteri relationi: ergo ille terminus non per relationem, ſed per aliquam rem abſolutam conſtituitur aptus ad terminandum. Conſequentia eſt euidentis à ſufficienti partium enumeratione: maior autem & minor probata ſunt in ſuperioribus.

Ut Caietanus effugeret vim huius rationis, exco- gitauit ſententiam, quam ſupra refutauiſmus, quod nimirum etiam relatiua non mutua realiter inuicem referantur, quamuis relatio non utriusque inſit, atque ita conatur defendere, etiam illud extremum, in quo non eſt relatio, non terminare relationem alterius, niſi quatenus ad illud viciffim refertur. Sed ea ſententia & falſa eſt, ut oſtendimus, & ad præſentem rem explicandam nihil conferre poteſt. Nam etſi demus, ſcibile referri realiter ad ſcientiam per relationem in ipſa ſcientia exiſtentem, nihilominus verum eſt, quod Ariſtoteles dixit, vnum ex his extremis non referri ad aliud, niſi quia aliud refertur ad ipſum: ergo prius ſecundum rationem neceſſe eſt intelligere relationem ſcientiæ terminari ad ſcibile, quam viciffim ſcibile referri ad ſcientiam, cum illud prius ſit veluti cauſa, ſeu fundamentum huius poſterioris: ergo ratio terminandi ex parte ſcibilis non poteſt eſſe illa relatio, qua refertur ad ſcientiam. Præterea licet terminare actum, ut ſupra dicebamus, ſit denominatio extrinſeca, tamen aptitudo terminandi relationem prædicamentalem, non poteſt eſſe denominatio extrinſeca ab oppoſito relatiuo, quia ratio terminandi ſupponitur in re ante omnem denominationem ab alio extrinſeco, nam in ipſamet denominatione extrinſeca includitur actualis terminatio: ergo aptitudo ſupponitur ad talem denominationem: maxime quando terminus eſſe debet res realis, & realiter exiſtens. Quocirca intelligi nullo modo poteſt, quod vnum extremum conſtituatur proxime aptum ad terminandam relationem alterius, per ipſamet relationem realem, quæ eſt in altero extremo: cum omnis relatio prædicamentalis conſurgat præſuppoſitis fundamento, & termino, non quidem actu terminante, ſed apto ad terminandum, nam ut actu terminans non ſupponitur, ſed conſtituitur ex alterius habitudine ad ipſum.

Alii reſpondere ſolent quamuis in ſcibili, v.g. vel creatore non reſpondeat niſi relatio rationis, nihilominus relationem ſcientiæ, aut creaturæ non terminari formaliter niſi ad ſuum correlatiuum ut ſic, & conſequenter relationem rationis eſſe rationem terminandi realem. Sed hæc reſponſio facile refutatur ex dictis ſupra de termino relationis realis prædicamentalis: oſtendimus enim debere eſſe rem veram & realiter exiſtentem. Quod ſane æquali vel maiori ratione verum eſt de forma illa, quæ eſt ratio terminandi ac de ſubiecto quali materiali talis denomina-

tionis: nam ſi terminus debet eſſe realis, ergo eodem modo debet eſſe in re ipſa aptus ad terminandum alioquin non erit terminus, neque actu, neque aptitudi- ne: ergo hæc aptitudo debet ei conuenire, per rationem aliquam realem in ipſo exiſtentem.

Et confirmatur, quia relatio realis non exiſtit niſi exiſtentibus fundamento & termino, ſed relatio creaturæ exiſtit, & reuera terminatur ad Deum nulla exiſtente in Deo relatione rationis, non ſolum quia relatio rationis nunquam vere exiſtit, ſed etiam quia eo modo quo eſſe poteſt, nimirum obiectiue in intellectu, non eſt neceſſe illam actu eſſe, id eſt, conſiderari, ut relatio creaturæ terminetur ad creatorem: nam etiam ſi nullus intellectus talem relationem fingat, aut conſideret, nihilominus relatio creaturæ vere terminabitur ad Deum. Dices, impoſſibile eſſe, quin illa relatio ſit obiectiue in aliquo intellectu, ſcilicet diuino, ſive ipſe illam immediate efficiat, ſive cognoscat, ut factibile ſuo modo ab intellectu humano. Reſponderetur quidquid horum verum ſit, eſſe impertinens ad rem, de qua agimus, quia licet id ſit neceſſarium ex infinita ſcientia Dei, tamen per ſe ac formaliter id non poſtulat relatio creaturæ, quia non reſpicit Deum ut ſpeculantem (ut ſic loquar) relationem rationis, ſed ut influentem eſſe in ipſam: unde ſi hoc habeat, hoc ſufficit, ut talis relatio terminetur ad ipſam: relatio autem rationis ut ſcitur ab intellectu diuino, eſt impertinens. Et idem eſt de ſenſu & ſcibili, & ſcientia & ſcibili, nam ſi per impoſſibile nullus intellectus de illis conſideraret, relatio ſenſus terminaretur ad ſcibile, & ſcientiæ ad ſcibile.

Sed reſpondent aliqui, argumentum hoc recte procedere de relatione rationis ut actu exiſtente ſuo modo nihilominus tamen ipſam relationem rationis, quatenus eſt in proxima potentia talis termini, eſſe relationem terminandi relationem realem alterius extremi. Sed hoc etiam nullius momenti eſt: in terrogo enim, quid intelligant per relationem rationis in potentia proxima. Aut enim intelligunt ipſum fundamentum reale, quod præbet occaſionem intellectui, ut per modum relatiui illud concipiat, quod non tam eſt verum fundamentum relationis, quam proxima cauſa vel occaſio inducens humanum intellectum ad talem modum concipiendi, & in hoc ſenſu relatio rationis in potentia proxima non eſt niſi res abſoluta in tali termino exiſtens, ut verbi gratia, in Deo eſt potentia, qua actu inſluit in creaturam, & ſic de aliis: igitur quod relatio creaturæ terminetur ad relationem rationis, ut tantum eſt in fundamento proximo ex parte Dei, reuera eſt terminari ad aliquid abſolutum, quod eſt in Deo. Aut per relationem rationis in potentia intelligitur ipſamet relatio rationis ſecundum ſuum eſſe eſſentiæ, qualem ea eſſe, vel potius fingi poteſt, & hoc ſenſu improbabilis mihi videtur illa reſponſio, quia illa relatio in tantum eſſe poteſt, & in ea fingi poteſt aliquid eſſe eſſentiæ, in qua intellectus verbi gratia, humanus poteſt concipere rem abſolutam per modum relatiuæ, ſed hoc eſt impertinens & extrinſecum ad naturam & eſſentiam relationis realis creaturæ, & ut ipſa terminetur ad ſuum terminum: ergo non poteſt eſſe illa ratio terminandi. Et confirmatur ac declaratur, nam Deus ut creator non ideo poteſt terminare relationem realem creaturæ, quia poteſt à nobis concipi per modum correlatiui, ſed quia vere ac realiter inſluit in creaturam per omnipotentiam ſuam. Denique in aliis terminis realibus, & in relationibus mutuis non ſufficit eſſe eſſentiæ in ipſo termino ut relatio conſurgat, niſi ſit redactum ad exiſtentiam, quia alias eſt potentiale quid, & ſimpliciter nihil: ergo multo minus potuit ſufficere eſſe eſſentiæ vel potentiale relationis rationis, ut ſit ratio terminandi relationem realem.

Aliam

Aliam denique responsionem aduenit. Fonseca lib. 5. c. 15. quæst. 5. sect. 4. vbi dicit, posse relationem rationis actu conuenire, v. g. creatori, etiam si actu non existat, suo modo, id est, obiectione in intellectu atque hoc satis esse, vt ad illam possit terminari relatio realis, nam hoc ipso, quod relatio realis est in creatura, relatio rationis creatoris actu conuenit Deo etiam si actu non existat. Quod autem hæc duo separabilia sint probat, quia homini actu conuenit esse animal, etiam si non existat. Sed hæc responsio non est probabilior cæteris. Nam in primis, quod assumit, posse formam actu conuenire quando actu non existit, aut magnam continet æquiuocationem, aut est plane falsum. Nam actu conuenire, si proprie & realiter sumatur, est actu inesse eo modo quo forma inesse potest, scilicet aut inherendo, aut denominando, aut referendo, vel alia simili ratione: quod autem hoc modo actu conuenit necesse est, quod actu existat, eo modo quo existere potest. Quod si actu conuenire, solum dicit veritatem propositionis per connexionem, extremorum abstractionem ab existentia, illud reuera non est actu conuenire, sed potius in potentia, eo modo, quo in illis propositionibus intelligi potest actualis veritas, illam non habent, nisi prout sunt actu in aliquo intellectu, vt in superioribus tactum est. Et præterea sumpto hoc modo, *Actu conuenire*, non potest vere dici relatio rationis actu conuenire Deo, hoc ipso quod creatura existit, quia vt bene idem auctor argumentatur, talis relatio contingenter & ab extrinseco conuenit Deo, etiam post effectiorem creaturæ: ac prædicata contingentia non conueniunt actu nisi quando existunt, sed illud est proprium prædicatorum, quæ necessario conueniunt subiectis. Responsio vero quam adhibet, limitatio subsumptam propositionem, & excipiendo has relationes rationis, primum videtur voluntaria, deinde contra rationem, nam, seclusa actuali existentia vnicuique prædicato proportionata, non potest dici prædicatum actu conuenire subiecto, nisi vel quia est de eius essentia: vel certe quia ab illa manat, vt necessariam connexionem & perse cum illa habeat: ergo quotiescunque prædicamentum non est huiusmodi, sed mere cõtingens, & ab extrinseca causa proueniens, siue sit prædicatum reale, siue rationis, in nullo vero sensu potest dici actu conuenire, quando actu non existit. Et confirmatur, nam hoc ipsum, scilicet, *Actu conuenire*, requirit saltem veritatem propositionis, sed hæc propositiones sunt falsæ, Deus habet relationem, vel actu refertur ad creaturam, quamdiu illa relatio nullo modo actu existit: imo iuxta principia Dialecticæ tales propositiones non possunt vere abstrahi à tempore, cum simpliciter contingentes sint.

Adde denique, etiam si demus totum id, quod in illa responsione sumitur, non satisfacere, quia ille modus actu conueniendi non sufficit ad terminum relationis realis. Alias Petrus actu existens posset habere relationem realem identitatis specificæ ad Paulum potentia tantum existentem, quia actu conuenit Paulo quod sit homo, etiam si non existat, quia ab intrinseco est homo: ergo etiam actu conueniet illi relatio realis identitatis specificæ cum Petro, etiam si illa relatio actu non existat: ergo è conuerso, vt relatio realis existat in Petro, satis erit quod alia similis, & fundamentum eius actu conueniat Paulo, licet non existat.

Nullus est ergo tergiversationi locus, sed admixta communi doctrina de relatiuis non mutuis, euidenter sequitur terminum illius relationis esse aliquid absolutum, formaliter ac perse loquendo. Adde autem hæc vltima verba, quia interdum potest contingere, vt terminus alicuius relationis nõ mutue sit aliqua relatio realis, non tamen opposita alteri relationi, nec reciproca illi. Vt v. g. scientia de a-

Tom. II. Metaphys.

liqua relatione, aut amor qui directè ac perse primo tendat in aliquam relationem, refertur realiter ad illam relationem vt ad obiectum seu mensuram: unde constat, quod sicut obiectum talis scientiæ est relatio, ita etiam terminus relationis talis scientiæ erit relatio non tamen formaliter vt relatio opposita relationi illius scientiæ, sed potius vt materia circa quã talis scientia versatur, & quæ supponitur ad relationem eius, & ideo veluti materiale quid est, quod illa res seita sit relatio. Et hoc modo dicimus, re absolutam terminare huiusmodi relationem, seu quæ per modum absolutæ se gerat: denique res ipsa scita vel amata, qualiscunque illa sit. Dices quid si obiectum seicatum, sit aliqua relatio rationis? Respondetur: Etiam relatio transcendentalis illius scientiæ terminabitur ad illam, erit tamen incapax illa scientia relationis prædicamentalis ad suum obiectum, propter defectum termini realis.

Assertio secunda.

Dico secundo: Etiam in relationibus mutuis formalis ratio terminandi est nõ relatio opposita, sed aliqua ratio absoluta, quæ est fundamentum formale relationis oppositæ. Hanc assertionem intelligo perse ac formaliter, sicut præcedentem explicavi: generalis enim regula est illam rem seu rationem formalem, quæ in vno relatiuo mutuo est proxima ratio fundandi relationem ad aliud, esse etiam proximam & formalem rationem terminandi relationem alterius ad se. Vt v. g. si in Petro proximum fundamentum habet in se relationem filiationis, est tota substantia eius quatenus producta per talem generationem à Paulo, hæc eadem est ratio ob quam Petrus potest terminare relationem paternitatis Pauli ad ipsum: & è conuerso, quia in Paulo potentia generandi, supposita tali generatione vt conditione necessaria, est proximum fundamentum relationis paternitatis, ideo etiam est proxima ratio ob quam Paulus potest terminare filiationem Petri ad ipsum. Idem est in relationibus primi generis, nam albedo, quæ in hoc albo est fundamentum similitudinis ad aliud, ob vnitatem formalem cum ipso est etiam proxima ratio terminandi relationem similitudinis alterius ad ipsum. Quocirca si verum est, interdum posse vnam relationem esse proximam rationem fundandi aliam relationem vt v. g. paternitas similitudine, tunc illa paternitas, quæ in vno patre fundat similitudinem ad aliud, erit in illo ratio terminandi relationem alterius ad se, in eo tamen non se gerit formaliter, vt relatio, neq; opponitur relatiue illi relationi, quã terminat perse ipsam, sed opponitur creaturæ per aliam relationem quam in se fundat, & ideo tunc perinde se gerit, ac si esset forma absoluta: & in hoc sensu dicimus formalem terminum esse aliquid absolutum, perse loquendo.

Solet autem hæc assertio probari ex eo, quod cū relatio definitur esse accidens, cuius totum esse est ad aliud, per illud aliud non potest intelligi altera relatio, quia alias vel non daretur vnum supremum genus relationis, sed duo, vel idem poneretur in definitione sui ipsius. Et simile argumentum est, quia similitudo in communi nõ potest referri ad aliquam relationem, quia alias referretur ad aliam similitudinem, cum sit relatio æquiparantiæ: ac præter similitudinem in communi non potest esse alia similitudo. Veruntamen hæc argumenta prætermitto, tum quia per extrinseca desumuntur, & rem non declarant, tum etiam, quia attingunt difficultatem tractandam sect. sequenti, quæ quidem facilius & commodius expedientur iuxta hanc nostram sententiã, quamuis fortasse ob eam solam causam non sit simpliciter necessaria.

Primo ergo probatur hæc cõclusio ex præcedenti, nam in eo, quod in relatiuis non mutuis videmus relationem vnus extremi nõ terminari formaliter

Zz

ad rela.

XIV.
Relationes
mutue ad
absolutum
terminantur.

XV.

XVI.
Prima ratio
conclusionis.

ad relationem alterius, colligere possumus, quod licet in relatiuis mutuis sit relatio realis in vtroque extremo, vna non tendat in aliam formaliter, sed simul & concomitantur vna tendit in subiectum, seu fundamentum alterius, & e conuerso. Probatur hæc illatio, nam si per impossibile in altero extremo impediretur relatio, conseruato toto fundamento eius, nihilominus relatio alterius extremi posset ad illud terminari: ergo signum est illas duas relationes esse simul per concomitantiam, & non per formalem terminationem vnius ad aliam. Consequentia est euidentis, & antecedens patet, quia, vt in superioribus videtur, non solum in relationibus tertii generis, sed etiam secundi & primi, quando vnum extremum tale est, vt non possit fundare relationem nihilominus est aptum ad terminandum relationem alterius vt patet in Deo vt terminante relationem creaturæ vt sic, ergo quacunque ratione contigerit, alterum extremum manere cum fundamento & sine relatione, nihilominus manebit sufficiens ad terminandam relationem alterius extremi, est enim eadem ratio, nam quod vnum fundamentum, seu extremum sit aptum necne ad fundandam propriam relationem, est per accidens ad terminationem alterius. Vnde, si per intellectus præcisionem separetur relatio à tali extremo intelligitur manere æque sufficiens ad terminandam aliam relationem, ac illud extremum, quod non est capax relationis. Ergo signum est relationes mutuas, esse simul propter concomitantiam, & propter conditionem extremorum, quæ apta sunt ad fundandam relationem, non propter formalem terminationem vnius relationis ad aliam sibi correspondentem.

XXVII.
Secundaria
sive conclusio.

Secundò argumentor, quia commune axioma est, posito fundamento & termino resultare relationem prædicamentalem, & non alias. ergo terminus vnius relationis non potest esse relatio opposita. Antecedens certum est omnium consensu, & constat ex supra dictis de natura huius relationis. Vnde etiam Scotus licet excipiat relationes, quas vocat intrinsecas aduenientes, tamen consequenter negat illas pertinere ad hoc prædicamentum: & nos infra ostendimus illas, vel nullas esse, vel non nisi alias à transcendentibus disput. seq. Necessè est autem axioma illud intelligi de termino formali & proximo, & quasi in actu primo (vt sic dicam) de quo etiam nos in præfati quæst. disputamus, vt diximus. Non enim potest intelligi de termino terminante quasi in actu secundo (vt ita loquar.) Nam de illo termino vt sic non est verum, quod illo opposito cum fundamento sequatur relatio, nam potius ipse constituitur in ratione termini actu terminantis per ipsammet relationem vt actu tendentem in ipsum, & extrinsece denominantem ipsum denominatione terminatiua. Rursus, nec potest intelligi de termino materiali & remoto, quia illo tantum posito cum fundamento alterius extremi non est necessè resultare relationem, vt per se constat, & facile potest exemplis ostendi: ergo intelligendum est illud principium de termino formali, & quasi in actu primo proximo. Et hinc facile probatur prima consequentia, quia vna relatio non confurgit ex positione alterius, quia illa particula ex dicit antecessionem aliquam naturæ vel originis: vna autem relatio prædicamentalis non antecedit alteram relationem sibi correspondentem, neque vna dicit ex altera originem, vt per se constat in omnibus creatis, de quibus loquimur: alias non essent simul. Cum autem relatio dicitur resultare positis fundamento & termino, sensus indubitatus est, positionem fundamenti & termini antecedere, seu præsupponi ordine naturæ, & inde statim resultare relationem quod ex proprietate ipsius locutionis manifestum est, & ex ipsa, quia in relatiuis mutuis vtraque relatio simul resultat, positis fundamentis & terminis.

Tercio argumentor confirmando & declarando illud principium, scilicet, id quod in vnoquoque extremo est ratio fundandi propriam relationem, est ratio terminandi alteram correlationem. Nam, sicut ratio fundandi est illa, per quam cōuenienter redditur proxima causa, ob quam talis res habet relationem ad aliud, ita ratio terminandi est illa, per quam redditur proxima causa, ob quam res est talis, vt ad ipsam alteram referri possit: hæc autem causa ex eadem forma vel ratione sumitur in relatiuis mutuis: ergo. Maior videtur per se nota ex terminis. Minor declaratur inductione: nam sicut album aptum est ad fundandam relationem similitudinis, quia habet albedinem, & ipsa albedo est aptum fundamentum, quia habet talem vnitatem formalem, ita etiam idem album est aptum ad terminandam relationem alterius, quia habet albedinem eiusdem rationis vel vnitatis cum albedine alterius. Non enim aliud album refertur ad hoc, quia in hoc est relatio similitudinis, sed quia in hoc est albedo, sicut est in alio, alioqui non esset similitudo in albedine, sed esset similitudo in similitudine. Et hinc potest percipi ratio à priori, nam similitudo vt sic est, in albedine, v.g. versatur, ergo inter alba vt sic, & ea refert vt similia: ergo sicut ex parte vnius fundatur in albedine, ita ex parte alterius terminatur ad albedinem.

Idem facile constat in relationibus disquarantia: nam Petrus, v.g. ideo refertur ad Paulum vt ad patrem, quia genuit ipsum. & non quia Paulus refertur ad ipsum, formaliter distinguendo relationem à generatione, nam præcise in ea ratione sistendo intelligimus esse sufficientem causam ex parte generantis vt filius referatur ad ipsum. Eadem est autem causa ex parte eius, ob quam in ipso resultat relatio paternitatis. Et idem est de ipsa paternitate, si rationem eius ex parte termini reddamus: ideo enim relatio paternitatis, quæ est in Paulo, terminatur ad Petrum, quia genitus est ab ipso, & in hoc præcise concipimus sufficientem causam ex parte termini. Atque ita in vniuersum, cum relatio essentialiter requirat duo, scilicet fundamentum & terminum, ex parte vtriusque potest reddi ratio cuiusque relationis, & illa, quæ vere & proxime redditur ex parte termini vt sic, est ratio terminandi, sicut quæ redditur ex parte subiecti, est fundamentum, seu ratio fundandi.

Ratio autem, quæ ex parte termini reddi potest, nunquam est altera relatio, si formaliter loquamur & non tantum concomitantur vel identice. Quamquam enim pater non referatur ad filium, nisi cum filius refertur ad ipsum, non tamen hæc est ratio, quæ ex parte termini reddi possit, cur pater referatur ad filium, scilicet, quia filius refertur ad ipsum, sed præcise, quia genitus est ab ipso: nam vna relatio nullo modo est ratio alterius, nec ex parte termini, nec ex parte fundamenti, alias non essent simul natura, illa enim, quæ esset ratio alterius, vt sic esset aliquo modo prima, maxime, cum sit sermo de ratione reali, & formali suo modo ex parte termini. Ratio ergo hæc semper est aliquid aliud distinctum à relatione, & consequenter aliquid absolutum, quod non est aliud in relatiuis mutuis, nisi illud ipsum, quod in vnoquoque fundat relationem eius, nam illud est ratio terminandi relationem alterius. Quia præcisa relatione, nulla alia ratio est propinquior, neque magis necessaria, vt in inductione facta satis declaratum est.

Dices: in relatiuis non mutuis non potest hæc regula seruari, quia in termino vnius relatiui non est fundamentum reale alicuius relationis. Respondetur, semper intelligi aliquid proportionabile. Vt, si relatiua non mutua sint secundi generis, vt est inter creatorem & creaturam, ratio terminandi relationem creaturæ ex parte Dei, est ipsa potentia creationis. Quia si alioqui Deus non esset in causa:

inexpax relationis, illam debet esse fundamentum relationis creatoris ad creaturam. Et quia si velimus rationem reddere ex parte termini relationis creaturæ, non est alia, nisi quia Deus per suam omnipotentiam creavit illam. Et idem facile intelligitur in relationibus mutuis, quæ esse possunt in primo genere, ut est relatio similitudinis, aut distinctionis inter creaturam & Deum. In tertio autem genere ratio terminandi ex parte scibilis, verbi gratia, & similitum obiectorum, est vniuersalisque entitas, prout in ea est quædam aptitudo obiectiua, ut circa illam possit talis actus, vel habitus, aut potentia versari: quæ potest nominari veritas aut bonitas, vel quid simile: illa enim aptitudo est ratio, quæ reddi potest ex parte obiecti, seu termini talis relationis: ideo enim scientia versatur circa tale obiectum, quia talem habet veritatem, seu intelligibilitatem, & sic de aliis.

XXII. Quod si inquiras, cur huiusmodi aptitudo vel ratio, quæ non est sufficiens ad fundandam in se propriam relationem, sit sufficiens ratio ad terminandam relationem alterius. Responderetur, causam esse, quia ad fundandam relationem necessaria est ordinabilitas ad aliud (ut sic dicam) ex parte ipsius fundamenti, atque ita requirit, quod sint eiusdem ordinis. Ad terminandam autem relationem, non est necesse, ut terminus sit ordinabilis ad aliud, sed ut aliud sit ordinabile ad ipsam, & ideo potest terminus habere realem aptitudinem ad terminandum, etiam si non sit eiusdem ordinis cum alio extremo, quod ad ipsum ordinatur.

Aliarum opinionum fundamentis satisf.

XXIII. Ad fundamenta aliarum opinionum respondendum superest. Et in primis negatur relatiuum formaliter terminari ad correlatiuum ut sic: quod manifeste constat in relatiuis non mutuis, quia ubi non est correlatiuum non potest alterum relatiuum ad correlatiuum terminari. Inde vero intelligimus etiam in mutuis, quamuis relatiuum ad correlatiuum terminetur, non tamen formaliter, ita ut relationes ipsæ inter se & ad se tendant, sed vna tendit ad fundamentum alterius, & è conuerso, ut declaratum est.

XXIV. Ad primam vero obiectionem de similitudine naturæ responderetur, potius inde inferre oppositum, quia relatio est posterior natura, quam terminus eius, ut in actu primo seu formali ad terminandum sufficienter constitutus est: quia ex fundamento, & termino confurgit relatio, ut diximus. Imo aliqui auctores, qui opinantur relationem esse quid distinctum putant effectiue fieri à termino. Si ergo vna relatio esset terminus alterius, ex positione vnius resularet alia, & ita non possent esse simul natura. Dicuntur ergo simul natura, quando mutæ sunt, quia cum resulat vna ex fundamento & termino, resulat alia omnino concomitanter absque vlllo ordine prioris & posterioris inter se: & hoc esse simul natura. Fundatur autem hæc similitudo, non in formali habitudine earum inter se, sed in necessaria connexion, quam habent in fundamento & termino, quia neutra insurgere potest, nisi iam positus sit fundamentum & terminus, & illis positis ambæ statim necessario confurgunt. Et alioqui formale fundamentum vnius est formalis terminus alterius, & è conuerso: ex quo fit necessario simul sint posita in re fundamentum, & terminus vtriusque, nam sunt eadem, commutata proportionem, ut explicui. atque ita tandem efficitur, ut ipsæ relationes necessario simul confurgant, & duratione, quia vtræque æquali necessitate resulat ex termino & fundamento quamprimum ponuntur, & natura quia nullum inter se habent ordinem. Hoc igitur modo corre-

Tom. II. Metaphys.

latiua ipsa formaliter sumpta, ut correlatiua sunt, si sint mutua, sunt simul natura, si vero sint non mutua, cum neque duratione sint simul nec natura esse possunt.

At vero si hæc cõparatio fiat inter vnum relatiuum & terminum eius in actu secundo, seu ut actu terminantem, sic dici possunt simul natura formaliter, quia ut supra dictum est terminus ut sic terminans formaliter constituitur per extrinsecam denominationem à relatione, quæ in illum tendit: vnde illa posita sic denominatur, & illa ablata definit esse hoc modo terminus, nihil intrinsecum admittendo, ut per se notum est. Relatio autem non prius natura est, quæ terminetur ad aliud: est ergo simul natura cum termino ut terminante. Dices: ipsa relatio est veluti causa formalis illius denominationis termini actualis: ergo est prior natura. Respondeo non esse proprie causam formalem, licet propter denominationem, ad eum modum à nobis concipiatur, & ideo non intercedere ibi veram prioritatem naturæ, quia relatio sine alia causalitate, solum quia ex intrinseca sua essentia respicit terminum, illum denominat terminantem. Sicut visio denominat rem visam sine vera causalitate, sed ex eo solum, quod est cum tali intrinseca habitudine: vnde sicut non prius natura est quæ habeas illam habitudinem, ita non prius natura est, quam denominet obiectum visum.

Quod maxime verum est loquendo de his formis in concreto, id est, de relatiuo, aut vidente, nam loquendo de abstractis, potest aliquo modo concipi relatio, ut prior natura quam relatiuum eo modo quo inter formam præsertim inhaerentem, & effectum eius formalem potest esse prioritas naturæ. Nam relatio est forma relatiui, relatio enim abstracte concepta proprie non refertur ipsa ad terminum, sed est, quæ subiectum refertur, & ideo quamdiu ipsa concipitur ut prior quam afficiens actu subiectum, nondum concipitur, ut referens ad terminum, & ideo mirum non est, quod ut sic sit etiam prior ipsa relatio, quam denominatio termini terminantis. Et fortasse hic potest applicari distinctio, quæ vtitur alias Caiet. de relatione signata vel exercita: nam tunc concipitur relatio, ut nondum exercens actum referendi, sed secundum suam abstractam rationem. Adhuc tamen sic concepta, est simul natura cum altera relatione opposita, in relationibus mutuis, quia etiam relationes in abstracto sumptæ omnino simul confurgunt: posito utroque fundamento.

Denique ut nihil omittamus, addi posset etiam relationem abstracte conceptam, licet non ut quod, saltem ut quo, tendere in terminum, nam est forma, quæ relatiuum respicit terminum, & quia quantumvis in abstracta consideretur, semper eius essentia consistit in formali habitudine ad terminum. Et sub hac consideratione, quamvis intelligatur aliquo modo prior quam relatiuum, etiam sub ea ratione tendit suo modo in terminum, & consequenter denominat illum actum terminantem, non integrum relatiuum, sed relationem ipsam. Ex his ergo satis constat quomodo relationes oppositæ sint simul natura, & relatio etiam, & terminus ut actu terminans, non vero relatio, & terminus in actu primo seu quantum ad rationem terminandi: sic enim etiam tempore antecedere potest, quando fundamentum in alio extremo non est positum, & posito etiam alio extremo semper antecedit ordine naturæ, quia ex illo fundamento resultat relatio, ut declaratum est.

Ad argumentum ergo primæ sententiæ responderetur in forma negando sequelam, nimirum, patrem ut patrem non esse simul natura cum filio ut filio est, sed ut est hic homo genitus: imo sicut hic homo ut genitus est prius natura, quam ut filius, ita etiam est prius natura, quam pater ut pater, quamvis sit posterius natura quam hic homo ut generans. Et ideo quamvis pater ut sic terminetur ad hunc ho-

XXV.

Occurrit obiecti.

XXVI.

XXVII.

XXVIII.

minem vt à se genitum, nihilominus non prius natura terminatur ad ipsum, quā in ipso fit filiatio, non propter terminationem formalem ad ipsam filiatiōem, sed propter simultaneam concomitantiam omnino necessariā, vt declaratum est. Quapropter, licet hic homo vt genitus sit prius natura quam vt filius, tamen in illo priori vt sic nondum intelligitur in patre paternitas, imo verissime etiam dicitur, prius natura esse hunc hominem vt genitum, quam in patre sit paternitas, nam ex positione huius termini cum fundamento, quod est in genere, resultat paternitas.

XXIX.

Ad confirmationē concedo formaliter loquendo, vnam relationem non pendere ab alia, nego tamen inde sequi non esse simul natura, naturaliter loquendo. Et horum primū, præter omnia dicta confirmo Theologico exemplo, iuxta quandam opinionem D. Thom. nam in Christo Domino, secundū D. Thom. non est realis filiatio ad matrem, in Virgine vero est realis relatio maternitatis ad Christū: signum est ergo vnam ex his relationibus non pendere essentialiter, & formaliter ab alia: alias non posset vna manere sine alia, etiam de potentia absoluta & similiter est signum, vnam non esse formalem terminum alterius, quia etiam non potest relatio sine suo termino conservari. Quæ omnia principia sunt certa in doctrina D. Thomæ: & ideo censeo hoc argumentum valde efficax ad hominem contra Caietanum & Thomistas, qui eum sequuntur. Dico autem formaliter non pendere vnam relationem ex alia: nam concomitanter possunt dici aliquo modo inuicem pendere, quia non potest esse vna sine alia ex natura rei, imo nec de potentia absoluta, saltē nisi aliquo modo mutetur fundamentum alterius extremi, & fiat incapax relationis, vt ab opinionib. de relatione filiationis in Christo abstrahamus. Atque hinc facile declaratur altera pars, nimirum, ex prædicto modo independentiæ non sequi, relationes non esse simul natura. Nam potius si proprie ac formaliter vna ab alia penderet, non posset non esse vna prior natura alia, quia ipsamet dependentia est quædam posterioritas naturæ quia vero habent necessariam concomitantiam, qua non potest esse vna sine alia, absque vilo ordine inter se, ideo sunt simul natura.

XXX.

Relatiua
ut sint co-
gnitiue si-
mul.

Ex his præterea constat, quid dicendum sit de similitudine cognitionis, quod in secundo argumento contrarii fundamenti petebatur: Nam eadem proportione dicendum est, formaliter & immediate relationem non pendere in cognitione, nisi à suo termino secundum propriam rationem terminandi, & non secundum relationem oppositam, quod recte probat argumentum. Et in relatiuis non mutuis est manifestum, nam vt cognoscam relationem seruitutis creaturæ ad Deum, non oportet cognoscere relationem realem domini in Deo, quia nulla est, neque etiam necesse est fingere relationem rationis in Deo: hoc enim non pertinet per se ad cognitionem alterius relationis, sed si in nobis fit, provenit ex imperfecto modo cognoscendi nostro: angelus enim & Deus ipse comprehendit in creatura relationem seruitutis, nullam fingentes in Deo relationem rationis. Dices: Nonne necesse est cognoscere Deum vt Dominum, ad cognoscendam creaturam, vt seruam? Respondetur, necessarium esse cognoscere Deum, vt Dominum realiter, nō relatiue secundum rationem. Est autem Deus realiter Dominus simpliciter, vt quæstione septima de potent. articulo 10. ad quartum, & sæpe aliās Diuus Thomas notauit: primo per potestatem realem coercendi subditos: secundo, quia ad ipsum terminatur relatio realis seruitutis quæ est in creatura: & utroque modo necesse est cognoscere Deum vt Dominum ad cognoscendam relationem seruitutis creaturæ. Nam primum, id est, potestas coercendi subditos, est ex

parte Dei ratio terminandi relationem seruitutis, & ideo cognitio eius quasi antecedenter & causaliter est ratio cognoscendi relationem seruitutis, nam sicut illa relatio confurgit ex vi illius termini & fundamenti, ita cognosci non potest, nisi cognitio tali termino & fundamento. At vero secundum conuenientiam Deo per actualem tendentiam respectuam creaturæ in ipsum, denominatione tantum extrinseca: & quia non potest cognosci relatiuum vt sic, nisi vt terminatum ad suum terminum, ideo sub ea ratione non antecedenter, sed concomitanter cognoscitur Deus vt Dominus. Atque hoc, quod in hoc exemplo declaratum est, habet locum in relatione creaturæ, & omnibus non mutuis.

Neque ratio superius facta contra hoc est allicuius momenti: concedimus enim non posse cognosci relationem seruitutis non cognita in termino aliqua ratione absoluta non tantum omnino simul, sed etiam antecedenter seu causaliter, vt dixi: non est tamen necesse, vt illa ratio absoluta exacte, aut prout in se est, cognoscatur, nam satis est quod abstractiue, vel sub aliqua confusa ratione apprehendatur quāquam quo terminus perfectius fuerit cognitus, eo perfectior erit cognitio relationis: Quæ omnia facile declarantur in dicto exemplo, nam ad cognoscendam relationem seruitutis, quam creatura habet ad Deum, necesse est saltem in communi cognoscere Deum habere superiorem quandam potestatem in creaturam ratione cuius potest, aut illi præcipere, aut de illa disponere suo arbitrio, & quanto amplitudinis huius potentie magis fuerit cognitum, tanto perfectius cognoscetur qualis sit illa seruitus: nec fieri potest, vt angelus vel Deus ipse cognoscat hanc seruitutem, nisi cognoscendo in ipso talem potentiam. Non oportet autem vt angelus, v. g. qui in creatura naturaliter intuetur relationem seruitutis, naturaliter etiam intueatur potentiam Dei in se ipso, sed satis est quod abstractiue, & ex effectibus cognoscat talem Dei potentiam. Multoque minus necesse est cognoscere totam Dei naturam, vel alia attributa formaliter ac per se loquendo, quia illa vt sic non sunt ratio terminandi talem relationem. Atque ad hunc modum facile est idem intelligere in relatione creaturæ, vt est effectus Dei, vel scientiæ, aut sensus, & in aliis non mutuis.

At vero in relatiuis mutuis partim eadem est ratio, partim diuersa. Est enim eadem ratio quantum ad formalem dependentiam cognitionis à termino vt sic, & non à correlatiuo vt sic: hoc enim etiam in relatiuis mutuis verum est. Nam vt cognoscam in aliquo homine relationem patris, satis est vt cognoscam esse in mundo alium hominem ab illo genitū, etiam si ibi filiam, & non cognoscam in alio extremo relationem filiationis: & iuxta opinionem D. Thomæ, angelus etiam malus, per virtutem naturalem (si non impediatur) intuebatur in beata Virgine relationem maternitatis ad hunc hominem Christum, & tamen non intuebatur in Christo relationem filiationis: ergo habebat cognitionem vnius relatiui cum intrinseca dependentia ab eius termino, sine cognitione correlatiui vt sic. Nec enim probabile est, necessarium fuisse angelo fingere aliam relationem rationis in vno extremo, vt alteram valeret cognoscere: idem ergo est in qualibet alia ratione mutua, nam quoad hoc eadem est omnium ratio.

Quoad concomitantiam vero est nonnulla diuersitas, quia ex natura rei cognita vna relatione mutua necessario simul cognoscitur alia, saltem concomitanter. Nam sicut relatio est per quandam resultantiam posito fundamento & termino, ita cognoscitur cognitio illius, cum comparatione eorum inter se. Quia ergo hæc relationes mutue saltem per concomitantiam simul resultant positis fundamento & termino, ideo consimili ratione simul cognoscuntur.

pur cognitio & inter se collatis fundamento & termino, & quia hoc necesse est ad singularem relationum cognitionem, ideo consequenter fit, ut una cognita, simul concomitanter cognoscatur alia. Quod in nobis speciali ratione necessarium est, quia non cognoscimus has relationes prout in se sunt, sed solum cognoscendo, & inter se conferendo fundamenta & terminos: ex quo præterea oritur, ut etiam illa extrema, quæ non habent mutuam relationem, per modum correlatiuorum mutuorum cognoscamus: & inde etiam fit, ut ubi uni relationi non correspondet altera relatio realis, nos concipiamus relationem rationis, ut ita concomitanter cognoscamus utrumque extremum per modum correlatiui. In cognitione autem perfecta rerum, prout in se sunt, id non est necessarium quoad relatiua non mutua, ut dictum est: Quoad relatiua vero mutua, est eadem vel maior necessitas, aut quia relationes non distinguuntur a se à parte rei à suis fundamentis, aut si fortasse distinguuntur ex natura rei, sunt ita coniunctæ & connectæ cum fundamentis simul existentibus, & inter se collatis, ut non possit cognosci respectus unus ad aliud, quin cognoscatur etiam vicissim respectus alterius ad alterum. His ergo modis intelligendum est correlatiuum esse simul cognitione cum suo termino, vel cum suo correlatiuo.

XXXIV. Ad tertiam autem partem illius fundamenti, quæ erat de similitudine definitionis, eodem prorsus modo respondendum est. Nā definitio non est nisi cognitio quædam, si in mente sit, vel signum cognitionis, & consequenter rei cognitæ, si fit in voce: & ideo in tantum possunt relatiua esse simul definitione, in quantum sunt simul cognitione. Est igitur proportionali modo dicendum, vnum relatiuum formaliter loquendo, non definiri per aliud correlatiuum, sed per suum terminum, quem essentialiter respicit. Imò Scotus supra existimat hoc esse necessarium ne committatur circulus aut nugatio, si loco nominis positi in definitione ponatur eius definitio, aut ne idem sit prius & posterius seipso, quia quod ponitur in definitione, est aliquo modo prius definito. Sed hæc non admodum cogunt, si considerentur, quæ de his definitionibus per additum attigit Aristoteles 7 Metaph. c. 5. & quæ ibi notauimus: instanterque facile illa incommoda in relatiuis transcendentalibus, ut sunt materia & forma, de quo videri etiam possunt supra dicta disput. 43. sect. ult. in fine. Non ergo propter vitanda hæc incommoda, sed propter rem ipsam, quia vnumquodque definitur formaliter ac præcise per id, ad quod habet habitudinem, verum est in definitione vnius relatiui per se non poni aliud extremum, nisi sub ea ratione: quæ in illo necessaria est ad terminandam talem relationem. Concomitanter vero, sicut relatiua sunt simul cognitione, ita etiam definitione, & quia nos facilius ita illa concipimus & explicamus, ideo simpliciter dici solet vnum correlatiuum definiri per aliud, seu ad aliud, & è conuerso. Atque in hoc sensu accipiendum est cum communiter dicitur correlatiua esse simul definitione.

De terminis diuinarum relationum.

XXXV. Ad vltimam rationem, quæ in secunda sententia addebatur, sumptam ex relationibus diuinis, quæ inuicem terminantur, responderetur in primis esse disparem rationem, quia illæ relationes non habent fundamentum præter se ipsas, eo quod sint substantiales & subsistentes ex propriis rationibus, & ideo mirum non est, quod sicut seipsis fundantur (ut ita loquar) ita vnaquæque seipsa terminet suum correlatiuum. Quin potius in hoc seruatur proportionalis ratio: diximus enim fundamentum vnius relationis esse rationem terminandi correlationem eius, ita ergo fundamentum paternitatis diuinæ est ratio ter-

Tom. II. Metaphys.

minandi diuinam filiationem, tamen sicut fundamentum illius paternitatis nihil est præter paternitatem ipsam, ita ratio terminandi filiationem nihil etiam est præter ipsam.

Adde, quamuis hæc vera sint secundum rem, si XXXVI. tamen secundum rationem, vel imperfectos conceptus nostros cogitentur hæc ut distincta, eo modo quo quis conceperit relationes & fundamenta ut distincta debere etiam concipere rationem terminandi vnam relationem, non esse aliam relationem ut sic, sed fundamentum illius. Ut v.g. si quis ratione distinguat relationes & origines, & cum Bonauentura sentiat personas originibus constitui, relationes autem eis aduenire, & in eis fundari, consequenter dicet formalem terminum paternitatis, v.g. esse passiuam originem in filio: è contrario vero terminum filiationis esse generationem actiuam in Patre: respicit enim Pater eum, quem genuit ut sic, & filius eum à quo genitus est. Similiter qui cum Caiet. distinguit paternitatem ut conceptam, vel ut exercitam, & sub priori ratione senserit constituere personam, sub posteriori vero referre illam, & ita hanc posteriorem rationem fundari in priori: dicat necesse est consequenter, vnam relationem ut exercitam, terminari ad aliam ut conceptam, & è conuerso. Et quidem siue utamur illis vocibus, siue aliis, relatio non habet rationem termini, ut aliud respicit: sed ut in se est aliquid, quod ab alio aptum est respici: atque ita etiam secundum modum concipiendi nostrum, quacunque ratione distinguatur ibi fundamentum à relatione vel persona constituta à respectu, distinguitur etiam ratio terminandi à relatione.

Quod clarius apparet in spiratione passiuæ respectu actiue, nam pater & filius præter spirationem actiuam habent proprias relationes, quibus in suo esse personali constituuntur, & sic constituti, sunt vnū principium spirans Spiritum sanctum: ex qua productione (loquendo more nostro) resultat in eis relatio spirationis actiue, cui propterea magis proprie attribui potest, quod habeat fundamentum & rationem fundandi secundum rationem, quia neque constituit personam, nec fortasse habet propriam substantiam. Atque ita ibi facile intelligitur, relationem passiuæ spirationis, quæ est in Spiritu sancto, terminari non ad spirationem actiuam formaliter, sed ad Patrem & Filium, ut sunt vnum principium spirans, cui nostro modo concipiendi aduenit relatio spirationis actiue. Quia propria ac formalis ratio ob quam Pater & Filius terminant, vel terminare possunt relationem Spiritus sancti, non est quia referuntur ad Spiritum sanctum, sed quia producunt Spiritum sanctum & sunt vnum principium eius, unde concomitanter habent, ut ad ipsum referantur. Si tamen per possibile vel impossibile intelligeremus, non resultare in Patre & Filio illam relationem dummodo producerent Spiritum sanctum, id satis esset, ut possent terminare relationem eius.

Ex quo obiter intelligit Theologus, quomodo de XXXIIX. facto Filius distinguitur ab Spiritu sancto, non primo per relationem spirationis actiue, sed per filiationem per quam complete constituitur in esse personali, & consequenter distinguitur à qualibet alia persona. Et nihilominus verum est, quod si Filius non produceret Spiritum sanctum non distingueretur ab illo, quia tunc posita illa hypothesi, filiatio non esset fundamentum spirationis actiue, nec ratio terminandi processionem passiuam; & consequenter neque haberet cum illa oppositionem originis: nunc autem vere habet hæc omnia, & ideo est sufficiens principium distinctionis, sed hæc Theologis relinquamus.

De oppositione relatiua.

XXXIX. Tandem ex his, quæ in hac sectione diximus, intelligere licet, in quo consistat, & qualis sit propria

pria oppositio relatiua, hoc enim supra in hunc locum remissimus. Potest autem intelligi hæc oppositio aut inter relationem & terminum eius, aut inter relationem vnam vnius extremi, & alteram correspondentem illi in alio extremo, seu inter vnum relatiuum, & correlatiuum eius. Prior oppositio est generalis omnibus relationibus, etiam non mutuis, vt constat ex dictis, & ideo formalissime conuenit relationi vt sic. Constat autem in hoc, quod relatiuum vt sic, & terminus habent inter se talem habitudinem, & conditiones ita distantes, vt necessario requirant inter se distinctionem, nam relatiuum est id, quod aliud respicit: terminus autem est id, quod respicitur ab alio: atque ita ex propriis rationibus requirunt alietatem (vt sic dicam).

XL.

At vero posterior oppositio non est vniuersalis omnibus relationibus realibus vere ac secundum rem: nam quid relationibus non mutuis non conuenit, quamuis modo nostro concipiendi fingi posset ac si conueniret, quod ad præsens nihil refert. Inter relatiua autem realia, & mutua, ac relationes ipsas, intercedit relatiua oppositio, quæ non consistit in hoc, quod vna respiciat alia vt terminum, sed in hoc, quod vna respiciat vt terminum id, quod est fundamentum alterius, & e conuerso, seu (quod idem est) quia habent oppositas rationes, nam vna refert suum subiectum ad aliud, alia vero e contrario refert illud aliud ad id, quod erat subiectum alterius. Ex quo talem inter se habent repugnantiam, vt non possint ambæ relationes vni & eidem simul inesse, quia non potest vnum & idem esse fundamentum, & terminus respectu eiusdem. Qui modus oppositionis licet clarius appareat in relationibus, dissimilium rationum, vt inter paternitatem & filiationem, tamen etiam suo modo conuenit relationibus æquiparantiæ: quia licet sint eiusdem speciei, possunt in indiuiduo esse aliquo modo oppositæ relatiue: quia afficiunt sua subiecta secundum oppositas habitudines, ex quo repugnantiam habent in eodem subiecto. Quamuis autem hæc oppositio aliquo modo sit diuersæ rationis, respectu termini, & respectu correlationis, tamen quia concomitanter se habent, vbi quæ inueniuntur, ideo per modum vnius nominantur & iudicantur. Dici vero potest relatio opponi termino terminatiue, alteri vero relationi relatiue. Et hæc posterior est quasi formalis oppositio, nam est inter proprias formas quatenus se mutuo excludunt ab eodem subiecto, prior vero proprie est repugnantia relatiuorum, quia postulant distinctionem extremorum, quod significauit etiam D. Thom. questione 7. de potentia articulo 8. ad quartum.

SECTIO XVII.

Quomodo predicamentum ad aliquid sub vno supremo genere, per diuersa genera subalterna, et species vsq. ad indiuidua conserui possit.

Explicuimus fere omnia, quæ ad intelligendam essentiam relationis, & causas eius, & formalem effectum (non enim habet aliud) necessaria visa sunt: superest ad huius rei complementum, vt de subordinatione, conuenientia, & distinctione ipsarum pauca dicamus, vt ita totius predicamenti constitutio quasi præ oculis habeatur. Tria autem puncta in titulo questionis insinuantur, quæ ab aliis latissime tractantur, & a nobis breuissime expedienda sunt.

De supremo genere predicamenti ad aliquid.

Prima ergo difficultas est, quomodo possint omnia relatiua ad vnum genus summum reduci,

Et ratio dubitandi est, quia essentia relationis est, vt eius esse sit ad aliud: ergo non potest ita relatiuum abstrahi, quin ei aliud adæquate correspondeat: ergo non potest dari vnum genus summum, sed vt minimum debent esse duo, quæ se inuicem respiciant. Patet consequentia, quia non potest esse vnum & idem id quod respicit: tum quia in ipsa definitione continetur, quod debet esse aliud, tum etiam, quia non potest idem realiter referri ad se ipsum. Tum denique quia si essentia relatiui in communi esset referri ad se, hoc ipsum esset de ratione & essentia cuiuslibet relationis particularis, cum essentia superioris in inferiori includatur. Quæ difficultas vulgaris est in hac materia, & magnum faciesit negotium iis præsertim qui putant vnum relatiuum formaliter referri ad alterum correlatiuum vt sic, nam iuxta hanc sententiam, cum dicitur relatiuum in communi esse id eius esse esse ad aliud, necesse est subintelligi in definitione, ad aliud correlatiuum: vnde cum non possit idem referri ad se relatione reali, de qua agimus, necessarium erit, vt non sit vnum supremum genus, sed duo, quæ se inuicem & adæquate respiciant, sintque in se ipsa distincta.

Nihilominus tamen certum est posse dari vnum supremum genus omnium relatiuorum: nil enim refert de abstractis potius, quam de concretis loqui, & ex vno potest inferri aliud: Nam, si datur generalissimus conceptus relationis realis & prædicamentalis in communi, poterit etiam dari relatiui in communi, tum ob rationem proportionalem, tum etiam quia omni formæ abstractæ potest respondere constitutum, cum concretum illi adæquatum. Quod vero possit dari vnum supremum genus relationum, patet, tum ex ipso modo loquendi de relatione in communi vt sic, nam hic terminus communis est omnibus relationibus, & pro omnibus distribuitur, quia de omnibus vniuoce dicitur, & in quid. Tum etiam quia definitio relationis in communivnica est & omnibus relationibus prædicamentalis conuenit. Tum denique, quia si quis fingat duo illa genera suprema relatiuorum, inter illa inueniet conuenientiam essentialem in ratione essendi ad aliud: ergo ab eis abstrahere poterit conceptum vniuoce & essentialem vtrique communem, in quo etiam facile inueniet differentias extra illius rationem, quæ non sint completæ relationes: ergo.

Ad difficultatem autem positam respondent aliqui in definitione relatiui in communi cum dicitur esse ad aliud, per illud aliud, intelligi quidem correlatiuum, & illud non posse esse ipsummet, quod definitur vt sic, propter rationem factam, quod non potest idem realiter ad se referri. Nec etiam esse aliud aliud relatiuum æque commune, & non contentum sibi eo quod definitur, propter difficultatem tactam de vno supremo genere. Alii ergo per illud aliud importari singula correlatiua specifica vel particularia singularum relationum. Quæ est responsio Alberti 5. Metaphysicæ tractat. 3. capite. 7. & in prædic. Ad aliud, ibique Simplicii & Boetii. Potestque ita exponi, quia licet relatio in communi definitur per esse ad aliud, tamen non exercet hoc esse ad aliud nisi in determinatis relationibus, & ideo non est necesse, quatenus abstractissime concipitur, intelligatur exercere munus relationis in ordine ad aliud correlatiuum sibi adæquatum: quia vt sic potius concipitur essentia relationis, quasi in actu signato, seu designando id, in quo consistit, quam in actu exercito, id est, exercendo illam habitudinem ad aliud in tota illa cōmunitate. Potius ergo intelligendum est illam rationem sic abstracte conceptam non exercere suam habitudinem ad aliud: nisi in suis inferioribus.

Quod etiam diuerso modo intelligitur in relatiuis æquiparantiæ & disquiparantiæ, nam in relatiuis disquiparantiæ, saltem in communibus rationibus

Specificis potest intelligi, vnum relatum commune referri ad aliud sibi æquale & oppositum, vt patet ad filium, maius ad minus. Et ratio est, quia cum hæ relationes sint diuersarum rationum, non concipiuntur vno conceptu communi specifico, & ideo possunt abstrahi duo conceptus communes æquales, & sibi oppositi ac correspondentes. Quod secus est in relationibus æquiparantibus, nam cum sint eiusdem rationis, habent eundem communem conceptum specierum, & ideo non potest tali conceptui respondere alius conceptus obiectiuus communis & oppositus correlatiue, vt simile non dicitur ad aliud simile in communi, nec æquale ad aliud æquale in communi, sed solum ratione indiuiduorum, in quibus datur vnum æquale distinctum ab alio. Et de his verum habet, quod dixit Augustinus in lib. Categoriar. cap. 11. *Specificiter, ac regulariter, vt hæc categoria manifestius dignoscatur, non recte dicitur aliquid, nisi cum singulare ad singulare refertur.* Verum est statim ponere Augustinum exempla non solum in relatiuis æquiparantibus, sed etiam in eis quæ diuersorum sunt nominum & rationum, tamen in his nihil impedit, vt dixi, quo minus vnum etiam in communi ad aliud commune correlatiuum referri intelligatur. Et in hunc modum hoc notauit Scotus in 1. d. 21. & alij.

VI.

Hæc doctrina probabilis est, & licet supponat vnum fundamentum falsum, nimirum vnum relatum terminari formaliter ad suum correlatiuum, nihilominus potest esse utilis ad explicandum, quomodo possint correlatiua assignari, quando nostris conceptibus abstrahuntur, & in communi concipiuntur: sic enim recte sine dubio dicitur, non nisi in relationibus dissimilium nominum & rationum posse vnum relatum commune alteri communi respondere: in relatiuis autem æquiparantibus, aut in relatiuis in communi non posse, quia, cum hæc abstrahuntur vel à relatiuis eiusdem rationis, vel simpliciter ab omnibus relatiuis, vnite concipiuntur vtrumque relatum per modum vnius secundum id in quo conueniunt: & ideo non potest huiusmodi relatio communi aliud æquale correspondere. Et ideo etiam de huiusmodi relatiuis in communi conceptu recte dicitur, non esse de essentia eius vt immediate illi sic conceptu respondeat æquale correlatiuum, sed satis esse vt dum contrahitur ad inferiora, in eis inueniatur hæc relatiuorum reciprocatio. Imo addo, loquendo de relatiuis in communi, non esse de essentia eius, vt etiam mediate, & in inferioribus exerceat dictam reciprocatorem relatiuam, quia communis ratio relationis predicamentalis vt sic, non postulat vt ei saltem vt contracta ad inferiora, respondeat altera relatio in alio extremo: nam si hoc esset de essentia relationis in communi, omnibus relationibus specificis deberet conuenire: at hoc falsum est, nam relationibus non mutuis minime conuenit. Nec refert, quod eis possit respondere relatio rationis in alio extremo, quia hoc non spectat ad essentiam relationis realis, cum sit mere extrinsecum ex imperfectione nostra.

VII.

Atque hinc vterius colligo, cum relatum in communi definitur esse ad aliud, illud aliud non potest accipi pro correlatiuo, quia per illam definitionem traditur aliquid essentiale relatiuo vt sic: non esse autem essentiale relatiuo vrei respondeat correlatiuum, neque immediate & in communi conceptu, neque in suis particularibus omnibus, vt ostensum est. Quod præterea confirmatur, quia si illud aliud, est ipsum correlatiuum, quæro an sit correlatiuum reale, aut rationis, vel alterutrum indifferenter, sed iuxta exigentiam inferiorum relationum: nihil autem horum dici potest. Nam duo prima membra facile excluduntur, quia neutrum eorum potest esse vniuersale omnibus relationibus, vt satis constat ex dictis. Tertium etiam non est verisimile, tum quia aliàs illud aliud, valde æquiuoce sumeretur, cum relatum rationis fe-

re æquiuoce relatum sit: tum etiam, quia (vt dicebam) correspondentia relationis rationis non est ex naturis rerum, ideo non potest ad essentiam relationis pertinere.

Dico igitur, illud aliud in dicta definitione dicere terminum relationis vt sic, qui non dicit correlatiuum, vt tale est, sed aliud extremum, prout in se habet sufficientem rationem terminandi: quæ ratio fere semper est absoluta: & si interdum est aliqua relatio, non tamen vt exercet munus relationis oppositæ alteri relationi, sed prout in se habet aliquam vnitatem, vel similem rationem communem rebus absolutis.

Vnde infero vterius, relationem in communi posse concipi vt habentem aliud ad quod dicat habitudinem, non solum in suis inferioribus, sed etiam vt conceptam illo communissimo conceptu, nam relationi in communi correspondet etiam terminus in communi. Neque inde sequitur dari duo genera summa, quia terminus in communi non est aliquid relatum vt sic, & ideo non constituit in predicamento ad aliquid aliquid genus.

Dices: Ergo saltem constituet commune aliquod genus alterius predicamenti, quod est plane falsum, quia illa ratio termini vagatur per omnia predicamenta, imo & extra predicamentum, quia ipsi Deo conuenit. Respondetur negando consequentiam, quia illa ratio termini non est in reb. aliqua ratio vel proprietas realis aliquo modo distincta ab ipsis, vel accidens ipsis, sed est ipsamet entitas vniuersaliusque rei, quatenus apta est ad terminandam relationem alterius. Quæ ratio est quasi transcendentalis, & forte non est vniuoca, præsertim cum in Deum & creaturam conueniat. Vnde sub ea ratione in nullo predicamento se per se ponitur, sed reduci potest ad predicamentum relatiuorum, tanquam quoddam additum sicut ponitur in definitione eorum. Potestque hoc à simili declarari, quia sicut conuenit relationi in communi habere terminum, ita & habere fundamentum: nec videtur dubium, quin hæc ratio fundamenti relationum possit aliquo modo in communi concipi tanquam adequate respondens relationi etiam in communi conceptæ, quia in propria natura relationis predicamentalis vt sic includitur, quod supponat fundamentum, & in eo rationem aliquam, ob quam cofurgat seu resultat. Non est autem necesse vt hæc communis ratio fundamenti sit aliquid genus, sed est ratio, quasi transcendentalis, quæ vagatur per omnia predicamenta. Vnde Aristot. quantitati attribuit per modum proprietatis, quod sit sufficiens fundamentum equalitatis vel inequalitatis: qualitati vero, quod sit fundamentum similitudinis, vel dissimilitudinis (ita enim has proprietates ibi declarauimus.) Quæ ratio fundamenti vt sic non est in eis aliqua ratio respectiua, neque etiam est aliqua ratio absoluta distincta ab ipsis, sed est ipsamet entitas vniuersaliusque quatenus per se habet talem aptitudinem, & ideo ad predicamentum vniuersaliusque formæ reducitur per modum proprietatis, & indirecte possit reduci sub ea ratione ad predicamentum relationis tanquam fundamentum eius: ita ergo de relationis termino existimandum censo. Atque hæc sint satis de primo puncto.

Quomodo supremum genus relatiuorum ad inferiora descendat.

Secundus punctus huius sectionis est, quomodo hoc summum genus relationis per variâ generavi que ad infimas species descendat, seu diuidatur. Quæ res magna ex parte declarata est in superioribus, in quibus varias diuisiones relationis attrigimus & explicauimus. Quarum prima ac præcipua fuit trimembris, per varia fundamenta genere diuersa, quæ sub his nominibus vnitatis, actionis, & mensu-

VIII.

IX.

X.

XI.

ra recenseri solent. Ex quo facile intelligitur, sub quolibet horum membrorum ulterius procedi posse v.g. in primo per varios modos unitatis: & quia sub unitate multitudo subintelligitur, primo diuidenda erunt relationes unitatis à relationibus multitudinis seu diuersitatis, & postea, iuxta varios modos unitatis aut multitudinis realis, diuidetur etiam sub utroque genere relationis. Idemque proportionally dicendum est de actione, & consequenter etiam de passione, & de potestate actiua & passiua, vel latius etiam de causa & effectu, si hæc omnia sub illa voce comprehenduntur. Ac denique idem est de ratione mensuræ, nam etiam in eo genere variantur relationes, iuxta diuersas proportionales mensurarum, & mensurabilium.

XII.
Diuisione
relationis in
mutuam,
& non mu-
tuam, qua
uisionem alicuius
membrum præcedentis diuisionis,
lis.

Ex hac autem diuisione insurgunt alie, quæ in superioribus etiam tactæ sunt nimirum diuisio relationis in mutuam & non mutuam, quæ satis late declarata est. Ex dictis tamen constat hanc non esse subdiuisionem alicuius membri præcedentis diuisionis, sed potius esse aliam adæquatam diuisionem relationis in communi completentem sub vno membro scilicet, sub relatione non mutua tertium membrum prioris diuisionis, & nonnullas alias relationes contentas sub prioribus membris: sub altero autem membro comprehendentem fere prima duo genera præcedentis diuisionis. Possent autem hæc diuisiones ita subordinari, ut prius diuidatur relatio in eam quæ ex vi fundamenti formalis non est mutua, & eam quæ ex vi fundamenti seu ex genere suo id non habet: & hæc rursus subdiuidatur in relationem fundatam in actione, vel unitate, & sic procedatur, donec in illis duobus generibus perueniatur ad relationes inter Deum & creaturam, quæ non tam ex formali ratione fundamenti seu rationis fundandi, quàm ex peculiari natura & conditione Dei habent, quod sint non mutue: & ita facile erit per subordinatas diuisiones huiusmodi prædicamentum constituere.

XIII.
D. Dam.
dictum ex-
plicatur.

Illud enim animaduersione dignum est, Diuum Damascenum in sua Dialectica c. 50. cum alias plures relationum diuisiones ponat, hanc prætermisisse, imo significare, non recte consentire hanc diuisionem cum relationum natura: siquidem (ait) *mutua habitudo, ea que ad aliquid sunt efficitur*. Veruntamen hæc verba, vel non sunt intelligenda de singulis relatiuis, sed de complexu vtriusque: ille enim vere consistit in mutua habitudine, non est autem necesse ut talis reciprocatio saltem realis in omnibus relatiuis interueniat: vel, si illa verba applicantur ad singula relatiua, mutua habitudo intelligenda est cum proportionem, quia ex parte relationis necesse est ut ad aliud tendat ex parte vero termini ut sit ad quod aliud tendit. Quod vero Damascenus illam diuisionem prætermiserit, mirum non est, quia non omnia dixit quæ de relationibus dici possunt: & fortasse causa fuit, quia nostro modo concipiendi omnes apprehenduntur ut mutue.

XIV.
Diuisio re-
lationis in
eiusdem
vel diuersa
appellatio-
nis

Altera diuisio supra tacta est in relationem eiusdem vel diuersæ appellationis, seu æquiparantiæ vel disquiparantiæ, & hanc late tractat Damascenus dicto capite 50. quam subdiuidit in relationem præcellentiam, ut esse dominum, esse maius, esse causam: & relationem inferioritatis, ut esse seruum, effectum, aut minus, &c. quæ subdiuisiones ad relationes disquiparantiæ pertinent, nam in relationibus æquiparantiæ, cum sint eiusdem rationis, non potest esse illa diuersitas. Et fortasse inter res creatas nunquam reperitur relatio disquiparantiæ, absque illa diuersitate: tamen inter personas diuinas inuenitur sine præcellentia vel inæqualitate, nisi quis velit cum Patribus Græcis ipsum ordinem originis dignitatem appellare: de quo aliàs. Hæc autem diuisio in rigore & proprietate sumpta non est diuisio relationis in communi, sed mutue: nam non

mutua cum non sit reciproca, non est eiusdem neque diuersæ rationis in utroque extremo. Nihil quis velit sermonem extendere ad eam denominationem correlatiuum, quæ ex relatione rationis sumitur: sic enim omnia correlatiua erunt eiusdem vel diuersæ denominationis. Denique hæc diuisio, ut ex dictis constare potest, non datur per id quod per se ac formaliter pertinet ad rationem relationis, quia ut diximus, una relatio formaliter non terminat alteram: unde neque dat illi speciem aut essentialem diuersitatem: quando autem vni relationi altera respondet eiusdem vel diuersæ rationis, est indicium diuersitatis fundamenti ac termini formalis: & ita quod attinet ad constitutionem huius prædicamenti, hæc diuisio ad præcedentes reuocanda est.

Differentia essentialis, & specifica relationum unde sumenda.

Vna tamen poterat superesse quaestio circa hunc secundum punctum, videlicet unde sit sumenda distinctio specifica & essentialis relationum vsque ad ultimas species, an scilicet ex fundamento, vel ex termino. Aliqui enim ita distribuunt inter hæc duo munera ut dicant à fundamento habere relationem entitatem, à termino autem speciem seu essentialiam, & distinctionem essentialem. Alii vero vtrumque munus vtrique attribuunt, vnicuique in suo genere. Quod mihi non displicet existimo tamen vtrumque dicendi modum recte explicatum continere veritatem. Itaque formaliter & intrinsece relationes constituuntur suis propriis differentiis in propriis speciebus, & per eas essentialiter distinguuntur, hoc enim commune est omnibus rebus. Tamen quia totam suam essentialiam habet relatio in ordine ad terminum, ideo ab illo quasi ab vltima forma extrinseca sumit suam specificationem, & ideo per illum distinguitur & definitur, ut supra dictum est sectione 8. Quia vero etiam fundamentum formale est per se & intrinsece requisitum ad relationem potest dici etiam concurrere ad essentialiam relationis, quasi per modum causæ materialis extrinsecae. Et ita Diuus Thomas interdum hoc tribuit fundamento, interdum termino, ut patet ex 3. parte, quaestione 35. articulo 5. & 1. parte quaestione 32. articulo 2. Vbi simpliciter id tribuit termino, quia ille est quasi vltimum & magis formale respectu relationis: vide Soncin. 5. Metaphyl. qu. 32. & supra dicta sectione 8. numer. 9. & sectione 10. numer. 14.

Sintne plures relationes solo numero diuersæ simul in eodem subiecto.

Circa tertium punctum occurreret hoc loco quaestio de indiuiduatione relationum: certum est enim, quod sicut in cæteris prædicamentis constitutio linearis prædicamentalis descendit à supremo genere vsque ad indiuidua, ita etiam in hoc: controuersum autem est, an sicut ad essentialiam constitutionem & specificationem relationum concurrat suo modo terminus, ita etiam ad indiuiduationem. Ex quo pender etiam decisio illius vulgaris quaestiones an idem subiectum sub eadem ratione specifica referatur ad plures terminos eadem numero relatione, vel diuersis. Quaestionem sufficienter, ut existimo (est enim res non magni momenti) attigi supra disp. 5. sect. 8. vbi de indiuiduatione accidentium, & an possint esse plura numero in eodem subiecto, generatim tractaui.

Et iuxta principia ibi posita sine vlla difficultate concedi potest plures relationes solo numero differentes respicientes diuersos terminos, esse simul in eodem subiecto, ut verbigratia duas paternitates in eo-

in eodem homine respectu duorum filiorum. Quia effectus formalis vnus non est omnino similis effectui formaliter alterius, vt citato loco declaravi numero 15. Itē quia posito vno argumento refultat aliqua relatio, quæ omnino pendet ab illo, addito vero alio termino additur nouus respectus, qui manebit etiā si alter terminus destruat. Itē quia vnusquisque terminus est totalis terminus alicuius relationis, quā doquidem illo solo posito confurgit aliqua relatio. Et similes rationes possunt facile multiplicari, propter quas Scotus, & alii, quos ibi citavi, hanc opinionem amplectuntur. Neq; in ea est difficultas alicuius momenti, præter eam generalem, quod accidentia indiuiduantur ex subiecto, de qua citato loco satis fufē dictum est.

XVII. Quoniam vero in hac re potest magna ex parte dissentio esse in modo loquendi, aduertendum est, aliter producendum esse, si tenemus relationem esse rem, vel modum realem ex natura rei distinctum à fundamento. aliter vero, si solum ratione distinguatur. Nam iuxta priorem sententiam non potest consequenter negari, quin multiplicatis terminis realiter augeantur respectus, & quin, addito nouo termino, aliquid reale addatur præexistenti relatio. Vt cū pater generat secundum filium, aliquid respectuum acquirit, quod antea non habebat, & quæ distinctum ab ipso ac erat paternitas quam antea habebat, quia hoc conuincunt, consequenter loquendo rationes factæ. Et quia est omnino eadem ratio, nam si Petrus cum genuit primum filium, indiguit noua rem, aut nouo modo reali distincto, vt ad illum realiter referretur, cum non etiam quando de nouo incipit referri ad secundum. Neque enim dici potest priorem entitatem aut modum sufficere, tum quia non potest effectus formalis crescere, nisi realiter crescat forma, tum etiam quia prior relatio, adæquate referebat ad primum filium, & ab illo pendet in esse, & in definitione, & cognitione: non enim cognoscitur hæc relatio vt hæc numero, nisi vt referens ad hunc numerum terminum, vt aperte Arist. declarauit in predicam. c. de ad aliquid.

XX. Iam vero si semel admittatur, fieri additionem realem in relatio, facta additione noui termini fortasse est solum de nomine questio, an illud additum sit distincta relatio, vel componat vnam cum præexistente, sicut secundus gradus cum primo componit vnum calorem, ita enim aliqui explicant vnitatem huius relationis, ne videantur in infinitum relationem multiplicare, & vt vniuersæ defendant illud axioma, in vno subiecto tantum esse vnum accidens vnus speciei. Veruntamen qui sic loquuntur, non possunt satis illam vnitatem explicare, nisi tantum denominatiue, ratione vnus subiecti seu suppositi. Nam si consequenter loquantur, necesse est vt dicant, tantam esse distinctionem inter paternitatem ad primum filium, & ad quod additur patri, genito secundo, quanta est inter paternitatem ipsam & fundamentum eius: itaque si hæc distinguuntur realiter, vel modaliter, etiam illa. Probatur, quia relatio paternitatis ad primum filium ita comparatur ad id quod additur respectu secundi filii, vt possit illa paternitas esse sine hoc addito, & è conuerso possit manere hoc additum, & cōstituere patrem sine illa prima paternitate: ergo si paternitas est modus realis distinctus, quia est separabilis à fundamento, etiam ipsi duo modi erant inter se actu distincti, ex natura rei, quia vnus est separabilis ab alio, & è conuerso. Et similiter, si paternitas est propria entitas realiter distincta à fundamento, etiam illi duo respectus erunt inter se realiter distincti, vt recte & consequenter docet Scotus, quia sunt mutuo & vicissim separabiles. Ostensum est autem supra disputatione 7. quando cur que duo ita distinguuntur in re, vt vicissim & vnum sine alio, & alterum sine altero manere possit, & aliqui non sunt modi alicuius subiecti cum quo

habeant identitatem realem, tunc illud esse sufficiens signum distinctionis realis inter illa. Sed relationes, iuxta illam sententiam, non sunt modi, sed propriæ entitates realiter distinctæ à subiectis, inter se, ita comparantur respectus patris ad primum filium, & ad secundum, vt & prior sine posteriori & posterior sine priori existere possit: ergo distinguuntur inter se vera distinctione reali.

XX. Posita autem hac distinctione, nulla ratio reddi potest, cur illæ non distinguantur vt duæ relationes, vel cur dicantur esse duo gradus, vel duæ partes vnus relationis, & non potius relationes duæ. Primum enim non recte æquiparantur gradibus intensiōis: nam inter hos gradus est subordinatio per se, & in eis est propria compositio & vno per propriam latitudinem, vel propria indiuisibilia: vt præcedenti disputatione declaratum est: illæ autem duæ relationes non habent subordinationem per se: neque enim vna per se supponit alteram, vel ab illa pēdet, neq; habet vnaquæque earum latitudinem aliquam in se, sed est mere indiuisibilis in ordine ad suum terminum: vnde neq; propriè componunt aliquam latitudinem quasi continuum, quia hæc non componitur ex indiuisibilibus. Deinde, nullum aliud genus vnionis inter illas duas entitates excogitari potest ob quam dicantur esse duæ partes vnus relationis, quia neq; inter se comparantur vt potentia & actus, neq; habent inter se aliam habitudinem præter eam, quæ est esse in eodem subiecto. Et hoc à fortiori confirmari potest ex his quæ supra diximus de simili habitu vnitatis vel compositione Phys. Imo illa vnitatis vel compositio artificiosa quæ in habitibus consideratur, vix potest habere locum in relationibus, & ideo de illa nihil tractatur.

XXI. Alio vero modo posset quis excogitare vnitatem huius relationis ad plures terminos nō per additionem aut compositionem realem, sed per mutationem relationum: ita vt vnaquæque in se sit indiuisibilis: differunt tamen inter se, quia vna habet pro adæquato termino vnam rem, verbi gratia, vnum filium, alia vero duos, alia tres, &c. Vnde iuxta hanc sententiam, quando pater secundum filium generat, noua quidem relatio ei acquiritur, non tamen præexistenti additur, sed prior perit, & alia de nouo refultat, quæ indiuisibiliter & adæquate refert illum hominem ad duos filios, & non ad plures nec pauciores. & si generet tertium, amittat illam, & acquirat aliam referentem ad tres eodem modo. Quod enim vna relatio possit adæquate respicere plures terminos indiuisibiliter, certum videtur. sic enim in relatiuis realibus prædicamentaliibus totum refertur ad plures partes vel vnitatis ad binarium relatione subdupli, & in transcendentalibus idem intellectus respicit plura intelligibilia in adæquate, & in relatiuis eadem relatio generis respicit plures species. Sic ergo intelligi potest in quocunq; genere vel specie relationum dari aliquas in indiuidua, indiuisibiliter, & adæquate respicientes plures terminos, qui respectu illarum erunt partiales, ex illis vero confurgit terminus adæquatus, qui sit vnus collectione quadam: & ideo talis relatio non confurgit nisi posito adæquato termino non vero posito vno vel altero partiali: è conuerso vero aufertur seu mutatur ablato, vel addito quocunq; termino partiali, quia hoc ipso mutatur terminus totalis.

XXII. Tandem hoc modo opinantur multi de relatione vnus filii ad patrem & matrem. Nam quod illa relatio, per se loquendo sit vna indiuisibilis, inde sit probabile, quod pater & mater concurrunt vt vna causa, & per se necessaria, & vnica actiōe (præsertim si mater concurrat actiue.) Vnde alterutro parente mortuo necesse est illam relationem perire, quia si indiuisibiliter respiciebat duos, nec potest diuidi in partes, nec tota manere, cum iam nō habeat adæquatum terminum, nec referat ad duos: perit ergo tota, necessa-

XX.

XXI.

XXII.

necessarium ergo erit ut oriatur alia, quæ ad vnum tantum parentem referat, si superflus sit, nam vere ac realiter ad illum refertur filius.

XXIII. Sed licet hic modus dicendi ad consequenter loquendum in illa sententia videatur acute excogitatus, tamen re vera est voluntarius, & sine fundamento. Quæ est enim necessitas introducendi illam frequentem mutationem relationum? Alias quoties nova res alba fieret, mutaret cætera omnia alba quæ antea erant suas relationes similitudinis respectu omnium, & novas acquirerent. Deinde, cur pater amitter relationem ad primum filium, genito secundo, cum nihil eorum tollatur, quæ ad esse illius relationis necessaria erant? quia non obstante secundo filio prior semper est sufficiens terminus illius relationis. Item quamvis verum sit, posse vnam relationem respicere plura adæquate, quando per se & ex vi suæ speciei illa requirit, ut resultet vel conservetur, seu ut exerceat suum effectum formalem, ut est in relatione totius, aut subdupli: tamen quando relatio non postulat hoc ex sua ratione, & termini solum per accidens multiplicatur, ut contingit in paternitate, filiatione, similitudine, &c. mere gratis dicitur, consergere vnam indivisibilem relationem, quæ adæquate respiciat collectionem plurium terminorum. Eo vel maxime, quod plures filii distinctis generationibus producuntur: cur ergo resultabit vna indivisibilis relatio complectens utrumque terminum.

De relatione filii ad patrem, & matrem.

XXIV. Quod vero dicebatur de relatione filii ad duos parentes, etiam est incertum. Nam aliqui putant in filio esse duas relationes, non solum numero, sed etiam specie differentes, quia existimant relationem patris & matris etiam specie differre, eo quod ille active, hæc tantum passivè concurrat. Ita tenet Fer. 2. contra gen. c. 11. §. Ex istis. Quamquam addat, illas relationes esse duas formaliter, vnam vero realiter seu materialiter: quod non video quomodo consequenter dicatur, supponendo relationem esse quid distinctum in re à fundamento, ut ille supponit.

Ferrariensis opinio improbat.

XXV. Alii vero dicunt, esse vnam relationem ad utrumque parentem, etiam si pater active & mater solum passivè concurrat: & simul aiunt, eandem omnino relationem, & immutatam manere, etiam si alter patrens moriatur. Ita Fonse. libro quinto, Metaphysicæ capite 15. quæstione 5. sectione 3. Sed utrumque est mihi difficile creditum. Primum quidem, quia si mater solum passivè concurrat, ergo relationes patris, & matris ad filium erunt specie diversæ, cum habeant fundamenta adeo distincta, ergo fieri non potest, ut eis respondeat vnica relatio in correlatio, quod docet Divus Thomas 1. parte quæstione 32. articulo 2. Quia correlativa specie diversa vel sunt termini formaliter diversi, vel eos indicant: relationes autem habent diversitatem ex terminis formalibus. Item relatio effectus ad causam diversæ generis etiam est diversa siue illa materialis sit siue formalis, siue efficiens: si ergo causalitates patris & matris differunt ut efficiens & materialis, relationes in effectu erunt diversæ. Vnde illa sententia supposita pater & mater non tam component vnam causam totalem, cum non causent in eodem genere, quam collectionem plurium causarum diversorum generum, qualia sunt materia & efficiens. Secundo est difficile creditum in illa sententia, quod relatio sit vna indivisibiliter ad patrem & matrem, ut complent vnam causam totalem, tamen & quod eadem relatio integra maneat ablato illo adæquato termino ex altera parte. Quia relatio pendet ex termino adæquato. Quod ita declaro, quia ablato vno parente, iam illa filii relatio non potest habere suum adæquatum effectum formalem, cum non possit referre filium ad utrumque

Fonseca opinio non probatur.

parentem: ergo absolute non potest habere effectum formalem suum, quia, cum indivisibiliter illum causet, non potest conferre partem eius, & non totum, nec potest tota manere, quin conferat totum effectum, cum non maneat nisi in subiecto, & inherens.

XXVI.

Alii ergo qui cum Galeno, Scoto, & aliis satis probabiliter censent, matrem active concurrere, existimant filium referri ad patrem & matrem duabus relationibus eiusdem speciei, & quia diversitas in cursu paterno & materno accidentaliter tantum est. Et quamvis pater & mater simul componant vnam causam totalem efficientem, iuxta hanc sententiam tamen sicut non sunt vna causa, nisi collectione plurium partialium, ita satis est, ut illis correspondeat vnum correlativum collectione plurium relationum. Quamquam hic posset cum aliqua probabilitate dici illas relationes componere vnam, non proprie Physicæ unitate, sed quasi artificiali, & accommodata unitati termini. Quocumque vero ex his modis de relatione filii sentiat, nihil refert ad dictam sententiam, quam impugnamus: nullum enim auctorem inuenio, qui dixerit, filium cum oritur altero parente amittere relationem quam habet ad utrumque & novam acquirere, qua ad solam superfluentem referatur, neque id habet illam verisimilitudinem.

Aliorum opinio.

Ita ergo sentiendum videtur de multiplicatione relationum solo numero differentium in eodem subiecto respectu plurium terminorum adæquatorum & eiusdem rationis. Quod quidem iuxta sententiam: quam veram existimamus, scilicet relationem non esse rem aut modum ex natura rei distinctum à fundamento facilius expeditur. Quia dubitari non potest, quin respectus ad terminos distinctos realiter, quorum vnus potest sine alio esse, & e converso distinguantur ratione ratiocinata, quæ habet fundamentum in re. Vnde sicut hæc distinctio sufficit ut relatio constituat peculiare genus, & censetur quasi alia forma à fundamento, ita etiam sufficit ut illi respectus ad diversos terminos dicantur plures relationes numero distinctæ eo genere distinctiohis quod in huiusmodi relationibus locum habet: scilicet rationis ratiocinata. Et ita facile tollitur admiratio de multiplicatione relationum, & omnia argumenta, quæ in contrarium obici solent, difficultatem non habent: præsertim his suppositis, quæ de principio individuationis diximus: neque etiam ad persuadendam hanc sententiam in hoc sensu oportet per se satis est verisimilis, quæ insinuat sunt, sufficunt.

XXVII.

Denique in hoc sensu non multum repugnat Divus Thomas huic sententiæ, nam. 3. parte quæstione 33. artic. 5. ad 3. ait in vno filio esse vnam relationem ad duos parentes, & duas secundum rationem & e converso ait, in pluribus hominibus trahentibus navim, esse vnam relationem, quod non potest intelligi de unitate rei, cum subiecto realiter distinguatur: & aliis locis, licet dicat in vno patre esse vnam relationem ad plures filios, dicit tamen in eo esse plures respectus. Et eodem modo loquitur Hispalensis in 3. distinct. 8. notat. 3. & Capreol. ibidem in solut. argument. Non vocantur autem illi respectus plures nisi ob distinctionem rationis: ergo eodem modo dici possunt plures relationes. Ut tandem declaratur à simili, nam Theologi simpliciter vocant paternitatem & spirationem activam in divinis duas relationes propter distinctionem terminorum, etiam si in se ratione tantum distinguantur: quid ergo mirum, quod in præsentia dicantur etiam plures relationes ad plures terminos realiter distinctos?

XXVIII.

(.)

S E

SECTIO VIII.

Quenam proprietates communes sint omnibus relatiuis.

DE hac re nihil Aristoteles dicit in Meta physica, in Dialectica vero nonnullas posuit relatiuorum proprietates, quas breuiter exponere oportet, quāquam earum aliquæ iam explicatæ sint. Possemus autem sermonem extendere ad communia entis attributa, præfertim vnum & bonum, nam peculiarem habet difficultatem in modo quo relationibus conueniunt. Sed de vnitatem iam satis multa dicta sunt. Circa bonitatem vero occurubat illa quaestio, an relatio dicat perfectionem, quam supra tractauimus disp. 10 & ostendimus ita dicere perfectionem, sicut habet entitatem. Vnde si est res distincta à fundamento, vel etiam modus realis ex natura rei distinctus, necesse est ut perfectionem aliquam realem illi addat, si vero nihil rei addit, sed sola ratione distinguitur, perfectionem quidem realem dicit, non tamen in re distinctam: & consequenter, simpliciter loquendo, non addet perfectionem suo fundamento, sed dicit eandem sub diuersa ratione. Cætera in dicto loco satis tractata sunt.

An relatio contrarium habeat.

II. **D**Eueniendo ergo ad proprietates relatiuorum à Philosopho assignatas. Prima est, quod relatio habeat contrarium, nam virtus vitio contraria est. Sed hæc non assignatur ab Ar. ex propria sententia, sed tanquam consequens ex prima definitione relatiuorum, quæ omnia relatiua secundum dici cōplectebatur. Potius ergo contrarium numerari potest inter proprietates relationis, quod illi, quatenus talis est, nihil est contrarium, vt idem Philosophus dixerat in c. de qualitate. Sed habet relatio suum proprium oppositionis genus, quod iam explicatum est.

III. *An relatio magis aut minus suscipiat.*

SEcunda proprietas est, quod relatio suscipit magis & minus: quam dicit Aristot. conuenire quibusdam relationibus non omnibus, nam duplum non est magis & minus duplum, simile autem vel æquale dicitur magis & minus. Sed est aduertendum, aliter tribui hanc proprietatem relationi, quam qualitati: huic enim conuenit, quia vere est intensibilis & remissibilis, vt præc. disp. tractatum est. Relatio vero non est ita intensibilis, quia nec per se, cum per se non fiat, nec augeatur, nec ratione fundamenti, nam licet fundamentum intendatur, non necesse est intendi relationem: non sunt enim magis similia duo alba intensa vt octo, quàm antea cum erant vt quatuor: è contrario vero interdum sunt magis similia per remissionem fundamenti, aut termini, aliquando verò minuitur similitudo.

IV. Hoc vero magis aut minus in relationibus non est propter intensionem earum, sed propter variationem, vt bene notauit Fonseca lib. 5. Met. c. 15. q. 5. sect. 2. Relatio enim æqualitatis, v. g. propriè dictæ (& idè est de perfecta similitudine) non suscipit magis & minus, quia in indiuisibili consistit, nam si ex duobus æqualibus alterum crescat, non sunt minus æqualia, sed perit æqualitas: in æqualitas vero esse potest maior & minor, propter maiorem & minorem recessum à perfecta æqualitate: & eodem modo æqualitas vel similitudo late & vulgari modo dicta dicitur maior & minor: tamen illæ relationes maioris vel minoris in æqualitatis, re vera sunt diuersæ, & non eadem, quæ augeatur vel minuat, quia termini & fundamenta earum sunt diuersa, & proportionales in quibus consistunt, sunt etiam diuersæ, atque ita vna quæque in suo gradu in æqualitatis in indiuisibili

consistit. Sic ergo dicuntur quædam relatiua suscipere magis & minus, id est, denominari magis & minus talia per accessum, vel recessum ab vno perfecto termino, non per intensionem aut remissionem.

Quomodo relatiua ad conuertentiam dicantur.

Tertia proprietas est, quod relatiua dicuntur ad conuertentiam: quam aliqui ita exponunt, vt idem sit quod mutuo referri, seu quod vni relationi semper correspondeat alia. Sed, vt constat ex dictis, in hoc sensu non conueniet hæc proprietas omnibus relationibus, nisi extēdatur ad relationem rationis. Vnde non est hic sensus Arist. sed solum quod secundum aliquam denominationem vnum denominetur cum adiunctione alterius, & è conuerso, vt scientia dicitur scibilis scientia, & scibile dicitur scientia scibile: & ideo ait Arist. hanc conuenientiam interdum in eodem, interdum in diuerso casu fieri. Vnde hæc proprietas magis pertinet ad modum loquendi de relationibus, quam ad rem, quamquam ille modus loquendi in re habeat fundamentum. Non est autem hæc proprietas peculiaris relationum prædicamentaliū, nam etiam conuenit relatiuis transcendentibus, imo & relatiuis rationis.

Quarta proprietas est, quod relatiua sunt simul natura. Quinta quod sint simul cognitione & definitione, quæ iam sunt à nobis expositæ. & ideo de præfenti disp. hæc sufficiant.

DISPUTATIO XLVIII.

De Actione.

DE sex vltimis generibus accidentium perpauca docuit Arist. tam in Dialectica, quam in Metaphysica: sola enim eorum numeratione contentus fuit. Imo in 5. Met. c. 7. ita ea numerat, vt habitum & utrum omittat: vbi Com. com. 14. ait: Tacuit prædicamenta situs & habitus, propter abbreviationem sermonis, vel quia latent. De aliis vero quatuor multa sumi possunt ex Arist. in libris Physicorum: nam de actione & passione agit in tertio, de tempore & loco in quarto. Hic vero à nobis tractanda sunt latius & abstratius, prout ratio Metaphysica postulat. Et quamuis de his prædicamentis generatim tractari soleat, an sint absolutum quid, vel respectiuum, aut mixtum ex utroque, & an sint res vel modi distincti à reliquis, tamē hæc melius explicabuntur in singulis horum prædicamentorum, quia existimamus nullam esse realem rationem communem his omnibus prædicamentis & illis solis de qua possint illæ communes quaestiones tractari: est autem res valde confusa & operosa: de rebus distinctis vt distincte sunt aliquid communiter disputare propter hanc solam extrinsecam denominationem, qua hæc genera dicta sunt sex vltima prædicamenta.

Igitur de actione, quam semper Arist. primo loco numerat inter hæc, multa dicta sunt à nobis in superioribus cum de causa efficiente ageremus. Nam cum actio sit causalitas causæ efficientis, vt ibi diximus necessarium fuit de actione dicere quidquid ad intelligendam causalitatem illius causæ fuit necessariū. Sumendum ergo hic est ex ibi dictis actionem esse aliquid in rerum natura, contentum in latitudine entis, & ex natura rei distinctum à re quæ per illam fit: quæ cum ibi sint satis probata: hic repetere non esse necesse, quamquam necessarium sæpe erit hæc iterum atque iterum inculcare. Ex his etiam supponimus vt certum, actionem esse quid distinctum à cæteris prædicamentis, præterquam à passione, de qua & de distinctione inter illas dicemus disputatio ne sequent. & à quādo: de quo est peculiaris difficultas communis omnibus prædicamentis, quomodo distinguatur ab illis, quam in suum locum reseruamus.

Cur de actione ante alia sermo sit.

Actio vni entis generi.